

**Kaj naj Slovenci izven meja Slovenije
(in kaj naj italijanska manjšina v Sloveniji)
s sporno internacionalizacijo slovenskih univerz?**

V TEJ ŠTEVILKI

07-08 2016

UVODNIK

03

David Bandelj
Slovenščina vs. butalščina

FOKUS

04

Kaj naj Slovenci izven meja Slovenije (in kaj naj italijanska manjšina v Sloveniji) s sporno internacionalizacijo slovenskih univerz?

NAŠ UTRIP

12

Manica Maver
O govorni vzgoji pri mladini

13

Fotokronika DRAGA 2016

14

5. Peterlinova nagrada

ANTENA

16

Novice

28

04

PREBRALI SO SI ZA VAS

22

Majda Artač Sturman
Jasna Tuta: Moj svet sredi oceana

Vilma Purič

Aleksij Pregarc: Trst in njegove krošnje

KULTURA

24

Mojca Polona Vaupotič
Začetki grafike na Slovenskem

28

Milan Gregorič
Staroslovanski Olimp v Slovenski Istri

LITERATURA

31

Lev Detela
Svetloba nad puščavo

36

Ivana Hauser
Bahara – pomladni cvet

39

Leda Dobrinja
Zgodba na kose (1)

43

Bruna Marija Pertot
Neverjetni granatovec

PROSTI ČAS

48

Mitja Petaros
Numizmatične zanimivosti

PRIČEVANJA

50

Erika Jazbar
O markantni osebnosti duhovnika in organizatorja dr. Jožeta Prešerna

56

Mirella Urdih
Razmišljanje zdomske tržaške Slovenke (IX.)

50

Slovenščina vs. butalščina

David Bandelj

Novela zakona o visokem šolstvu, ki čaka na odobritev, je že v svojem prvem členu sprožila vrsto razmišljanj in polemik, ki so v zadnjem času zaposlovale jezikoslovce, ljubitelje slovenskega jezika in kulturnike nasploh.

Obnovimo: sporni prvi člen predvideva dopolnilo k že obstoječemu 8. členu zakona, kjer pravi, da »visokošolski zavodi lahko v tujem jeziku izvajajo študijske programe tujih jezikov, študijske programe, če se primerljivi študijski programi na visokošolskem zavodu izvajajo tudi v slovenskem jeziku, prav tako pa tudi dele študijskih programov, če se ustrezni in primerljivi deli študijskih programov na visokošolskem zavodu izvajajo tudi v slovenskem jeziku, študijske programe ali dele študijskih programov, če pri njihovem izvajanju sodelujejo visokošolski učitelji iz tujine ali je vanje vpisano večje število tujih študentov, skupne študijske programe, ki se izvajajo s tujimi izobraževalnimi institucijami, študijske programe, ki jih visokošolski zavodi izvajajo v tujini.«

Na prvi pogled je besedilo za laika dovolj komplicirano, da izgleda čisto urejeno, v njem pa tiči zajec, ki odnos do slovenskega jezika postavlja pod globok vprašaj.

Nerealno in nespametno bi bilo, ko bi dandanašnji ne računali z večjo mobilnostjo študentov in profesorjev in posledično z večjo internacionalizacijo visokošolskih (pa tudi drugih vzgojno izobraževalnih zavodov). To pa še ni razlog za razvrednotenje materinega jezika v prid ne najbolj definiranemu konceptu »razširjenega« jezika (lingua franca), ki naj bi bil seveda angleščina, po drugi strani pa je besedilo novele

v tem členu tako medlo, predvsem na področju primerljivosti (»če se primerljivi študijski programi na visokošolskem zavodu izvajajo tudi v slovenskem jeziku«), da ni jasno, kam pes taco moli.

Marsikateri strokovnjak se je ob tem spraševal, ali gre za dejansko uvajanje anglizacije v slovensko visoko šolstvo.

Priznam, da polemikam nisem redno sledil, kar je pa v meni ustvarilo črv dvoma, je predvsem dejstvo, da kot večina zakonov moderne dobe želi tudi ta

definirati zadeve, ki se jih pač po zdravi pameti ne da. In ker je zdrava pamet vedno manjša danost homo sapiensa iz 21. stoletja, me je to seveda toliko bolj zaskrbelo.

Lingua franca je seveda nezamenljiv pojem v komunikaciji ljudi. Že stoletja se je to dogajalo, ne da bi prizadejalo nobenega »narodnega« jezika. Tudi zaradi tega, ker je lingua franca bila vedno nižje komunikacijske ravni kakor ostali jeziki in isto se bo zgodilo prej ali slej z angleščino.

Zakaj se torej bati za slovenščino?

Najprej je vprašanje moralno. Če smo dobili svojo univerzo leta 1919, se je to zgodilo prav iz potrebe, da bi lahko poučevanje potekalo v slovenščini in bi bil univerzum znanja lahko dostopen v materinem jeziku. Od tedaj so nastale še druge univerze, vse so mednarodno dovolj priznane in jim zaradi tega ni treba žrtvovati domačega jezika na oltarju neke ne najbolj definirane kakovosti.

dalje →

← Torej v resnici ne gre za problem jezika, ampak za problem mišljenja.

Zgovoren primer takega mišljenja prihaja spet iz znanstvenega sveta: zakaj velja znanstvena monografija na točkovniku agencije za raziskovalno dejavnost več kot monografija v slovenskem jeziku? In to ne glede na njeno kvaliteto!

S takim načinom dela se namreč želi apriorno zapostaviti slovenski jezik, ki doživlja globok razvoj tudi na področju znanosti in ta razvoj inhibirati, istočasno se skuša uveljaviti vrednost angleščine kot temeljnega komunikacijskega znanstvenega jezika, kar se sicer dogaja, to pa ne pomeni, da je kvaliteta vsebin, izraženih v angleščini, boljša od vsebin, izraženih v materinem jeziku.

Pri vsem tem ni namreč sporno, da je angleščino treba poznati, ker je pač lingua franca, sporno je, da je možno zamenjati domači jezik, v katerem ima govoreči/pišočji neznansko večji nabor besed in pojmov (ne le tehnično, temveč tudi čustveno), s tujim jezikom in s tem onemogočiti slovenščini, da bi razvila strokovno terminologijo, kar je velika škoda ne le za jezik, ampak tudi za razvoj družbe. Paradoks, do katerega zakon lahko pripelje, je ta, da bi slovenski profesor slovenskemu študentu lahko predaval ... v angleščini. In če zakon pripelje do paradoksov, je dejansko slab zakon.

Kar pa najbolj bode v oči, je dejstvo, da so vsi zagovorniki te novele prepričani, da to slovenskemu jeziku ne škoduje.

Kot že rečeno, je fenomenologija tega mišljenja dovolj jasna, da priča o izgubi zdrave pameti, kar je dodaten dokaz, da izobrazba ni sinonim za inteligenco.

Čista butalščina.

Ki ni jezik, ampak način mišljenja ...

Literarni natečaj Mladike 2016

Revija Mladika razpisuje XLV. nagradni literarni natečaj za izvirno še neobjavljeno črtico, novelo ali ciklus pesmi.

Na razpolago so sledeče nagrade:

PROZA	POEZIJA
Prva nagrada 500€	Prva nagrada 300€
Druga nagrada 300€	Druga nagrada 150€
Tretja nagrada 250€	Tretja nagrada 100€

Rokopise je treba poslati v dveh čitljivo pretipkanih izvodih (format A4) na naslov MLADIKA, ulica Donizetti 3, 34133 TRST, do 31. OKTOBRA 2016.

Rokopisi morajo biti opremljeni samo z geslom ali šifro. Točni podatki o avtorju in naslov naj bodo v zaprti kuverti, opremljeni z istim geslom ali šifro. Teksti v prozi naj ne presegajo deset tipkanih strani

(oziroma 25.000 znakov), ciklus poezije pa naj predstavlja samo izbor najboljših pesmi (največ deset). Tekste lahko pošljete tudi po elektronski pošti na redakcija@mladika.com. V eni priponki naj bo prispevek s šifro, v drugi pa osebni podatki.

Ocenjevalno komisijo sestavljajo: pisateljica Vilma Purič, prevajalka prof. Diomira Fabjan - Bajc, pisateljica Evelina Umek, prof. Marija Cenda ter odgovorni urednik revije Marij Maver. Mnenje komisije je dokončno.

Izid natečaja, ki je odprt vsem, ne glede na bivališče, bo razglašen ob slovenskem kulturnem prazniku – Prešernovem dnevu – na javni prireditvi in v medijih. Vsi teksti ostanejo v lasti Mladike. Nagrajena dela bodo objavljena v letniku 2017. Objavljena bodo lahko tudi nenagrajena dela, za katera bo komisija mnenja, da so primerna za objavo.

Rokopisov ne vračamo!

Kaj naj Slovenci izven meja Slovenije (in kaj naj italijanska manjšina v Sloveniji) s sporno internacionalizacijo slovenskih univerz?

Za Slovence, ki živimo izven meja matične države, je odločitev za slovenščino stvar vsakodnevnega boja. Vsak dan se v vsaki mali stvari opredeljujemo za slovenski jezik. V vsaki tekoči odločitvi si – ali pa si ne – prizadevamo za to, da ohranjamo slovensko kulturo in predvsem slovenski jezik živa in življenjska, ob tem pa še – po možnosti – na dostojni ali celo visoki ravni. Odločamo se, v katerem jeziku se bomo sporazumevali v družini (tudi ta odločitev zaradi vse večjega števila narodnostno mešanih zvez ni več sama po sebi umevna), v trgovini ali na delovnem mestu, odločamo se, če bomo brali slovenske knjige ali če bomo sledili slovenskemu tisku ali če bomo zahajali v slovensko gledališče ipd., ali bomo otroka vpisali v slovensko šolo ali ne. In če se do tu z veliko mero truda, včasih napetosti in poguma, vsekakor pa z veliko mero doslednosti odločimo ZA slovenščino, pridemo do točke, ko odpremo sebi ali svojim otrokom možnost, da se bomo/do na visokošolski stopnji izobraževali v Sloveniji ... v angleščini!!!!

Vprašanje, kateri bo učni jezik na univerzah v Sloveniji, je torej za vse tiste, ki sicer ne živijo v Sloveniji, a so kaj dali na vzgojo in izobraževanje v slovenščini, vse prej kot deveta briga. Zato se spremembe novele zakona o visokem šolstvu tičejo tudi nas, vseh Slovencev, ki živimo izven meja Slovenije.

Sprememba 8. člena novele zakona o visokem šolstvu (člen obravnava učni jezik na univerzah) dopušča univerzam več prožnosti in svobode glede možnosti izvajanja študijskih programov ali njihovih delov v tujem jeziku. Študijski programi v tujem jeziku bodo možni, če se izvajajo primerljivi

študijski programi tudi v slovenskem jeziku, če pri njihovem izvajanju sodelujejo gostujoči visokošolski učitelji iz tujine ali če se vanje vpiše večje število tujih študentov. Kot so opozorili v uradnih pripombah Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, gre za zelo dvoumno formuliran člen, ki "... ne postavlja nikakršnega jasnega količinskega praga obsega dela študijskega programa, ki ga je treba izvajati v slovenščini, da bi lahko preostanek tega študijskega programa izvajali v tujem jeziku; dopušča možnost, da se v določenem študijskem programu izvaja samo en predmet v slovenščini, ostale pa v tujem jeziku. Poleg tega je formulacija dvoumna, saj jo je možno razumeti tudi tako, da je zadostni pogoj že izvajanje delov nekih drugih študijskih programov znotraj visokošolskega zavoda, npr. cele univerze, v slovenščini." (Pripombe FILOZOFSE FAKULTETE UNIVERZE V LJUBLJANI na Predlog novele Zakona o visokem šolstvu).

O tem se je v Sloveniji v zadnjih mesecih, odkar je reforma, ki jo narekuje bolonjski sistem ureditve univerz, zadobila konkretnjšo obliko, oziroma odkar je vlada novelo zakona poslala v Državni zbor v obravnavo, razvnela vroča polemika.

Del slovenske javnosti namreč odločno nasprotuje noveli oziroma njenemu 1. členu (ki spreminja prej omenjeni 8. člen sedanjega zakona).

Pred tem se je isti del strokovne javnosti lani že zgrozil zaradi novega pravilnika o vrednotenju raziskovalnih dosežkov, ki ONEMOGOČA, da bi se monografsko delo, napisano v slovenščini, uvrščalo v najvišjo točkovno kategorijo, kar pomeni, da morajo strokovnjaki vseh področij znotraj znanstvenega in akademskega področja objavljati v angleščini, ne pa v slovenščini, če želijo poklicno napredovati. "Predlog zakona

»Vprašanje, kateri bo učni jezik na univerzah v Sloveniji, je za Slovence izven meja Matice vse prej kot deveta briga.«

o visokem šolstvu, ki je trenutno v procesu uzakonitve, bi zdajšnje razmere še poslabšal," je opozorila mag. Manca Erzetič, ki je poleti na Slovenski matici spodbudila javno debato o predlogu reforme in je z uglednimi profesorji, akademiki, pesniki in pisatelji podpisala dokument z naslovom "Zagovor sloven-

ščine". Med podpisniki so še prof. Milček Komelj, pesnik in publicist Niko Grafenauer, prof. Boris A. Novak, prof. Dean Komel, pa tudi Evgen Bavčar iz Pariza, iz zamejstva pa pesnik Miroslav Košuta, pisatelj Boris Pahor in prof. Tatjana Rojc, ki je bila tudi ena izmed pobudnic prej omenjene javne debate.

- **Tatjana Rojc:** Tema je po mojem mnenju dokaj urgentna in zato mi dovolite, da ponudim nekaj svojih misli, ki sem jih sicer tudi že javno nakazala na okrogli mizi na Slovenski matici v Ljubljani pred kakim mesecem, ko smo srečanje uvedli s kar dolgim razmišljanjem Borisa Pahorja, dekana slovenskih književnikov, ki ga je pobudnica srečanja, mag. Manca Erzetič, izbrala ne zaradi njegovih častitljivih 103 let, ki naj bi bila že sama po sebi dovoljšnji razlog za modrost. Pahorjeva beseda je pomembna, ker se je uveljavila v svetu s prevodi v preko dvajset jezikov kot beseda SLOVENSKEGA pisatelja, celo člana skupnosti, ki ji kdajpakdaj večinski narod še danes ne priznava istovredne jezikovne, kaj šele literarne pravice. Marsikdo v osrednji Sloveniji bo prepričan, da Primorci jamramo, da obnavljamo poante, da markiramo svoj obstoj z apelom na kar je bilo, da se pravzaprav NOVA slovenska zgodovina začne z letom 1991. Da je vse ostalo zapisano zgodovini.

To slišimo. In da je za našo uveljavitev kot Evropejci, nekako potrebno, da zatajimo naš ubožni dvomilijonski stan v zameno za neko 'linguo franco', ki jo obvladamo recimo za silo, nekateri boljše, drugi slabše. Iz osebne izkušnje lahko povem, da je pisanje, ustvarjanje, predavanje v drugem jeziku, na nivoju, ki ga zahteva znanstvena stroka, vse prej kot enostavno: in da je ne more urejati ali urediti prav noben zakon. In da merilo nismo mi sami, merijo nas drugi, tisti, ki se v tem "drugem" jeziku znajdejo najprej, ker je NJIHOV materni jezik. To je praktični aspekt. Ob tem pa se ponuja še etično vprašanje. Primorci najbolj kleno zagovarjamo pomen jezika, ker izhajamo iz travme "odrezanega jezika", kakor je pisal Sergio Salvi v svojem znamenitem eseju leta 1975. Alojz Rebula je v romanu Senčni ples zapisal, da je "jezik življenje samo", kar zveni kot nekakšen programski manifest. Ko je kot briljantni dijak opravil v Italiji v italijanskem jeziku svojo klasično maturo, je izbral ljubljansko univerzo, ker zanj leta 1945, tako pravi, ni obstajalo nobene druge univerze na svetu. Gre torej predvsem za avtentičnost, za potrebo, da ne bi folklorizirali lastnega jezika, ki je itak pod pritiskom globaliziranega sveta, kar seveda ne more biti strašilo, temveč kvečjemu bogatitev, zato je treba prepričano in trdno stati za tem jezikom. Teža logosa je simbolna, kar kaže na nevarnost osredotočanja ali mitizacije nečesa, kar lahko, če ga ne osmislimo, postane nekaj votlega: posebej to velja za znanstveni jezik ali jezik znanosti, kjer je vrednost jezika že sama po sebi specifična.

Prihajamo iz stoletja režimov in prepovedi. Iz stoletja boj za ohranjanje in osvobajanje naše biti. Izdelali smo nacionalni program, ustavo, ki temelji na spoštovanju. Predvsem samega sebe. Bomo zdaj, sredi kaosa, ki je zajel svet (sredi migracijskih tokov, ki so posledica nespoštovanja osnovne pravice, da moramo vsak zase ostati zvesti sebi in da nihče nima pravice, v imenu "boljšega", "pomembnejšega", "večvrednega", še manj v imenu tržnega povpraševanja, producirati neskončne množice izkoreninjenecov) kolonizirali same sebe? Še najbolj tragično bo, če bomo kolonizirali sebe od znotraj, v prepričanju, da je tuje boljše, pomembnejše, kar pomeni, da sami sebe postavljamo v položaj drugorazredne skupnosti ali "združbe stenic, ki nimajo nikakršnega jezika" (kar nam je skušal vcepiti četrstoletni režim), kaj šele zavesti o svoji suvereni nacionalnosti.

Nives Zudić Antonič
Spodaj: Univerza na
Primorskem (foto
Arhiv UP)

Novela zakona pa ne govori o uvajanju angleščine, pač pa "tujega jezika", kar bi lahko na Univerzi na Primorskem in v Novi Gorici pomenilo tudi uvajanje programov v italijanščini. O tem, kako je zdaj s tem in kakšni scenariji se odpirajo, smo se pogovorili z dvema sogovornicama. Obe sta docentki na Fakulteti za humanistične študije Univerze na Primorskem. Profesorica **Jadranka Cergol**, Slovenka iz Trsta, poučuje latinski jezik, romansko jezikoslovje ter zgodovino italijanskega jezika na Oddelku za italijanistiko. Profesorica **Nives Zudić Antonič** je predstojnica Oddelka za italijanistiko Fakultete za humanistične

»Dopuščanje uvajanja "tujega jezika" bi lahko pomenilo tudi uvajanje italijanščine?«

študije Univerze na Primorskem, kjer je nosilka predmetov Italijanska književnost, Didaktika italijanske književnosti in Medkulturne komunikacije.

"Na Fakulteti za humanistične študije se vsi predmeti izvajajo v slovenskem jeziku razen tistih predmetov, ki zahtevajo aktivno in pasivno znanje drugega oz. tujega jezika. To pomeni, da se vsi predmeti na Oddelku za italijanistiko izvajajo v italijanščini, vsi predmeti na Oddelku za medkulturno jezikovno posredovanje pa v slovenskem, italijanskem, angleškem in francoskem jeziku", opisuje trenutno situacijo **Jadranka Cergol**. "Seveda pa to ne velja za vse gostujoče predavatelje, ki večinoma izvedejo svoje posege v tujem, pretežno angleškem, jeziku. Osebnost izvajam tudi predmet na podiplomski stopnji na Fakulteti za management, na kateri pa smo na nekem sestanku odprli vprašanje o jeziku, ki naj ga predavatelj uporablja: gre namreč za širše zasnovan študijski program, za katerega bi si vodje želeli, da bi pritegnil tudi tuje študente. Mnenja so si bila deljena, zaenkrat je prevladalo stališče, da ohranjamo slovenščino kot glavni jezik," še razlaga Cergolova.

Nives Zudić Antonič je pripadnica italijanske skupnosti v Sloveniji in glede položaja ter statusa italijanskega jezika na Univerzi na Primorskem poudarja – za pripadnika manjšine – nezanemarljivo nianso: "Želim verjeti, da ima italijanščina na naši univerzi poseben status, saj se na naši Fakulteti in predvsem na Oddelku za italijanistiko trudimo, da bi bilo tako. Na našem Oddelku se trudimo, da bi izobraževali kader, ki bo lahko poučeval v šolah na dvojezičnem območju. V italijanščini se na naši fakulteti poučuje samo na Oddelku za italijanistiko in na Oddelku za uporabno jezikoslovje, vsi drugi oddelki naše fakultete imajo programe samo v slovenskem jeziku. Tudi na drugih fakultetah Univerze na Primorskem se poučuje italijanski jezik samo kot strokovni jezik, medtem ko so vsi drugi predmeti v slovenskem jeziku."

Zudić Antoničevo smo vprašali še, kdo predava v italijanščini, se pravi, če so to slovenski ali italijanski profesorji, koliko je pripadnikov italijanske avtohtone manjšine, koliko pa profesorjev, ki prihajajo iz Italije.

Takole nam je odgovorila: "Na univerzi učijo italijanski jezik kot jezik stroke predvsem slovenski profesorji, na Oddelku za italijanistiko pa slovenski in italijanski profesorji. V letošnjem akademskem letu (2016/17) nas bo na oddelku predavalo 16, od tega je 6 profesorjev Slovencev. Trije od teh so zaključili izobraževanje v Italiji, vsi pa imajo stalen stik z italijanskimi institucijami preko različnih oblik sodelovanja; 4 so pripadniki italijanske avtohtone skupnosti, 5 profesorjev prihaja iz Italije; ena profesorica prihaja iz Argentine.

Vsako leto na oddelku gostimo tudi druge profesorje iz Italije, ki nam predstavijo novosti, povezane z italijanskim jezikom. To so po navadi profesorji z italijanskih univerz, s katerimi sodelujemo. Največkrat so med gostujočimi profesorji predavatelji z Univerze Ca' Foscari iz Benetk, s katero že vrsto let zelo uspešno sodelujemo (recimo pri izobraževanju kadra – več naših profesorjev je na tej univerzi zaključilo magistrski ali doktorski študij). Trenutno pripravljamo študijski program za pridobitev dvojne diplomske listine (double degree) za doktorat na področju jezikov."

Če se povrnemo k noveli zakona o visokem šolstvu, ki predpisuje večje možnosti za izvajanje študijskih programov v tujih jezikih, in pogledamo primer Univerze na Primorskem, lahko ugotovimo – po podatkih, ki nam jih je prijazno posredovala svetovalka v Kabinetu rektorja UP **Mirella Baruca** – da so poleg programov na Oddelku za italijanistiko in na Oddelku za uporabno jezikoslovje Fakultete za humanistične študije, že utečeni še drugi programi v angleškem jeziku:

"V študijskem letu 2015/2016 je Univerza na Primorskem v angleškem jeziku na 1. stopnji izvajala

univerzitetni program **Matematike** in na doktorski 3. stopnji program **Matematične znanosti** (oba programa na Fakulteti za matematiko, naravoslovje in informacijske tehnologije Univerze na Primorskem – UP FAMNIT). V študijskem letu 2016/2017 (po stopki vpisa še potekajo, tako da bodo informacije dokončne v oktobru) bo predvidoma izvajala na 1. stopnji univerzitetna študijska programa **Matematika** (UP FAMNIT) in **Management** – UN (na Fakulteti za management Univerze na Primorskem – UP FM) ter na doktorski 3. stopnji **Matematične znanosti** (UP FAMNIT)," pojasnjuje Mirella Baruca, ki dodaja, da predmete pri omenjenih programih izvajajo takomatični kot gostujoči visokošolski učitelji.

Rektorska konferenca podpira besedilo o uporabi tujega jezika, kot je zapisano v noveli zakona o visokem šolstvu, saj je prepričana, da želi ustvariti boljše pogoje za hitro pridobivanje najnovejših znanj in pravočasno prilagajanje mednarodnemu dogajanju. Obenem so rektorji slovenskih univerz mnenja, da sporni člen sploh ne ogroža slovenščine kot jezika znanosti.

Podobnega mnenja je tudi prof. **Nives Zudić Antonič**: "Popolnoma se strinjam, ker bi se samo nekateri programi ali moduli izvajali v angleškem jeziku, kar bi pomenilo, da bi lahko ponudili študij tudi tujim študentom, naši pa bi se lahko odločili po svojih željah za študij v slovenskem jeziku ali v tujem jeziku. Tudi drugje po svetu fakultete ponujajo nekatere programe v tujem jeziku, in kot vem, jim v veliki meri sledijo tudi domači študenti."

Prof. **Jadranka Cergol** pa je bolj previdna: "Z novelo zakona sem seznanjena, nismo pa se še pogovorili o tem, kakšen scenarij se pripravlja, če bo zakon sprejet. Vem, da so mnenja tako med kolegi kot med študenti zelo deljena. Imam občutek, da so kolegi humanisti precej složni pri ohranjanju in razvijanju slovenskega jezika na akademskem nivoju brez nepotrebnega uvajanja angleščine v predavalnice. Kar se tiče novih študijskih programov v angleškem oziroma italijanskem jeziku, lahko povem, da na Fakulteti za humanistične študije ne nameravamo odpirati novih študijskih programov v angleškem jeziku, pripravljamo pa tretjestopenjski študijski program (oz. doktorat) v italijanskem jeziku v sodelovanju z Univerzo Ca' Foscari iz Benetk, in s tem bomo lahko študentom ponudili možnost celotnega študija v italijanskem jeziku."

“V ozadju je, kot se zdi, predvsem denar,” piše Janko Lorenci v svojem komentarju (Mladina 1913. 5. 2016). “Zagovorniki široke uporabe angleščine bi radi privabili čim več neevropskih študentov, ki bi plačevali šolnino”, nadaljuje. Isto sklepa Peter Kolšek v Sobotni prilogi Dela (21. 5. 2016), ko pravi še, da bi postopno uvajanje angleščine kot učnega jezika za slovenske univerze pomemnilo: “... da naj bi drugo-jezični, večinoma neangleško govoreči študentje (iz vzhodne Evrope, Afrike) na univerzah v Ljubljani, Mariboru in Kopru poslušali predavanja večinoma slovenskih profesorjev v angleščini. In če bi bilo – pravzaprav se je to že izkazalo – študentov za izredne programe pre malo, bi jih priključili rednim programom, kar nadalje pomeni, da bi bili paketa v angleščini posredovanega znanja deležni tudi slovensko govoreči slušatelji.”

Pa pogledjmo spet številke na primeru Univerze na Primorskem. V lanskem akademskem letu je bilo na Univerzi na Primorskem vpisanih skupno 5.345 študentov – 4.278 rednih in 1.067 izrednih. Od teh je bilo 284 tujih študentov, kar pomeni nekaj več kot 5%. “Konkretno so se v študijskem letu 2015/2016 za študij na naših dodiplomskih študijskih programih 1. stopnje prijavili kandidati iz naslednjih držav: Alžirija, Azerbajdžan, Bosna in Hercegovina, Črna Gora, Italija, Kazahstan, Makedonija, Nigerija, Romunija, Rusija, Srbija, Ukrajina, Združene države Amerike in drugih,” navaja Mirella Baruca, ki dodaja, da je bilo 27 kandidatov Slovencev brez državljanstva, se pravi zamejcev iz Trsta in Gorice.

Jadranka Cergol opozarja še na študente, ki prihajajo na Erasmus izmenjavo: »Študenti na Fakulteti za humanistične jezike so pretežno Slovenci,

»Zagovorniki široke uporabe angleščine bi radi privabili čim več neevropskih študentov, ki bi plačevali šolnino.«

foto Arhiv UP

imamo tudi precej tujih, Erasmus študentov.

Vem pa, da imajo nekatere ostale Fakultete višji priliv tujih študentov. Ko prihajajo k nam Erasmus študenti, se zelo pogosto pojavi

problem jezika sporazumevanja, ker se pač večina predmetov izvaja v slovenščini, oni pa niso dosegli še tako visoke stopnje znanja slovenskega jezika, da bi lahko sledili predavanjem. V veliki večini teh primerov jim predavatelj ponudi literaturo v tujem, v glavnem angleškem jeziku, in jim svetuje, naj vsekakor sledijo predavanjem v slovenščini.«

Jadranka Cergol
(foto Damjan)

Tujih študentov, ki prihajajo na univerzo na Primorskem v sklopu programov mednarodne mobilnosti Vseživljenjsko učenje – Erasmus in CEEPUS, je bilo v lanskem študijskem letu 138, od tega so bili 4 iz Italije, je dopolnila Nives Zudić Antonič, ki je prepričana, da so programi v tujem jeziku... »privlačni tako za tuje, kot za domače študente. Pri tem pa bi bila rada zelo jasna, ne bi rada, da bi kdo narobe razumel moje besede: nikakor ne mislim, da bi morali kakorkoli opustiti študij v slovenskem jeziku. Na naši univerzi predlagajo, da bi ponudili študijske programe v angleškem jeziku ali module v tujem jeziku (ki je po navadi angleščina), a da ne

bi ukinili študija v slovenščini. Za tiste naše študente/ke, ki si želijo poglobiti znanje v tujem jeziku, so ti programi zanimivi, tujim študentom/kam pa študijski programi v angleškem/italijanskem jeziku omogočajo, da sploh lahko izberejo našo univerzo in da posledično lahko sledijo predavanjem. Le malo tujih študentov, ki prihaja na našo univerzo, namreč obvlada slovenski jezik.«

»Eno izmed poslanstev Univerze na Primorskem je tudi to, da jamči razvoj jezika okolja, ki je – na teritoriju, kjer živi avtohtona manjšina – italijanščina.«

Jadranka Cergol pa izpostavlja drugačne kriterije za privlačnost študijskih programov: »Iz osebne izkušnje lahko povem, da so študenti na Oddelku za italijanistiko v veliki večini domači študenti, pomeni, da prihajajo z Obale, iz Italije ali iz nekaterih drugih krajev v Sloveniji, tudi zato ker je študijski program tako zasnovan, da večinoma služi našemu okolju, tj. okolju širše Primorske, Slovenije in bližnje Furlanije. Na Fakulteti za management, na kateri pa so nekateri programi zasnovani malo širše, je nekaj več tujih študentov, konkretno sem imela nekaj študentov s Hrvaške, iz Bosne in Hercegovine, iz Srbije, poleg seveda italijanskih državljanov. Privlačnost študijskega programa je odvisna od same zasnove programa, komu je bil program namenjen in za katero publiko je bil zasnovan. Nekateri programi na drugih Fakultetah, predvsem naravoslovnih, so bili širše zasnovani in dejansko privlačijo večje število tujih študentov.«

S tem v zvezi **Nives Zudić Antoni**č podčrtuje, da je eno izmed poslanstev Univerze na Primorskem tudi to, da jamči razvoj jezika okolja, ki je – na teritoriju, kjer živi avtohtona manjšina – italijanščina: »Moram reči, da naša univerza zelo skrbi za italijanščino kot učni jezik. Tako smo prav letos na UP pripravili program za razredni pouk in za predšolsko vzgojo v italijanskem jeziku za pripadnike avtohtone italijanske manjšine. V času globalizacije je potrebno še bolj kot kadarkoli prej poiskati novo perspektivo, s katero bo manjšinski jezik pridobil ustrezno mesto v šolskem sistemu. Vloga, ki jo ima angleščina v današnjem šolskem sistemu,

mnogokrat predstavlja grožnjo za regionalne jezike. Da bi se izognili temu problemu in homologaciji narodne regionalne identitete in manjšinske kulture, je potrebno delovati koordinirano in najti inovativne poti, ki bodo, med drugimi, zagotovile ustrezno izobraževanje bodočih učiteljev/ic, ki bodo delovali/e v manjšinskih šolah z italijanskim učnim jezikom. Prav to izobraževanje predstavlja strateški prostor, v katerem se lahko začne uresničevati politika, potrebna za promocijo manjšinskega jezika v večjezičnem okolju. Jezik okolja tako ne bo več le kulturna vrednota, ki jo je potrebno ohranjati in promovirati, pač pa bo osnovni element večjezične kompetence v evropskem okolju.«

Kakšne priložnosti bi lahko sprememba 8. člena novele zakona prinesla celotni italijanski avtohtoni skupnosti na Obali – smo vprašali **Zudić Antoni**čvo. Kaj bi lahko italijanska skupnost pridobila?

»Skupnost bi lahko veliko pridobila. Sedaj morajo študenti/ke, pripadniki/ce italijanske avtohtone skupnosti, če se želijo izobraževati v italijanskem jeziku, izbrati študij v Italiji. Vemo pa, da je to velik strošek za starše, saj se v Italiji za študij plača šolnino, pa tudi drugi stroški so visoki. Zelo verjetno je, da bi s študijem v italijanskem jeziku pridobili kar nekaj študentov, katerim bi bil omogočen študij v maternem jeziku in bi se odločili za študij v Sloveniji,« je prepričana prof. **Nives Zudić Antoni**č.

Ustanovitev dveh univerz na obmejnem področju – Univerze na Primorskem in Univerze v Novi Gorici – smo Slovenci iz Italije podprli in nanjo gledali nadvse pozitivno, ker smo se zavedali pomena SLOVENSKEGA akademskih in znanstvenih institucij na obmejnem prostoru za krepitev SLOVENSKEGA visokošolskega, intelektualnega in znanstvenega kadra, za utrjevanje slovenskega znanstvenega jezika in za ustvarjanje priložnosti za zaposlitev slovenskega visoko kvalificiranega znanstvenega in intelektualnega kadra. Ali bi po vašem mnenju načrtovana internacionalizacija utegnila spremeniti ali celo razbliniti ta pričakovanja – smo ob koncu izzzvali **Jadranko Cergol**. Takole je odgovorila:

Menim, da bi predvidena novela zakona zelo razblinila ne samo pričakovanja Slovencev v Italiji, temveč tudi celotnega primorskega prebivalstva, ki je z ustanovitvijo obeh univerz začelo razvijati tudi svojo lastno visokošolsko, intelektualno in akademsko

skupnost, ki je bila prej centralizirana v Ljubljani in delno v Mariboru. Nove-la zakona daje možnost univerzam in fakultetam, da izvajajo študijski program izključno v angleškem jeziku ne glede na to, ali obstaja ali ne tudi primerljivi študij v slovenščini, kar predstavlja jasno diskriminacijo za slovenske državljane. Pridružujem se vsem profesorjem, ki menijo, da bi bil s tem slovenski jezik zelo osiromašen, zapostavljen in bi s tem naredili korak naprej v smer folklorizacije, ker bi izgubil eno od pomembnih sociolingvističnih nivojev sporočanja, to je akademsko-znanstveno raven. Nedvomno pa bi se tudi raven predavanj znatno nižala. Čeprav so profesorji na slovenskih univerzah dobro pripravljeni in odlično obvladajo angleški jezik, bi jim predavanja v tujem jeziku vzela

»Predvidena novela zakona zelo razblinila ne samo pričakovanja Slovencev v Italiji, temveč tudi celotnega primorskega prebivalstva.«

veliko več časa za pripravo in izvajanje, ker je izražanje v tujem jeziku nedvomno težje kot v maternem. Nedvomno bi večkrat prišlo do nedopustnih situacij, v katerih bi slovenski predavatelj predaval v angleščini izključno slovenski publiki. Sama sem sicer naklonjena načelni internacionalizaciji visokošolskega prostora, a bolj v smeri izboljšanja Erasmus izmenjav študentov in profesorjev, gotovo pa ne v smer obubožanja in zapostavljanja slovenskega jezika.

Ko zboli jezik, zboli družba

Meje mojega jezika so meje mojega razuma, znanja in srca. Meje mojega jezika so meje moje identitete, pripadnosti, biti. Materni jezik je merilo določljivosti človekove večje ali manjše odtujenosti, njegovega etičnomoralnega naboja, zato ga ne moremo in ne smemo v nobenem primeru zožiti na suh in aseptičen komunikacijski instrumentarij, na golo znamenje, če se poslužim strukturalističnega izražanja.

V globalizacijskem vrvežu sveta je vloga jezika vprašljiva, ker je tudi jezik podvržen tržnim špekulativnim poslom in hladni pridobitniški logiki, miselnosti, ki ima svoje jedro v sintagmi – se splača, se ne splača. Globalizacija je nepropustna zavesa, ki vidu ne omogoče pogleda skozi okno v prostor humanistične barvitosti. Zato je v krizi. Tudi umevanje pomena jezika je v primežu raznih teorij oportunisti, ki nimajo z jezikom in njegovim neposrednim referentom – identiteto – nikakršnega sorodstva. Vemo, da sta identiteta in jezik v stalnem spreminjanju, kar pomeni, da je prihodnost posameznikove ali skupinske identitete odvisna od trdnosti odnosa med jezikom in skupno identiteto. Nič ni samo po sebi dano, odnos med njima je treba ozavestiti, ga gojiti in varovati. To ne velja le za majhne jezikovne in narodne skupnosti, marveč v splošnem.

Jezik je intimna vez z vsem, kar me obkroža. Materni jezik je v večjezikovni družbi edina obramba pred ropom čustvenosti in osnovnega oblikovanja individualne biti v samozavestno sobitje z drugimi. Jezik je pokazatelj pripadnosti, zato je izvenglobalizacijski dejavnik. Zato je jezik nevaren. Ker je jezik dejavna, zavestna in čustvena opredelitev za narod.

Jezik je temeljna in univerzalna komponenta oblikovanja osebne identitete, pravi Thomas Luckmann. Za jezik je tudi značilno, da je eden od konstitutivnih elementov skupinske zavesti. Ko materni jezik zreduciramo na golo orodje nižje uporabnosti, na zgolj plebejsko ali rovtarsko (po Prešernu) raven, je skupinska zavest prizadeta in ogrožena. Noam Chomsky bi povedal takole: Vse bolezni družbe se kažejo v bolezni jezika. Če je bolan jezik, je bolna celotna družba. Ko zboli jezik, zboli družba.

Marij Čuk

Drobtinice o slovenskem govoru

O govorni vzgoji pri mladini

Manica Maver

V enem od prejšnjih zapisov sem že omenila pomen, ki ga ima govorna vzgoja pri otrocih. To področje je pri šolski vzgoji precej zanemarjeno: večina ljudi nekako podzvestno misli, da govor pride sam od sebe: pri 2 letih smo se naučili govoriti prve besede (brez posebnega truda) in zdaj tehniko obvladamo in se s tem ni treba toliko ukvarjati. V šoli veliko časa posvečamo pravilnemu pisnemu izražanju, ko imamo govorne aktivnosti, mislimo bolj na vsebino povedanega, redkokdaj se ukvarjamo z obliko. In vendar kultiviran govor ne pride sam od sebe, ampak se ga moramo priučiti.

»Preko igranja vlog se sprostijo, med drugim pa spoznavajo različne izrazne možnosti, ki jim jih daje njihov glas in telo.«

Ko poslušam govorjenje naše mladine, opažam, da je njihovo govorno izražanje precej siromašno: tu ne mislim na jezikovno pravilnost, ki je seveda drug problem. Mislim predvsem na razločnost govora, saj mladi večkrat govorijo nerazločno, med govorjenjem skoraj ne odpirajo ust, jejo besede. Še slabša je situacija v šolskem okolju: ko učenca nekaj vprašam v razredu, mi ponavadi v odgovor nekaj tiho zamomlja, tako da sem že posumila, da se staram in postajam gluha. V resnici učenci z veliko težavo spregovorijo glasno in razločno pred razredom. Verjetno vpliva trema,

kar je razvidno tudi iz telesne govorice: mladostnik gleda v tla, se prestopa, menca z rokami.

Nič čudnega, saj gre v razredu za neke vrste javni nastop, ki prav gotovo ni lahka preizkušnja ne za mladega ne za odraslega, ki ni vajen nastopanja v javnosti. Zato je zelo koristno sodelovanje pri kaki gledališki skupini ali delavnici. Tu se otroci in mladi preko igre in igranja vlog sprostijo, med drugim pa spoznavajo različne izrazne možnosti, ki jim jih daje njihov glas in telo. Naučijo se ustrezno uporabljati govor v različnih situacijah. Tudi če ne bodo vsi čez noč postali izvrstni govorci, začnejo spoznavati in prepoznavati značilnosti kultiviranega govora. Tudi pravorečje, ki se zdi tako težavno in nemogoče, postane z vajo nekaj razumljivega in dostopnega.

Ponosna sem, ko mi eden od otrok reče, da je bila neka radijska oddaja dolgočasna, ker je govorec govoril monotono, ali ko ugotavlja, da ni razumel nekega govora, ker je govornik govoril prehitro. Ali ko eden od dijakov komentira, kako ga moti, da profesor izgovarja »véda namesto véda«, »Lévvstik namesto Lévvstik« ali če reče »Murska Sobóta namesto Murska Sóbota«.

Tu pa smo spet pri odraslih: mladini moramo biti zgled. Učitelj mora paziti, kako govori. Če se bo lepo pripravil na svoj govorni nastop, kar je vsaka njegova učna ura v razredu, bo postal zgled kultiviranega govora za svoje učence. In če bo primerno podajal svojo snov, bo ta veliko bolj zanimiva za njegovo publiko – njegove učence.

Fotokronika DRAGA 2016

Zgoraj z leve: okrogla miza "Človek migrant", sodelujejo Aleksij Kalc, Veronika Martelanc, moderatorka Neža Kravos in Robin Schweiger; okrogla miza "Družina in družba, jezik in identiteta", sodelujejo Martin Maver, Martina Piko Rustja, moderator Marjan Kravos, Ziva Gruden in Suzana Pertot; somaševanje z nadškofom Ivanom Jurkovičem; nadškof Jurkovič o pravoslavnem vzhodu danes; pogled v dvorano; zgodovinar Janko Prunk, "Evropa, kam?" (foto M. Maver in P. Cvelbar)

5. Peterlinova nagrada 2016

Peterlinova nagrada je namenjena društvom in posameznikom slovenskega kulturnega prostora, »ki s svojim prostovoljnim delom ob etičnih načelih katoliške vere skušajo slediti izbranim življenjskim potem profesorja Jožeta Peterlina, da bi se slovenstvo vzdrževalo in še dodatno utrjevalo«.

Doslej so nagrado prejeli leta 2012 Milan Gregorič in Slovensko prosvetno društvo Mačkolje; leta 2013 Janko Zerzer in Zveza cerkvenih pevskih zborov s Tržaškega; leta 2014 Alojz Rebula in Damijan Paulin; leta 2015 Slovenska kulturna akcija iz Buenos Airesa.

Letos podeljujemo dve nagradi. Prvi nagrajenec je **Giorgio Banchig**, javni in kulturni delavec iz Benečije, ki se je rodil v Landarju v občini Podbonesec. Študiral je bogoslovje na papeški univerzi Svetega Tomaža Akvinskega v Rimu, kjer je magistriral leta 1972. Nekaj let je poučeval v Rimu, Turinu, Čedadu in Vidmu. Od leta 1984 je bil glavni urednik štirinajstdnevnik Dom, kateremu je posvetil veliko svojih moči in mu pomagal do razvoja. Bil je angažiran

član slovenske narodne skupnosti v Benečiji in je v njenem imenu tudi večkrat nastopil. Sodeloval je na posvetu o jezikovnih manjšinah v Vidmu leta 1982, v Buenos Airesu leta 1985, na Študijskih dnevih Draga 1997 in na številnih drugih posvetih po svetu. Bil je tudi politično angažiran, občinski svetnik v Podbonescu 90-95, podpredsednik Sveta slovenskih organizacij, predsednik Zavoda za slovensko izobraževanje v Špetru. Trenutno je predsednik Inštituta za slovensko kulturo v Benečiji.

Giorgio Banchig je bil tudi delaven na publicističnem in knjižnem področju. Uredil in napisal

je več knjig. Naj na tem mestu omenimo vsaj dve: uredil in pripravil je za tisk Kufolov dnevnik, sam pa je avtor bogato ilustrirane monografije »Benečija – ko se mala in velika zgodovina srečata«.

Giorgio Banchig skratka nadaljuje delo, ki so ga v hudih časih opravljali beneški čedermaci. Nesebično in požrtvovalno dela za ohranjanje slovenstva in krščanskih vrednot evropske demokracije v najzahtodnejšem delu slovenske domovine.

Levo: nagrajenec Giorgio Banchig, Peterlinova pravnukinja Urška Petaros in vnuk Tomaž Susič, Sergij Pahor; desno: minister za kulturo Tone Peršak izroča priznanje (foto M. Maver in P. Cvelbar)

Levo zgoraj: svetovalec predsednika Boruta Pahorja akademik Boštjan Žekš izroča nagrado predsedniku zbora Igorju Antoniču;

Desno zgoraj: Peterlinova hčerka Lučka Susič izroča Žerjalovo grafiko;

Levo: Moški pevski zbor Fantje izpod Grmade

(foto M. Maver in P. Cvelbar)

Peterlinovo nagrado prejme tudi Moški pevski zbor **Fantje izpod Grmade**, ki letos praznuje 50-letnico delovanja. Moški pevski zbor Fantje izpod Grmade neprekinjeno deluje že 50 let, odkar so se navdušeni fantje in moške iz Devina, Štivana, Jamelj in drugih bližnjih kraških vasi začeli zbirati na domu Franca Antoniča v Devinu in vaditi pod vodstvom Antoničevega sina Hermana. Prvi dirigent, kateremu je bila ta vloga zaupana neprekinjenih 45 let, je bil Ivo Kralj.

V 50 letih obstoja so Fantje izpod Grmade imeli nič koliko nastopov na raznih prireditvah in pevskih srečanjih. Znani so po tem, da sodelovanja nikoli ne odklonijo in da so včasih nastopili tudi v zelo težkih pogojih, da so le rešili prireditelja iz zadrege.

Toda Fantje izpod Grmade nimajo samo zaslug na pevskem področju, ampak so kot društvo izredno poživili življenje in delo slovenske narodne skupnosti na področju Devina, kjer so s postavitvijo svojega sedeža in dvorane dali možnost tudi drugim skupinam, da so svojo dejavnost razvijali prav na tem zahodnem robu slovenske obale.

Svojo 50-letnico je zbor slavil s slavnostnim koncertom na Devinskem gradu 29. maja letos ob zares veliki udeležbi prijateljev od vse povsod.

Ob 50-letnici zbor ni zaključil svojega delovanja. Nasprotno. Ob visokem jubileju s svojim delovanjem spodbuja in vanj vključuje tudi mlade ter si prizadeva, da bi devinski sedež bil še naprej pomembno stičišče pevskega in kulturnega delovanja. Želimo mu, da bi požel še veliko uspehov in mu kličemo na mnoga leta. 🎵

DRUŠTVO SLOVENSKE IZOBRAŽENCEV V NOVO SEZONO

Po zaključenih letošnjih študijskih dnevih Draga načrtuje Društvo slovenskih izobražencev novo sezono ponedeljkovih večerov, ki bodo trajali do junija prihodnjega leta. Prvo srečanje je bilo v ponedeljek, 26. septembra v Peterlinovi dvorani. V okviru vseslovenskega Socialnega tedna, ki letos odgovarja na izzivalno vprašanje »Slovenija, moja država?« so na temo »Ko se zaplete med matico in zamejstvom« govorili Janez Dular, Peter Močnik, Urška Makovec in Peter Spazzapan. Za uvod v večer je nastopila tržaška pianistka Jana Zupančič, v imenu prirediteljev Socialnega tedna je pozdravil Janko Korošec.

Levo: pianistka Jana Zupančič; desno: Janez Dular, Urška Makovec, moderator Tomaž Simčič, Peter Spazzapan, Peter Močnik in Janko Korošec

KNJIGA O TABORIŠČU V VISCU

V Viscu (uporabljala se je tudi slovenska oblika Višek) pri Palmanovi so fašistične oblasti januarja 1943 v vojašnici Borgo Piave uredile koncentracijsko taborišče, pretežno za Slovence in Hrvate. Veljalo je za znosno taborišče, vendar je tudi v njem smrtna kosa terjala svoje žrtve, zlasti med interniranci, ki so jih tja prepeljali z Raba.

Ob zlomu Italije se je več tisoč internirancev razbežalo. Tik po koncu vojne so se nekaj dni v njem zadrževali četniki in primorski domobrance, ki so se iz Gorice umaknili v Italijo. Potem je bila tam vojašnica, ki pa že leta in leta zapuščena propada.

Domačin prof. Ferruccio Tassin si že dolgo prizadeva, da bi nekdanje taborišče spremenili v spomeniško-muzejsko središče, ki bi pričalo o trpljenju internirancev v fašistični Italiji. Njegovim publikacijam se je pridružila knjiga *Visco 1943 - un campo di concentramento in Friuli (Visco 1943 - koncentracijsko taborišče v Furlaniji)*, ki jo je napisala Tania Zanuttini, izdala pa Goriška Mohorjeva družba. Uvodni besedi sta prispevala Ferruccio Tassin in pisatelj Boris Pahor. Knjigo so predstavili 16. septembra v Viscu.

UMRL JE DIRIGENT SAMO HUBAD

V stotem letu starosti je 31. avgusta v Skaručni preminil dirigent Samo Hubad. Rodil se je 17. julija 1917 v Ljubljani v družini dirigenta in skladatelja Mateja Hubada. Študiral je v Ljubljani in Pragi ter dirigiral v mariborski in ljubljanski Operi, Filharmoniji in Operi v Zagrebu ter marsikje po svetu, zlasti pa je zaslovel kot dirigent Simfoničnega orkestra RTV Slovenija ter Slovenske filharmonije.

V SLOVENIJI LANI 20.641 NOVOROJENČKOV

V letu 2015 se je na tleh Republike Slovenije rodilo 20.641 otrok (524 manj kot leto prej), od tega 1.234 staršem brez slovenskega državljanstva.

Le 8.697 otrok se je rodilo v zakonski zvezi, izmed ostalih sta se starša 274 otrok poročila v teku leta.

ZDRUŽENJE ZA SLOVENSKO BESEDO

Ustanovni občni zbor Združenja za slovensko besedo v Ljubljani. V predsedstvu sedijo od leve: Helena Jaklitsch, Jože Možina in Igor Senčar.

V Ljubljani so 14. septembra ustanovili Združenje za slovensko besedo, ki želi povezovati pesnike, pisatelje, publiciste in prevajalce iz matice, zamejstva in zdomstva. Predsednik, zgodovinar in esejist dr. Stane Granda je poudaril, da bo društvo široko odprto, zavzemalo se bo za ohranjanje slovenske besede in kulture, oplajalo pa se bo pri vrednotah demokratične in samostojne slovenske države. V odboru je iz zamejstva goriška časnica Erika Jazbar, zastopani pa so pripadniki različnih generacij ustvarjalcev.

SVETOVNI DAN MLADIH V KRAKOVU IN STIČNA MLADIH 2016

Julija je bil na Poljskem 31. Svetovni dan mladih. V množici romarjev iz 187 držav (pri osrednjem dogodku, papeževi maši v Krakovu, so našli tri milijone udeležencev) je bilo 545 mladih iz Slovenije. Nekaj je bilo tudi goriških skavtov in posameznih tržaških mladincev.

Prihodnji Svetovni dan mladih bo leta 2019 v Panami.

V Stični pa je bilo 17. septembra srečanje Stična mladih 2016. Pod geslom Sem orodje Božjega usmiljenja se je na tem »verskem festivalu« zbralo preko 6.000 udeležencev. Pozdravil jih je tudi predsednik države Borut Pahor.

Ob 35-letnici pobude, za katero zadnja leta skrbi SKAM - Skupnost katoliške mladine z več kot 250 prostovoljci in več kot 35 partnerskimi organizacijami, je somaševanje vodil mariborski nadškof Alojzij Cvikel.

ZLATNIK POEZIJE MARKU KRAVOSU

Tržaški pesnik, pisatelj in urednik Marko Kravos je letošnji prejemnik Zlatnika poezije. Kot priznanje za njegov pesniški opus, prispevek k slovenski kulturi in literaturi ter vzpostavljanje mostov med kulturami so mu ga izročili v Celju 30. avgusta na slovesnosti ob podelitvi 20. Veronikine nagrade, ki jo je Mestna občina Celje podelila Ani Makuc za najboljšo pesniško zbirko leta (njen prvenec Ljubica Rolanda Barthesa).

BAZOVICA 2016

Letošnja osrednja proslava bazoviških junakov je bila 11. septembra ob spomeniku na bazovski gmajni. Na njej so spregovorili predsednik Odbora za proslavo bazoviških junakov pri Narodni in študijski knjižnici Milan Pahor, predsednica paritetnega odbora za uresničevanje zaščitnega zakona za Slovence Ksenija Dobrila in deželna odbornica Loredana Panariti. Kulturni spored je režirala prof. Olga Lupinc.

Okoli 86. obletnice ustrelitve žrtev I. tržaškega procesa so se zvrstile še številne pobude. Omenimo naj le govornike.

Pri grobu junakov pri Sv. Ani v Trstu je 6. septembra spregovorila predsednica Zveze slovenskih kulturnih društev za tržaško pokrajino Valentina Sancin. Mašo zadušnico, ki ima najdaljšo tradicijo, pa je zvečer daroval bazovski župnik Žarko Škerlj. Po njej je spregovoril župan z Repentabra Marko Pisani.

Pred ploščo pred rektoratom univerze v Ljubljani sta 9. septembra spregovorila prorektor Goran Turk in predsednik Društva TIGR Primorske Savin Jogan. Popoldne je bila svečanost pred spomenikom v Kranju, kjer sta spregovorila župan Mestne občine Kranj Boštjan Trilar in župan občine Doberdob Fabio Vizintin.

ZAPUSTIL NAS JE MSGR. DIONIZIJ MATEVČIČ

V duhovniškem domu v Vidmu, kamor se je zaradi zdravstvenih težav preselil nekaj dni prej, je 30. avgusta preminil župnik v Žabnicah in rektor svetišča na Sv. Višarjah msgr. Dionizij Matevčič. Odšel je tako eden izmed zadnjih beneških čedermacev. Pokopali so ga v Žabnicah.

Msgr. Matevčič se je rodil 3. decembra 1937 pri Pačuhu v občini Dreka. V duhovnika je bil posvečen leta 1965. Svojo zlato mašo je daroval junija lani v Špetru skupno s sošolci in sobrati msgr. Mariom Qualizzo in župnikom Mariom Garjupom ter Božom Zuanello, torej s poslednjimi čedermaci, ki službujejo med rojaki v videmski nadškofiji.

Po posvetitvi je rajni Matevčič dobrega četrto stoletja služboval v Cussignaccu, nato v kraju Forni di Sotto, pa še v Sappadi, šele oktobra 1991 je prišel v Benečijo, in sicer kot župnik in dekan v Špetru. Tam je uvedel mesečno mašo v slovenščini in doživel nasprotovanja, za katera je mislil, da so stvar preteklosti. Leta 1998 je prevzel Žabnice in Sv. Višarje v Kanalski dolini.

DAN SPOMINA NA ŽRTVE TOTALITARIZMA

Evropski parlament je leta 2009 je razglasil 23. avgust za evropski dan spomina na žrtve vseh totalitarnih in avtoritarnih režimov. Gre za dan, ko je bil leta 1939 podpisan pakt med Hitlerjevo Nemčijo in Stalinovo Sovjetsko zvezo.

Študijski center za narodno spravo, ki na ta dan prireja slovesnosti v Sloveniji, je tokrat pripravil tri srečanja v Ljubljani v sodelovanju z Narodno in univerzitetno knjižnico, z Vojaškim vikariatom Slovenske vojske in s stolno župnijo sv. Nikolaja.

Najprej so v nekdanjih podzemnih celicah Službe državne varnosti na Beethovnovi 3 odprli razstavo "STOP, cenzura! Prepovedana literatura in knjižnice 1945–1991". Spregovorila je njena avtorica Helena Janežič, ki je vodja Zbirke tiskov Slovencev zunaj Republike Slovenije v Narodni in univerzitetni knjižnici. Njen kolega Boris Ripl pa je recitiral Balantičev Sonetni venec. Na ogled je bilo tudi več del, ki so izšla v Trstu in Gorici.

Sledil je postanek pred ameriškim veleposlaništvom, in sicer pred tablo, ki so jo pred leti tam posvetili slovenskim borcem za demokracijo. V angleščini je spregovoril veleposlanikov namestnik Gautam Rane, ki je z direktorico Študijskega centra Andrejo Valič Zver tudi položil šop cvetja pred obeležje.

Največ ljudi pa se je zbralo v ljubljanski stolnici, kjer je nadškof Stanislav Zore vodil slovesno somaševanje za žrtve vseh totalitarnih in avtoritarnih režimov. Sledila je akademija z glasbo, recitacijami in nagovorom časnikarke in raziskovalke polpreteklosti Alenke Puhar. Kritično se je lotila žgočih tem, od ruske priključitve Krima in dvomljivega vabila Putinu na Vršič do samohvale z antifašizmom in zmerjanjem nasprotnikov s fašizmom, od tabuiziranja primerjave med nacizmom in komunizmom do svetlih likov osebnosti, ki so se postavile za pravo demokracijo in človekovo dostojanstvo.

V IMENU DIALOGA

Tržaški pisatelj Boris Pahor je tudi 103. rojstni dan preživel delovno. V Ljubljani se je 26. avgusta udeležil predstavitve svoje zadnje knjige, ki jo je izdala Mladinska knjiga. Pod naslovom V imenu dialoga so v njej zbrani pomembna besedila, ki jih je napisal od leta 2013 dalje, in pa mesec dni dnevniških zapisov, ki jih je leta 2005 objavljaval v Sobotni prilogi dnevnika Delo. Po predstavitvi v knjigarni Konzorcij ga je predsednik slovenske vlade povabil na slavno-stno kosilo v Vilo Podrožnik.

MOJ OČE VIKTOR SOSIČ

Znani javni delavec z Opčin pri Trstu Zoran Sosič je pri založbi Mauro Miotti na Sardiniji izdal dvojezično knjigo o svojem očetu Viktorju (1889–1982), ki nosi naslov in podnaslov Moj oče Viktor Sosič, vojak avstroogrskega cesarstva, Moji spomini iz njegovih pripovedi. Gre za predelavo očetovih pripovedi, njegovih zapisov in lastnega znanja ter za kopico dokumentov in fotografij. Spremni besedi sta prispevala Paolo Rumiz in Paolo Petronio.

KIP IVANE KOBILCE

Ob 90-letnici smrti je Kulturno društvo Tabor v Podbrezjah galerijo kipov na prostem obogatilo s kipom slikarke Ivane Kobilce, ki je tam ustvarila znamenito sliko Poletje. Kip je delo akademskega kiparja Mirsada Begića, 21. junija pa ga je odkril predsednik države Borut Pahor.

68. MARIJANSKI SHOD

Na Opčinah je bil 11. septembra tradicionalni, že 68. Marijanski shod s procesijo po vasi in slovesnim somaševanjem. Letos ga je vodil upokojeni tržaški škof msgr. Evgen Ravignani. Pel je zbor Zveze cerkvenih pevskih zborov, dobro so bile zastopane narodne noše, zlasti pa skavtinje in skavti.

UMRL JE SOCIOLOG THOMAS LUCKMANN

Dne 10. maja je na Koroškem umrl sociolog svetovnega pomena Thomas (Tomaž) Luckmann. Rodil se je 14. oktobra 1927 na Jesenicah. Po materi Virini Vodušek je bil slovenskega rodu. Očeta Carla, ki so ga nacisti postavili za župana na Jesenicah, so 17. aprila 1942 ustrelili partizani.

Odraščal je v Sloveniji, leta 1943 se je z materjo preselil na Dunaj, leta 1950 pa se je po študiju na Dunaju in Innsbrucku preselil v ZDA, kjer je končal sociologijo in filozofijo ter začel akademsko kariero. Leta 1965 je postal profesor sociologije v Frankfurtu, od leta 1970 do upokojitve leta 1994 pa je predaval na novi univerzi v Konstanci.

Veljal je za ameriško-nemškega znanstvenika, tudi pisal je pretežno v angleščini in nemščini, vendar je tekoče predaval tudi v slovenščini in bil - ob ostalih naslovih - tudi častni doktor Univerze v Ljubljani, častni član Slovenskega sociološkega društva in dopisni član Slovenske akademije znanosti in umetnosti.

Svetovni uspeh je doživel s študijo v nemščini iz leta 1963 Problem religije v sodobni družbi, zlasti pa z delom Družbena konstrukcija realnosti, ki ga je leta 1966 napisal v angleščini s Petrom Bergerjem. Ta knjiga je prevedena v 20 jezikov. Napisal je še vrsto monografij in razprav, izmed katerih jih je več prevedenih v slovenščino. Raziskoval je sociološke teorije, problematiko religije, jezika, komunikacije, smisla in identitete v modernih družbah.

SKAVTSKI TABORI

Slovenska zamejska skavtska organizacija je v minulem poletju priredila za svoje člane devet skavtskih taborov: goriški del po enega, tržaški del pa po dva za vsako izmed treh starostnih vej.

Zelo zanimive izkušnje so si nabrali goriški člani veje roverjev in popotnic, ki so se v Krakovu udeležili Svetovnega dneva mladih, in pa člani ene izmed tržaških skupin te veje, ki so se v Franciji udeležili mednarodnega tabora Roverway (na sliki).

MERIDIANI O SLOVENIJI

Ugledna, bogato ilustrirana in dokumentirana italijanska revija za zahtevnejše turiste Meridiani, ki jo izdaja založba Domus v Milanu, je svojo št. 231 (junij-julij 2016) v celoti (156 strani) posvetila Sloveniji. To pa ni prvič, saj je revija Sloveniji v celoti posvetila tudi št. 72 leta 1998.

BRUNO MARAN O ŽIVLJENJU IN SMRTI JUGOSLAVIJE

Padovanski fotoreporter in publicist Bruno Maran je pri založbi Infinito iz Modene objavil knjigo o življenju in zatonu Jugoslavije z zgovornim naslovom Dalla Jugoslavia alle repubbliche indipendenti, Cronaca postuma di un'utopia assassinata e delle guerre fratricide (Od Jugoslavije do neodvisnih republik, Posmrtna kronika umorjene utopije in bratomornih vojn). Spremni besedi sta prispevala Riccardo Noury in Luca Leone. V Trstu so jo predstavili 6. maja.

SPOMIN NA UMRJENEGA DUHOVNIKA

Pred spomenikom umorjenega župnika Izidorja Zavatlava (foto: Ivo Žajdela)

Na Gorenjem Polju pri Kanalu so imeli 17. septembra slovesno mašo in spominsko slovesnost ob 70-letnici umora domačega župnika Izidorja Zavatlava (Vrtojba, 1909 – Gorenje Polje, 1946). Postal je nadležen domačim revolucionarnim nestrpnostem, ki jih je hujskal tudi takratni Primorski dnevnik. Pred 20 leti mu je dal takratni župnik Bogdan Špacapan postaviti spomenik. O njegovem življenju in delu je tokrat spregovoril zgodovinar dr. Renato Podbersič ml.

UMRL JE REKTOR BAZILIKE SV. ANTONA V PADOVI

Med oddihom na morju v Bibioneju je 16. avgusta nenadno umrl minorit p. Enzo Poiana. Od leta 2005 je bil rektor bazilike sv. Antona v Padovi, pred tem pa med drugim župnik pri Sv. Frančišku v Trstu. Takrat je tudi zavzeto delal za beatifikacijo p. Placida Corteseja.

P. Poiana se je rodil 17. januarja 1959 v vasi Corona (Mariano del Friuli). V duhovnika je bil posvečen leta 1991 v Gorici.

VITRAŽI MARKA JERMANA V BARILOČAH

Likovni umetnik Marko Jerman, ki se je leta 1991 z družino preselil iz Argentine v Slovenijo in živi ter ustvarja v Godoviču, je avgusta v Bariločah na jugu Argentine, kjer se je rodil, montiral 17 vitražev v cerkvi Brezmadežne. Ta najstarejša cerkev v mestu (1906), je leta 2014 povsem pogorela. Februarja letos so jo novo posvetili, zdaj pa jo krasijo vitraži, ki jih je poklonila družina Jerman.

Vitraže 59-letnega Jermana lahko občudujemo v številnih cerkvah, zavodih in tudi zasebnih stavbah v Sloveniji, Hrvaški, Italiji, Avstriji in Argentini.

V ARGENTINI JE UMRL ALEŠ KRALJ

V Buenos Airesu je 2. septembra preminil Aleš Kralj iz znane goriške družine. Njegov oče Janko je bil pred vojno eden izmed najvidnejših voditeljev katoliškega gibanja na Primorskem v takratnih mejah kraljevine Italije, mati Anica Simčič Kraljeva pa se je kulturno uveljavila zlasti v Argentini, kamor se je družina izselila po vojni. Njegova sestra Lučka Kralj Jerman je znana dirigentka.

Aleš Kralj se je rodil leta 7. januarja 1930 v Gorici. Bil je ob očetu, ko je ta 27. decembra 1944 umrl v Rimu. Po vojni se je v času akcije proti skupini Mirka Bitenca za nekaj časa znašel v ljubljanskem zaporu, nato se je pridružil družini, ki je medtem emigrirala. Kot ekonomist je v Buenos Airesu, kjer si je ustvaril družino, delal pri naftni družbi Shell.

PRIMORSKA SRČNA

V Postojni je bila 17. septembra ob državnem prazniku združitve Primorske z glavno slovenskega naroda po razmejitvi leta 1947 celodnevna pobuda Primorska srčna. Osrednji del je bila proslava. Ker se prireja državna proslava le na vsakih pet let, jo v vmesnem času vsako leto izmenično pripravljajo primorske občine in zveze borcev. Tokrat je bila na vrsti Postojna.

Nastopili so Tržaški partizanski pevski zbor Pinko Tomažič pod vodstvom Pije Cah, recitatorji, plesalci, solisti in komorne skupine, a tudi kantavtorji in ansamboli. V imenu zamejcev je spregovoril mlajši zgodovinar Borut Klabjan, slavnostni govornik pa je bil akademik in podpredsednik Zveze združenj borcev Matjaž Kmecl.

NOVA STVARITEV AVGUSTA IPAVCA

V božjepotni baziliki na Sv. Gori so 17. septembra v sklopu Kogojevih dnevv in v sodelovanju z občino ter Kulturnim domom iz Nove Gorice krstno izvedli simfonično pesnitev skladatelja in duhovnika Avgusta Ipvavca Barve zelenega smaragda. Letošnji zlatomašnik, ki izvira iz koprške škofije, a že več desetletij deluje na Dunaju, je ob 100-letnici prve svetovne morije in soške fronte posvetil pesnitev padlim v septembrskih bitkah leta 1916 na Goriškem in zlasti na Sveti Gori.

Simfonični orkester RTV Slovenija in mešani zbor Adoramus ter udeležence pevskega tedna v Soči je dirigiral Marjan Grdadolnik. Z recitacijami iz Gregorčiča in pisem vojakov različnih narodnosti so sodelovali Milan Štefe, Pavle Ravnohrib, Sanja Rejc, Žan Perko, Jernej Kuntner, Simon Dobravec in Romeo Grebenšek. Nastopali so še gojenci baletne šole Konservatorija za glasbo v Ljubljani, otroška folklorna skupina Pastirci izpod Krna in igralska skupina Drežnica. Režijo in koreografijo je podpisal Henrik Neubauer.

UMRL JE IZUMITELJ »OČE JUMBO JETA« JOE SUTTER

V Bremertonu v ameriški zvezni državi Washington je 30. avgusta preminil letalski inženir Joseph Frederick (Joe) Sutter. Rodil se je 21. marca 1921 v Seattlu v družini slovenskega priseljence, iskalca zlata Franca Suhadolca z Dobrove. Pri družbi Boeing je razvijal več modelov letal, bil je tudi vodja razvojnega programa letala Boeing 747 (»Jumbo jet«). Za izjemne dosežke mu je ameriški predsednik Reagan leta 1985 podelil državno kolajno za tehnologijo.

Zgodovinar letalstva Jay Spenser je tesno sodeloval z njim, da je popisal svoje življenje in 40 let dela pri Boeingu v knjigi 747: Creating the World's First Jumbo Jet and Other Adventures from a Life in Aviation (747: izgradnja prvega Jumbo jeta na svetu in druge dogodivščine iz življenja v svetu letalstva), ki je izšla leta 2006.

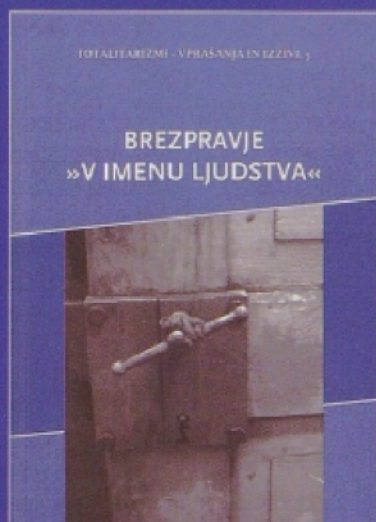
DR. MARIJA STANONIK O PESNIŠTVU PROTIKOMUNISTOV

Etnologinja in literarna zgodovinarica dr. Marija Stanonik, ki je že objavila vrsto knjig o pesnjenju partizanov in aktivistov, mobilizirancev v nemško vojsko in narodnih borcev na Primorskem je pri ZRC SAZU izdala 359 strani debelo monografijo Tih spomin vsem žrtvam boja, Diferenciacija in interference v slovenskem pesnjenju med drugo svetovno vojno 1941–1945.

Gre za študijo o pesnjenju v tistih sredinah, ki se niso vključile v Osvobodilno fronto, zlasti med domobranci, pri čemer avtorica tudi primerja motiviko in vrednote med vojno sprtih taborov ter označuje vidnejše ustvarjalce, kolikor so znani.

BREZPRAVJE »V IMENU LJUDSTVA«

Študijski center za narodno spravo v Ljubljani je kot 5. knjigo zbirke Totalitarizmi – vprašanja in izzivi izdal zbornik 16 razprav in uvoda urednice dr. Mateje Čoh Kladnik o represivnih ukrepih in kršitvah človekovih pravic ter temeljnih svobod, ki so jih slovenski komunisti izvajali od leta 1941 do demokratizacije Slovenije.

»SLOVENSKA« QUALESTORIA

Prva letošnja številka revije Qualestoria, ki jo izdaja Deželni zavod za zgodovino osvobodilnega gibanja v Furlaniji Julijski krajini, ki ima sedež v Trstu (podoben inštitut imajo tudi v Vidmu za furlanski del dežele), je v celoti posvečena mlajšim slovenskim zgodovinarjem. Pod naslovom Zgodovinopisne kršitve in prehajanja mej jo je uredila tržaška zgodovinarica na ljubljanski univerzi dr. Marta Verginella. V italijanščini (v enem primeru v angleščini) so objavljene njena uvodna predstavitve in razprave sedmih zgodovinarjev, pretežno o socialni zgodovini Posočja, Benečije in Trsta.

**Majda Artač
Sturman**

Jasna Tuta

Moj svet sredi oceana

Literatura kot okno v (zunanji) svet, literatura kot okno v notranji svet: knjiga Jasne Tute iz Sosljana pri Trstu, sicer učiteljice z mnogimi zanimanji od jamarstva do režije, je hkrati oboje. Ljubiteljicam in

ljubiteljem potovanja že naslov *Moj svet sredi oceana* namiguje, da ne gre za potopis ali beleženje konkretnih, natančnih podatkov o oceanskem podvigu, niti ne za običajen ladijski dnevnik, temveč za osebno refleksijo o čisto (p)osebni izkušnji, ki prinaša s sabo življenjske modrosti in spoznanja.

Podnaslov *32 dni jadrnanja čez Pacifik v soncu in dežju, v strahu in smehu* nas vodi v to smer, v smer duhovnega potovanja vase, v katerega se je poglobila avtorica, ki je že pred sedmimi leti zamenjala trdna tla za morje in se odločila za življenje na jadrnici s sopotnikom Rickom. Knjigo uvaja posvetilo *Ricku, ki je moje sonce*, o katerem zvemo marsikaj, predvsem pa za njegov življenjski pogum,

iznajdljivost in radovednost. Gotovo tudi zanesljivost, saj bi se Jasna kljub temu, kar sama imenuje norost, sicer težko podala v tako zahteven načrt, kot je oceanska plovba 3.000 navtičnih milj (to je 5.556 km) iz mehiškega mesteca La Paz do otoka Hiva Loa v Francoski Polineziji.

Pripoved uvaja urednik in prijatelj Mitja Tretjak, nato avtorica v nekaj zamahih naniza predzgodbo. Sledijo dnevnik od 2. aprila do 4. maja 2014, epilog, zahvale, predvsem družini in prijateljem, na koncu pa je zanimiva slika jadrnice Calypso z vsemi njenimi deli, tehničnimi podatki in pojasnili. Vsakodnevni zapis nosi naslov, največkrat po kakem pojmu. Tako se v jadralkinem svetu zvrstijo in izmenjujejo pogum, razočaranje, neudobje, žalost, počasnost idr. Izdajo krasijo črno-bele in barvne fotografije, ki sta jih posnela Jasna Tuta in Rick Page; težko bi si namreč predstavljali podobno navtično ekspedicijo brez ustrezne vizualne podkrepitve. Knjiga se razpenja med mavričnim jadrom na razgibano oblikovani platnici in čudovitim občutkom, ki ga jadralka doživi

Vilma Purič

Aleksij Pregarc

Trst in njegove krošnje

Antološka zbirka pesmi Aleksija Pregarca z naslovom *Trst in njegove krošnje* je pred kratkim izšla pri založbi Mladika. Navdih za svojo poezijo najde pesnik Aleksij

Pregarc v notranjih razmišljanjih in čutenjih, hkrati pa se njegovi verzji obračajo navzven, v beleženje predmetnosti in v spremljanje družbenega dogajanja. Obrat navzven niha med aktivno angažiranostjo in evidentiranjem pojavnosti z razkrinkanjem njenih slabosti. S pristopom ogorčenosti pesnik deluje kot čustveni dražilec, ki varuje koncept dobrega, je glasnik upora, vpliva na zavest bralca in ga vodi na polja nove ozavestitve. Proces razgaljanja družbenih mehanizmov prehaja od beleženja lokalnih manjšinskih dejavnikov do upesnjevanja svetovno aktualnih dogodkov, ki jih pesnik spremlja z visoko stopnjo etičnega zanosa.

Temeljni vzgib Pregarcjevih verzov je potreba po razkrivanju lastnega kronotopa, Pregarc posveti svojo pesniško misel analizi časovne in prostorske komponente bivanja. V verze stopi geografska določenost z imenovanjem krajev, ledin in ulic. Raba toponimov je tesno speta s potrjevanjem nacionalne pripadnosti in z zagovorom znotraj slovenskega dela Trsta kanonizirane zgodovinske resnice.

Pesnik realistično reproducira domači kraj, v verzih zaživijo Breg, Klinšča, Ricmanje, Katinara, Gornji Ključ, vzpetina med Lonjerjem in Bregom. Stopnjujejo se navali

pozitivnih razpoloženj, ko je domači prostor kraj mavričnega razgleda ali pika na specialki in je v njem zajet ves svet. Kljub spravljivemu odnosu do domačega kraja domujejo v tem okolju tudi moreči volzi, s katerimi je prednike in njihove potomce zaznamovala zgodovina. Ob opevanju krajinarske danosti razkriva pesnik duhovno dediščino in pomen korenin, predvsem pa prikaže intimna bivanjska doživetja, vezana na to terasasto zemljo. Doživlja jo kot „zeleno bel zapor“ ali „dušljiv oklep“, besede, ki jo poimenujejo, se mu zdijo „težje od mlinskih kamnov v Klinšci“. Skratka s pesnjenjem „udarja po tipkah Brega“, razčesava preteklost, otiplje stare nerešenosti in razkriva pradačne ihte, spušča se v globine zemlje in skuša razbrati njene neizrekljivosti, ki tako usodno priklenejo človeka nase, ko ga sredi klopotaanja tolmunskih voda reke Glinščice uročijo in hkrati pahnejo v trpeče bivanje, v razkrojen svet daleč od vsakega idealiziranja. Breg postane „lijak trpljenja“ in „gmajna obupa“. V tako razbolelost zemlje je vraščen človek, ki ga Pregarc opisuje kot prednika s krvavimi očmi. Zdi se utrujen, užaloščen in prevaran kot „skelet papirnat“. Prebivalec teh krajev živi duhovno obremenjen in zasužnjen zaradi predanosti rodbini, ki je svoje bivanje žrtvovala za to rebrasto zemljo in svojo prisotnost vklesala v nagrobne kamne.

Urbana tržaškost zaživi predvsem v razdelku *V naročju mojega mesta*, v poezijo vstopi konkreten, obstoječ prostor, ki ga pesnik riše z mimetičnim peresom. Navaja natančno lokacijo, in sicer zanemarjeni kompleks bolnice

ob pogledu na mavrico ob prihodu na cilj na Polineziji. *Oceanski dnevnik* prinaša sprotno zapisovanje doživetij, občutij, razmišljanj, ugotovitev, razpetih med soncem in dežjem, nevihtami in razjasnitvami, valovi, trenutki tišine in veselja, pa spet bojaznimi in pričakovani.

Razpetost med strahom in pogumom vodi mlado jadralko in zapisovalko po oceanu do končnega cilja, ki se včasih izmika zaradi takšnih in drugačnih težav ali okvar, obenem v samospoznavanje, predvsem pa k vse večji zavesti, kako včasih potrebujemo tako malo, da smo srečni in da smo veseli, da preživimo. Vodita jo skromnost in preprostost, za kateri se zdi, da so ju ljudje na kopnem pozabili.

Kako je npr. vesela, da se lahko temeljito stušira in si umije lase pod dežjem, ko pa je voda na jadrnici ena najdragocenejših dobrin in je treba skrbno premisliti, kako čim bolj smotrno uporabiti zaloge – ni mogoče namreč

razsipavati z njo! V pisanju se zrcalijo velika ljubezen do morja, do svobode, do besede, smisel za prijateljstvo in igrivost. V divjini in samoti oceana avtorica še najbolj čuti oddaljenost od dragih in prijateljev, zato jo razveseli bližina drugih živih bitij, rada se zagleda v delfine, morskega leva, leteče ribe in ptice.

Stavki so kratki, opisi jedrnat, kot jih narekuje zapisovanje v razmerah, ko vsako še tako preprosto opravilo marsikdaj zaradi izgubljenega ravnotežja na jadrnici terja izjemen napor. Jasna Tuta je opravila ne samo pogumen življenjski, temveč tudi založniški podvig, saj je njena knjiga izšla v samozaložbi v Trstu konec leta 2015. Doživela je številne knjižne in

medijske predstavitve (v revijah, radijskih in televizijskih oddajah), zaradi velikega zanimanja pa je že pošla in je bila ponatisnjena. Bila je uvrščena tudi na letošnji knjižni seznam pobude *Primorci beremo*.

Svete Magdalene, opiše sobo, razgled na zaliv, okoliško floro in favno, nenazadnje zasanjane Tržačane. Bralca preseneti z izbiro drugega Trsta, s prikazom vmesnega prostora, kjer se udejanja moteča deviantnost, kamor se skrivajo bolezni, strahovi, norosti, odvisnosti, smrtonosne okužbe, skratka ekstremne boleče izkušnje. Gre za sliko Trsta, ki razgrajuje položaje urejenega srečnega vsakdana. Razmejenost med obema prostoroma je skoraj dokončna, prekršijo jo le obiski svojcev, ki se umikajo na sedeže za zdrave. Primerjava spodbuja razmišljanje o vlogi in odnosu do prvega prostora, opozarja na pomanjkanje odnosnosti, sočutja in vzajemnosti. Razgrajuje pa se tudi konstruirana podoba tržaške urbanosti, ki se v literaturi pri več avtorjih izriše kot odprt, sončen kraj, povezan z vedrino burje in morsko širino. Utopični konstrukt zamenja lokacija strahu, nasilja, melanholije, bolezni in smrti. Iz te perspektive, iz okna bolniške sobe se Trst zdi samovšečen kraj, mesto samih ameb, ki živijo brez božjega blagoslova, užete v bloke človeških mravljišč.

V svojih pesniških snovanjih razvije Aleksij Pregarc kompleksno poetiko, razdeljeno med zalezovanjem pomensko estetske harmoničnosti in hkrati predano sunkom razglašenosti. Harmoničnost uvajajo ritmotvorna skladnja, poseganje po rimah, spretna usklajenost zvena in pomena, predvsem pa asociativna metaforika, vezana na podobje iz narave. Pesniško blagozvenečnost zamenja razlepota pesniška govorica. Lirična

melodičnost zamre pod pritiskom oteženega, gostobesednega sloga, ki se uveljavlja z vrsto intelektualnih konstruktov, podprtih s kulturno zgodovinskimi navezavami. Intelektualizem prehaja ponekod v hermetizem, ko povežava besed ponuja različne pomenske rešitve. Semantično jedro besedila je namreč ovito v zavajajoči sklop besed, ki lahko ustvarjajo magična vzdušja ali pa tesnobna ozračja, predvsem pa potrjujejo pomensko izmuzljivost poezije, ki namiguje na neskladnost in nedoumljivost sveta.

Skratka: Pregarčeva poezija se bere kot prepletanje tradicionalizma in modernizma. V duhu tradicije se osnujejo vodilni motivi: zavezanost na lastne korenine, poglobljenost v zgodovinsko komponento, zagovor narodne pripadnosti in vstop v občečloveški prostor.

Težnja k prespraševanju in prevrednotenju ustaljenih miselnih položajev izvira iz modernističnega stališča, po katerem izkušnja ne prinaša dokončnih spoznanj. V področje modernizma sodi tudi nenehno uvajanje novih, nestandardiziranih drznih lirskih prijemov.

Pomenljivo spremeno besedo je prispevala pesnica Irena Žerjal, ki pospremi bralca na pesniški sprehod skozi delo Aleksija Pregarca. V knjigi Trst in njegove krošnje se pesniška govorica prepleta s slikarskim diskurzom. V knjigi so natisnjena dela pomembnih tržaških ustvarjalcev: Deziderija Svare, Edija Žerjala, Roberta Hlavatyja in še koga.

Začetki grafike na Slovenskem

Mojca Polona Vaupotič

Ustvarjanje v umetniški grafični tehniki popelje slovensko umetnost na sam začetek 20. st., ko se je grafike lotil le redko kateri slovenski likovnik. Tedaj lahko govorimo o t. i. prvih grafičnih listih v več kot le enem pomenu. Pred prvim razcvetom leta 1921 je bila namreč grafika samosvoja disciplina, omejena le na nekaj domačih avtorjev. Oprijeli so se je iz povsem individualnih vzgibov in se z njo – razen izjem – niti niso ukvarjali povsem zavzeto.

Razstava *Prvi listi*, ki jo je leta 2009 Narodna galerija pripravila v sodelovanju z Galerijo Božidar Jakac iz Kostanjevce in Umetnostno galerijo Maribor, je predstavila začetke grafične umetnosti na Slovenskem oziroma slovenske umetnike tega obdobja, ki so se preizkušali v izbrani tehniki – *Luigija Kasimirja* in njegovo ženo *Tanne Hoernes*, *Jana Oeltjena* in njegovo ženo *Elzo*

Kasimir Oeltjen, *Saša Šantla*, *Hinka Smrekarja*, *Heleno Vurnik*, *Mateja Sternena* ter njegovo soprogo *Rozalijo Klein-Sternen*. Grafika je bila v svoji zgodnji fazi v senci slikarstva in pogosto je značaj zgodnjih grafičnih del zelo intimen, eksperimentalen ter kaže, da grafika ni bila namenjena širši publiki. Kljub temu pa je v prvih dveh desetletjih 20. st. prešla iz reproduciranja podob v avtorsko ustvarjanje. Ob omenjenih ustvarjalcih nekoliko izstopa *Helena Vurnik*, ki je tu in tam napravila secesijsko ubran grafični list v jedkanici in akvatinti. Prvi grafični listi v slovenski moderni umetnosti so tako tudi prvi listi v opusih naših grafičnih pionirjev.

Kot pomembnejša ustvarjalca, ki sta ustvarjala v lesorezu sta bila *Saša Šantel* in *Hinko Smrekar*, ki sta delovala v akademskem klubu *Vesnani*. Le tega je ustanovila skupina na Dunaju študirajočih slikarjev. Njihovi člani so

Z leve: Jan Oeltjen, *Ledolom v Livlandiji III* (1920-22);

Luigi Kasimir, *Corvara*

bili med drugim tudi Maksim Gaspari, Gvidon Birolla, Svetoslav Peruzzi, Ivan Meštrović idr. Bili so protigermanizacijsko narodno usmerjeni in v skladu z geslom »Iz naroda za narod« tematsko črpali iz ljudskega izročila. Uveljavili so se zlasti kot ilustratorji, avtorji razglednic in knjižnih oprem in njihova dela so prve izpovedi slovenskega lesoreza. Grafika je vsem tem umetnikom predstavljala dejavnost s stranskim pomenom, saj za čas rojstva slovenske grafike lahko štejemo letnico 1918, ki predstavlja hkrati letnico »rojstva« slovenskega ekspresionizma.

Generacija ekspresionistov je grafiki posvetila največ ustvarjalne energije. Poleg tega je tudi razširila repertoar grafičnih tehnik v naši umetnosti, tako kot noben drug slog do tega časa. Razloge za takšen razcvet lahko najdemo v svojevrstnem razpletu družbeno-zgodovinskih okoliščin po prvi svetovni vojni. Umetniško pogobljene grafike so se namreč začele z deli Franceta Kralja, Božidarja Jakca In Vena Piloni, ki so hkrati glavni predstavniki slovenskega ekspresionizma. Umetniki so namreč poleg Dunaja in Münchna izbrali tudi druge centre takratne sodobne umetnosti, predvsem Prago, od koder so v obliki grafik prikazovali očaranost s posedovanjem okoljem, socialne stiske ter druga doživljajska stanja v naš prostor. Začetne ekspresionistične grafike izražajo še mladost secesije, vendar se leta to pot ne zabava in ne poigrava z ornamentami. Dela prikazujejo grozljivost izkričanih čustev notranjega človekovega sveta, prenesenega v likovni izraz. Grafična risba se ukvarja z vprašanji usodne narave človekove eksistence in zapusti v grafičnem odtisu neverjetno moč človekove prisotnosti v svetu. V njej se čuti čas posebnega umetnostnega vzdušja v prvem desetletju po koncu 1. svetovne vojne. Umetniki tedaj ne

Od zgoraj z leve: Saša Šantel, *Hiša ob morju* (barvni lesorez);

avtoportretni ex libris, 1918 (lito-grafija);

brez naslova, 1921 (lesorez);

Čolni (grafika)

sanjarijo o idealih, temveč o subjektu, postavljenem v posvetni prostor in čas oziroma v družbo. V tehniki lesoreza ali linoreza se torej jasno izražata preobrat časa in nova razporeditev grafičnih funkcij. Tema dvema tehnikama pa so kmalu dodali še bakrarez. S temi potezami so bili temelji slovenske grafike postavljeni. To so bili tudi temelji, po katerih so se ozirali tisti, ki so po letu 1940 grafiko vzpostavljali kot vodilno slovensko likovno panogo. Nadaljevanje pa spada že v drugo zgodbo.

Med prvimi, ki so postavljali gradnike slovenske grafike, je bil Saša Šantel, ki se je še pred letom 1910 sam preizkušal v lesorezu, leta 1913 pa se je na študij grafike podal v München. Ob povratku je predaval na Srednji tehniški šoli v Ljubljani ter ustvaril velik opus likovnih del v različnih tehnikah. Pri njegovih

Zgoraj: Veno Pilon,
Preprosta ljubezen

Spodaj z leve: Hinko Smrekar, *Rajska ptica* (1915); karikatura Saše Šantla

prvih lesorezih in litografijah je šlo predvsem za *ex librise*. Le ti so načeloma dela manjših dimenzij, namenjeni za vstavljanje v knjige, izdelani so bili za določene naročnike in prav zaradi tega značaja niso bili namenjeni širši javnosti.

Naslednjega pionirja slovenske umetniške grafike po prvi svetovni vojni Vena Pilona je močno zaznamovalo njegovo

zgovorno delo tistega časa – jedkanica *Preprosta ljubezen*, iz leta 1921. V motiv je vtisnil groteskno deformirano dvojico med gostilniškim ljubezenskim dialogom. Ne glede na človeško preprostost ali celo navidezno vulgarnost upodobljencev gre za intimno podobo notranje samote, ki v iskanju zaupnosti išče razumevanja v stiku s sočlovekom. Umetnik Hinko Smrekar je v grafiki ustvarjal pravične motive v kombinaciji jedkanice in akvatinte ali v mezzotinti. Deloval je kot ilustrator in karikaturist, še posebej kot ilustrator bajk in ljudskih pripovedk.

Leta pred izbruhom prve svetovne vojne je bilo obdobje, ko je na sceno stopil eden prav tako ključnih pionirjev slovenske grafike, Matej Sternen. Gre za slikarja, ki je bolj znan kot eden izmed slovenskih impresionistov, ki se je z grafiko priložnostno ukvarjal že okoli leta 1902, ko je še ustvarjal v umetniški šoli Antona Ažbeta v Münchnu. Grafike se je Sternen učil s kopiranjem drugih mojstrov, predvsem Henrija de Toulouse-Lautreca, Maxa Klingerja in Féliciena Ropsa. Predvsem se je skušal učiti od avtorjev, ki so različne grafične tehnike skušali vedno znova inovativno nadgraditi. Preizkušal se je predvsem v jedkanici in suhi igli ter v jedkanici z mehko

prevleko (*verniss mou*) in monotipiji. Pri zapuščini grafikov je nekaj listov signirala tudi njegova žena Rozalija Klein-Sternen, pri kateri še posebno pozornost pritegne jedkanica *Pri jedkanju*, ki je najzgodnejši primer avtorefleksije v slovenski grafiki. Večina grafik obeh Sternenov pa na prvi pogled razodene, da niso bile namenjene javnosti. Velja pa zbiralce opozoriti, da še obstajajo nekatere plošče, po katerih so nastali posthumni primeri.

Grafični opus Helene Vurnik je v večini nastal na Dunaju še pred letom 1915, njena dela pa je mogoče prepoznati po tradicionalni disciplini umetnostno obrtnih šol. Ena izmed njenih znanih grafik nosi ime *Parižanka*, pri kateri so več kot jasno

poudarjene poteze secesije, kateri je Vurnikova

Zgoraj z leve: Rozalija Klein-Sternen, *Pri jedkanju*; Helena Vurnik, *Parižanka* (1910); fotografija Ivana in Helene Vurnik

tudi pripadala. Ob tem se spomnimo še na njene stenske poslikave Zadrugne gospodarske banke v Ljubljani, katere arhitekt je njen mož Ivan Vurnik.

Ob prestopu praga v drugo desetletje je tudi slikar Božidar Jakac vrezal

svoje prve poetične lesoreze in iz Prage posredoval v naš svet podobe očaranosti z urbanim okoljem, ki je tudi ob socialnih stiskah ostajalo slikovito. Njegovi lesorezi pomenijo enega izmed vrhov Jakčevega opusa in prav tako vrh vse zgodnje slovenske grafike. Nastajali so pod vplivom ekspresionizma. Njegova umetnost je bila individualno pojmovana in izražena, lahko bi celo rekli »poetična in muzikalna« z močnim vplivom črno-belega kontrasta. Ni pa bila ekspresionistično »deformirana« in v njej je ves čas mogoče zaznavati socialno kritično noto. Zelo izpričujejoč je njegov lesorez *Koncert*, ki prikazuje nemirnega pianista ob igranju na klavir ter plamtečega goslača, pri katerih z linijami doseže ritmično usmerjenost utelešene glasbe. Jakac je upodobil tudi nekaj grafik s tesnobnejšo in celo dramatično vsebino. To so grafike s pokrajinskimi motivi, ki pa si povsem podajajo roko z ekspresionizmom. Šele od tu dalje se slovenski umetniški grafiki odpira prava perspektiva, ki je dosegla svoj vrhunec v drugi polovici stoletja s tako imenovano Ljubljansko grafično šolo. ■■

Z leve: Božidar Jakac, *Portret S. Gregorčiča*; *Novo mesto v snegu* (akvatinta)

Staroslovanski Olimp v Slovenski Istri

Milan Gregorič

Kurent (foto Jože Kos Grabar)

Klesal je **Vekoslav Batista**, vztrajno klesal svoje mogočne, dva do tri metre visoke, nenavadne skrivnostne skulpture v skriti oazi na Robidi, v dolini Rižane blizu Dekanov, ob regionalni cesti Koper-Ljubljana. Najprej je iz kamnate gmote vzniknil *Radogost*, bog gostoljubja, ki s soljo in kruhom v rokah sprejema obiskovalce pred Batistovo poljsko hišico. Za njim se je izvil iz kamnatega sklada mogočni in strogi *Svarog*, glavni bog in stvarnik, in kot tretji *Vodan*, demon voda. Tudi *Perun*, bog groma,

bliska in dežja, je že nared. Nasproti Radogosta stoji *Voloska*, varuhinja živine in domačije, za sedaj edino žensko božanstvo v Batistovem svetišču. Izklesan je tudi Svarogov sin *Svarožič*. *Triglav* je tudi že nared, a še ni dobil svojega mesta v tem enkratnem parku staroslovanskih bogov. Blizu vhoda v dolino stoji lesena skulptura *Kurenta*, ki veselo pozdravlja obiskovalce parka. V kiparjevi zasnovi je tudi še *Vesna*, boginja pomladi, a so trenutno Stvarniku staroslovanskih bogov opešale moči. Vsa ta božanstva je ustvaril za nas in za naše potomce, da nam spregovore o naših prednikih in o njihovi kulturi, ki je segala tja do naših skrajnih zahodnih meja. Izklesal jih je trmasto, sam samcat, s svojimi rokami, s svojimi skromnimi sredstvi in brez vsakršne družbene podpore. In ni odnehal tudi takrat, ko se je zdelo, da se je vse zarotilo proti njemu. Klesal je, vztrajal in hitel, da bi dokončal svoje poslanstvo, da bi se njemu prej kaj ne zgodilo. In pozabljeni bogovi naših pradedov so vstali iz kamna eden za drugim ter pričajo o naši preteklosti in tudi o možu – Stvarniku, ki jih je priklical na svet.

»Vsa ta božanstva je ustvaril za nas in za naše potomce, da nam spregovore o naših prednikih in o njihovi kulturi.

Ko Vekoslava Batisto predstavljam, ga rad primerjam, malo za šalo malo zares, z Leonardom da Vincijem. Prek

osemdeset jih že ima, a še vedno zre v svet z otroško zvedavim in zasanjanim pogledom, kot da vsak dan spet in spet odkriva nova čudesa okrog sebe. In česa vsega še ni počel v življenju. Že v prvih povojnih letih je začel kipariti ter je posejal Slovenijo s svojimi skulpturami, ki so črpale motive pretežno iz tematike primorskega odpornišтва. Vendar ga je nemir gnal naprej. Začel je muzicirati na temo ljudskih motivov, ki jih je največkrat tudi sam posnel ter uredil, glasbeno in tekstovno. Do kraja zvest svojemu izročilu, je ostal pri ljudskih glasbilih, ki jih celo sam konstruiral. S svojim nevsakdanjim glasbenim programom, pri katerem ga je spremljala soproga Irena, po njeni smrti pa hčerka Irena ter vnuka Metka in Vid, kar naprej prireja prijetna presenečenja po Slovenski Istri, Primorski, Sloveniji in tudi prek njenih meja. Je inovator, ki je sam sestavil vrsto domačih kmetijskih in gospodinskih strojev. S šestimi križi na hrbtu je še vedno letel z zmajem ter se z njim spuščal z Glema v dolino Dragonje. Prav rad je po malem tudi kmetoval, pasel svoje kozice in

Vekoslav in Svarožič (zgoraj); spodaj z leve Perun in Radogost

pripravljaj odlične domače sire. Njegova hiša je ena najbolj gostoljubnih na Koprskem in v njej se je rado zbiral staro in mlado, zlasti v času slovenske politične pomladi in nastajanja slovenske države.

Celotna zgodba o tem podvigu Vekoslava Batiste je dolga, zanimiva, in vsa naša, primorska. Začela se je z ranim otroštvom, ko se je učiteljica v italijanski osnovno šoli zaradi nekaj izgovorjenih slovenskih besed spravila nanj z grobo psovko »Ti strappo questa brutta bocca - Ti raztrgam ta umazana usta« in mu vtaknila dva prsta v usta ter mu začela raztegovati ustnice do neznošne bolečine. Otrokova duša je bila ranjena in svojo bol je zapal stricu duhovniku. Le-ta se mu je posvetil in skušal razložiti, od kod tak odnos učiteljice do njega. Pri tem je malega Slavka uvajal v kulturni svet naših prednikov, pri čemer sta

trčila tudi na njihovo mitologijo. V otroku je zrasla radovednost ter je začel sanjariti, kako bi tudi on kaj ustvaril in prispeval k tej kulturni zakladnici. Slavko je zrasel v mladeniča, prišla so partizanska leta in njegova upornost je še bolj ojeklenela. In po vojni je naključno začel prijateljevati s hrvaškim znanstvenikom dr. Franjem Delićem, ki je na stičišču romanskega in slovanskega sveta raziskoval, do kod vse so segli vplivi staroslovanske kulture, zlasti tisti materializirani, ki govorijo o mitološkem svetu naših pradedov. Človeška vez, ki se je razrasla med njima, je bila tako močna, da je Batista prijatelju pred smrtjo obljubil, da bo storil vse, kar je v njegovi moči, da se ostanki te kulture ohranijo. Sledilo je poldrugo desetletje iskanja virov in preučevanja literature in Batista si je počasi priklical pred oči in naskiciral podobe staroslovanskih božanstev. Potem se je ponudil koprskim občinskim možem, da jim brezplačno izkleše staroslovanski Olimp. Prosil jih je

»Ponudil se je koprskim občinskim možem, da jim brezplačno izkleše staroslovanski Olimp.«

samo to, da mu določijo lokacijo, pri čemer jim je predlagal razgledno točko na koprskem hribu Markovec, ob restavraciji Belveder. Vse drugo bi postoril sam. Tudi materialne stroške je bil pripravljen prevzeti nase. Vendar takrat časi niso bili pravšnji za bogove in Batisto so občinski možje obzirno pospremili do izhodnih vrat s priporočilom, naj ne razglašajo preveč naokoli teh svojih sanj o bogovih naših prednikov. Vendar je bila notranja zaveza, ki jo je dal umrlemu prijatelju in samemu sebi tako močna, da mu ni dala miru, dokler je ni ob nepopisnih težavah uresničil v svoji oazi v dolini Rižane, ki bo stoletja pričala o tem velikem Sanjaču, ki se pri uresničitvi svojega sna ni ustavil pred nobenimi ovirami. ☘

RIBIŠKI MUZEJ

V Križu so 25. septembra slavnostno odprli Ribiški muzej tržaškega Primorja. Slavnostna govornika sta bila predsednik muzeja Franko Cossutta in njegova duša ter ravnatelj Bruno Volpi Lisjak. Ob kulturnem sporedu so o uresničenju dolgoletnih sanj in trdega dela spregovorili še minister za Slovence v zamejstvu in po svetu Gorazd Žmavc, svetovalec slovenskega predsednika Boštjan Žekš, deželni odbornik Gianni Torrenti, predsednica tržaške pokrajine Maria Teresa Bassa Poropat in predsednica Zveze slovenskih kulturnih društev Živka Peršič. Prostore je blagoslovil kriški župnik Boris Čobanov.

Muzej ima tudi svojo spletno stran (www.ribiski-muzej.it), nima pa še stalnega urnika za ogled bogate zbirke predmetov in dokumentov o življenju in delu na slovenski obali od Milj do Štivana.

foto Henrik Sturman

Svetloba nad puščavo

Stara zaveza, 2. Mojzesova knjiga 3

Cikel je prejel prvo nagrado za poezijo na 44. literarnem natečaju revije Mladika

Lev Detela

1./

Šarm el Šejk, Sinaj (Egipt), jesen 2015

to je čas peska in sklonjenih glav čas tihega šepeta
in nemih prikazni noč ovenelih vrtnic z utrujenimi obrazi
ko spi puščava in bleda mesečina in skala spita
počiva hladna noč in zvezde spijo blago in zanosno
in gore spijo in dobre živali so zatisnile oči vse spi
a je nemir globoko v vseh stvareh in rezki ogenj v krogih časa
nevarnost ne pusti da sanjamo o sreči in ljubezni
so padci ki bolijo in urezi z nožem pod srce rdeče od krvi
ni cvetja in petja blagih ptic za ljubeznivo pot s pastirjem
ki goni svojo čredo ovc navzgor globoko pod nebo
toda še so prividi upanja sredi puščave kjer žejni sanja vodo ki je ni
da bi pogasil ogenj v svoji bolni duši ki prosi moli joka se priklanja
ker skala spi in veter drema in vse počiva nejasno in nerazumljivo
noč je in mesečina spi in tema govori s tujim naglasom
še zvezda je zatisnila oči slep je ta svet za lepo in za dobro

2./

Sarira, Sinaj, oktober 2015

na robu težkih sanj končno posije dan med hribe in preseke
na pesku ki se pari z golimi kamni pod nebom in tišino
a ko se odpro oči beseda ne more opisati krasne pokrajine
kjer Alahu ni lahko vse žalosti sveta prešteti na strmem romanju
do meke in medine med vbodi sonca in norimi sunki vetra
tik tak tik tak čez puščo z beduini in kamelo gre njegov korak
tik tak ropoče votli čas v zasedi straži pot egiptovski vojak
tri nune in pet romarjev brbra zahvalne pesmi in nežne litanije
na poti z avtobusom v nebo na sveti hrib kjer zemeljska se obla
druži z angeli in besi na božji lestvi pod sedmimi nebesi

3./

Džebel Musa (Mojzesova gora), Sinaj, oktober 2015

tu prek mej stran od vsega je vse jasno že stoletja
v cvetočih vejah petje dveh golobov zveni kot sončna luč
in tiha bolečina ko se ob oltarju svete katarine spreminja
vino v božjo kri na kraju kjer se prikaže v ognju vsemogočnem
tisti ki nas popelje v svet čudežev in blaženih pričakovanj
mi reče mlad menih pri bujнем tisočletnem grmu
na vekov veke rase to sveže listje iz čudnih globočin
pod samostanom iz peska te gorate goličave
kjer stari beduin še vedno pase ovce kot nekoč
ko dobri Bog nam tu je razodel kje naša je prava pot

4./

Al-Ariš / Risan Anaiza, Severni Sinaj, 31. oktober 2015
(strmoglavljenje ruskega potniškega letala)

zažvižga bomba v letalu slovo je kruto vroči pok železa
drvi med treski zublji strtimi premeti vrtinčasto navzdol v zapik
v elipse kroga v pike zamračine v razbite upe pada rdeči blisk
drobi se čas razpada svet vsak centimeter se razkraja v požar
puščava se razrašča v dan brez sonca zamira tiho v noč brez zvezd
gori nebo skoz veter se poganja brezglasni krik nečesa
kar ni beseda in ni ljubeči spev iz upov in pričakovanj
za šopom trave v pesku se pretvarja zabloda v zmes iz praha in kosti
med sunki vetra razbitina in strgan čevelj zreta v rdečo smrt
ko iz samostana zaslišim nežno petje o skrivnost neba ta čas je trd
je neka čudna bolečina zaviti krog razparana zavesa prevrnjen vrč

5./

Samostan Svete Katarine, Južni Sinaj, november 2015

neurejenost kamna dvigne krilo puščava bere krut brevir
v daljavi kura smešno kokodaka za goro se oglašja petelin
polkrogla z vetrom se rokuje vročina hladno se smehlja
obdobje noro poskakuje kjer je nebo so tri rakete in bomba
piše hitro smrt pod palmami so žarometi in stari protiletalski top
na levi in desni larifari mežika z bolnimi očmi na jugu polka gospodari
na odru laže se resnica pravica kislo se drži pogum se bedasto spakuje
na severu je huda suša in v starem piskru glavobol
v možganih temni so zapleti razbito steklo tisoč zmot
podnebje nam ne prizanaša je šlo za goro se solit

na kamionu nabite puške tri plinske maske mrtvaški prt
zakaj tako je na tem svetu menih moj mladi zatrepetam
me čudno gleda poučuje da Bog je skrivnostna energija
za dobra dela in za mir zato je eksplozija svarilo in namig
da je potrebna nova sila za boljši svet in drugi čas in vera
v dobra sveta opravila za kar molimo menihi tu vsak dan

6./

Sirija, november 2015

bežijo ljudstva čez puščavo prijazni sosed brusi nož
rdeče morje je krvavo kamela čudno rezgeta
v damasku vlada razprodaja zahod je vzhod in sever jug
dopoldne falafel prodaja popoldne vse nas postreli
v praznih srcih lebdi nesreča misel je trda kot beton
na sredi ceste je zmešnjava ropoče tank in teče kri
pod oknom maček telovadi iz mošeje ogenj se vali
sirena tuli pes zavija tri muhe so odšle čez prag
ob nilu na vrsti je parada in ura je le zadnji nič
za plotom fiesta mexicana razbit klavir in prazen koš
polmesec ostro se izboči se bliska sablja za sedem sonc
na tnalu odsekana je glava čez cesto vojska ropota
berač preluknjan vrč ponuja ta svet je le še kup smeti

7./

Samostan Svete Katarine, Južni Sinaj, november 2015

v jopiču bomba in pištola v brezdušnem plesu skozi noč
na mizi kremplji in pošasti za omaro sameva raztrgan koš
nad goro se sveti mesec kot zarota zlomljen kazalec meri čas
v razbitem ogledalu so tri razpoke nagnita spaka kamen pok
mrtvi odpirajo nam vrata svetovna ura bije nič
za tovarnjakom dva vojaka praznita vodo iz korita
poslušata veter pod drevesom čuvata mine kot zaklad
nad sinajem visi zagata nebo je neusmiljeno
nasilna godba zakoraka ponuja solze in trepet
usodni petelin zakraka mrliški zvon trdo zveni
iz samostana nežno petje križ kelih in poklekanje
priprošnje k Bogu in zaklinjanje nebeška mana in trobenta
kadilo in usmiljenje menih trepeče premišljuje
se s svojo vero vso noč bori se križa in se zahvaljuje
ob prvi zori mu blaga luč temo v duši razsvetli

8./

Severni Sinaj, november 2015

nemir pod srajco rad nagaja izgublja živce je premlad
 politika res ni devica napredek odšel je vasovat
 v vetru maje se zmešnjava zavija volk medved rolni
 med narodi na hitrem begu se bliska poka in grmi
 v black box zaprta je usoda na ustnicah sta kri in sol
 in božja mana je le obljuba na poti čez tristo mest in sto vasi
 poglej v nebo zemlja se trese cipresa trpko trepeta
 pod hišo pokajo koraki nevarnost noro se reži
 pred mošejo razsajajo sandali čas neizprosen je urar
 stoji nad zemljo jo navija čez divji kozmos v vihar
 v srcu je tiha bolečina zakrita misel skrita sled
 v deželo sveto blagoslovljeno v kateri se cedita mleko in med

9./

Džebel at-Tih, Sinaj, november 2015

breztežnost je odlikovana lebdi navzgor prosperity
 koran do sure sto prihaja vročinski val nas usmrti
 a pridiga še ni končana stopinj je štirideset in več
 pod minaretom je trgovec visok kot sonce trden mož
 na trgu vlada razprodaja norosti in nevšečnosti
 lisičji kramar že razsaja ponuja v vreči sto reči
 nocoj je mlaj in so uroki zato bo dan neznosno vroč
 na mizi sta krompir in zelje bogastvo se na glas smeji
 za zidom se kujejo naklepi pod omaro poka stari bes
 za voglom vabi pijano žretje na ples brez angelov in petja
 enkrat na mesec so oblaki in se pojavi sto nadlog
 vprašaji dvomi bolečina tri zvezde skala in čeri
 pred sveto sliko odprta knjiga dve piki vejica obup
 nemirno križanje resni pogledi plat zvona z roba večnosti
 in duša čaka obžaluje razmišlja moli se kesa
 med menihi se razplamti debata ustavi jo le strogi Bog

10./

Samostan Svete Katarine, Južni Sinaj, november 2015

približa se večerna ura priprošnja milo zadoni
 za lestev k Bogu so zdravila in zlato tele nismo mi
 zaziblje v vetru se cipresa nad puščo sta orel in kragulj
 in strgan čas v orientalskem plesu nabriti nož zakriti uboj

*odpira zlo železno žrelo in strela šviga čez oltar
je podla senca in agresija kot da reži se pekla dno
a je še druga svetla sila in zven ki pride iz svetih ust
je nežna mila melodija in božja mana iz nebes
pobožno molijo menihi vso noč pri oltarju za pomoč
jih zjutraj novi čas predrami in vodi v čudežno nebo
za lestev k Bogu so zdravila nebeški angeli pojo*

Opomba o nastanku pesmi

Samostan Svete Katarine na Sinaju v azijskem delu Egipta je približno 200 km oddaljen od priljubljenega letoviškega kraja ob Rdečem morju Šarm aš-Šajk (Sharm al-Sheikh, = arab. Šejkova obala). Nahaja se v goratem puščavskem predelu 1570 metrov nad morjem. Na tem kraju je, kot je zapisano v Svetem pismu Stare zaveze, Bog nagovoril Mojzesa iz gorečega grma. Je najstarejši krščanski samostan na svetu in eden izmed več krščanskih samostanov v puščavah Egipta. Že okrog leta 300 po Kristusu so tu živeli prvi puščavniki. Leta 324 je rimska cesarica Helena dala na mestu, kjer se (je) nahaja(l) goreči grm, zgraditi kapelo. Njen sin, cesar Konstantin (306–337), ki je prevzel krščansko vero, je bil samostanu posebno naklonjen. Baje so pod marmornimi stebri oltarja še vedno korenine svetopisemskega grma, ki raste pred cerkvijo. V pravoslavnem samostanu živi danes okrog 30 v glavnem grških menihov. V cerkvi hranijo relikvije sv. Katarine iz Aleksandrije, ki jih je menihom, kot pravi legenda, na čudežen način podaril angel iz nebes. Vodo iz vodnjaka pri cerkvi je baje pil že Mojzes, ki je tu spoznal svojo bodočo ženo.

Vzhodnorimski cesar Justinijan (483–65) je leta 537 zavaroval samostan z obrambnim zidom. Na področju samostana stoji triladijska bazilika. Mozaik nad glavnim oltarjem prikazuje Jezusa z Mojzesom in prerokom Elijo. Po islamizaciji Egipta v 10. stoletju so menihi na področju samostana zgradili mošejo, s čimer so hoteli nakazati toleranco do nove vere in se istočasno zavarovati. Na njihovo prošnjo je prerok Mohamed, ki je baje menihe tu večkrat obiskal, da bi spoznal nekatere posebnosti krščanske vere in jih preoblikovane vključil v islam, poslal samostanu zaščitno pismo. Dejstvo je, da je meniški kompleks

kljub vojniam in nemirom ostal do danes nedotaknjen. Težko dostopno področje pod Mojzesovo goro je namreč svet kraj za vsa tri monoteistična verstva (židovstvo, krščanstvo, islam).

Samostan se ponaša z dragoceno knjižnico, najpomembnejšo poleg vatikanske, v kateri hranijo številne grške, staroetiopske, sirske, armenške, georgijske in starocerkvenoslovanske verske rokopise. Tu so v 19. stoletju odkrili najstarejši rokopis Svetega pisma, Codex sinaiticus iz 4. stoletja, in ga na prošnjo ruskega carja poslali v znanstveno proučevanje v Moskvo, vendar je Stalin rokopis prodal Veliki Britaniji, ker je rabil denar za oboroževanje. Menihi že več kot sto let zahtevajo, da jim dragoceni rokopis vrnejo, kar se do danes ni zgodilo. Poleg tega hranijo v samostanu največjo zbirko ikon na svetu, ki obsega nad 2000 svetih podob.

V bližini samostana se nahaja Džebel Musa, Mojzesova gora, ki je visoka 2285 metrov. Tu naj bi Mojzes prejel od Boga dve tablici z desetimi zapovedmi. Samostan in Mojzesova gora kljub nemirom na Sinaju privabljata veliko število romarjev in turistov. Žal pa so nemiri zadnjih let močno zaznamovali življenje v samostanu in njegovi okolici. Že 16. februarja 2014 so islamski skrajneži izvedli napad na avtobus z romarji k Sv. Katarini. Tudi strmoglavljenje ruskega potniškega letala na področju Sinaja 31. oktobra 2015 opozarja na aktualne vojne na arabskem področju, na problem begunskega vala v Evropo in na teroristično nevarnost, ki postaja globalna (teroristične akcije 13. novembra 2015 v Parizu itd.).

Pesniški tekst Obljubljena dežela je nastal po avtorjevem obisku Egipta v prvi polovici leta 2015 pod vplivom vznemirjajočih dogodkov v jeseni 2015. (opomba avt.)

Bahara – pomladni cvet

Novela je bila priporočena za objavo na 44. literarnem natečaju revije Mladika

Ivana Hauser

Kaj neki se dogaja v stari šoli? Lani, ko sem končal šesti razred, so jo zaprli in je bila vse leto prazna. Zdaj pa se mi zdi, da slišim otroke.

»Mami, ali imajo v stari šoli zopet pouk?«

»Ne Matija. Glej, tu imaš včerajšnji časopis in si preberi ta članek, pa ti bo vse jasno.«

Stara šola-začasni zbirni begunski center

Glede na nujne potrebe, bo stara šola spreminila svoj namen uporabnosti. V njej bo začasni zbirni center za begunce, saj je primerna za njihovo nastanitev. Že jutri bodo vanjo vselili 26 otrok, ki prihajajo iz Sirije. Vse dokler se situacija ne bo umirila, se bodo tam začasno zbirali begunci iz držav Bližnjega vzhoda.

Odložim časopis in govorim kar tako, tja v prazno:

»Že spet begunci, begunci. Kar naprej in povsod so glavna tema begunci. Saj se tudi ljudje ne znajo več kaj drugega pogovarjati. Prava obsedenost. Da bodo pa kdaj prišli tudi v našo sosesko, ne, tega si pa nikoli ne bi mislil.«

»Svet je majhen. Mislimo, da se vojne dogajajo tam nekje daleč in se nas ne morejo dotakniti. Kar naenkrat pa je njihov odmev pred našimi vrati,« reče mama, ko sliši moje nerganje.

V stari šoli je vse bolj živahno. Slišim tudi jok otrok, nek moški glas zavpije, nekaj ukazuje, nato vse utihne.

Bo že kako, si rečem. Oni bodo v stari šoli, mi preko ceste bomo pa živeli po svoje naprej. Vsekakor pa bo naša soseska spet oživila. Odkar je šola prazna, je tu pravi dolgčas.

Odrinem misel na begunce in grem metat žogo na koš, ki je pritrjen na steno garaže. Kar

nekajkrat zapovrstjo zadenem, da žoga gladko zdrsne skozi obroč. Zaslišim čudne zvoke in se za trenutek ustavim. Žogo ponovno vržem, tokrat zgrešim. Od stare šole sem se vse bolj jasno sliši glas violine. Sovražim te zvoke. Že takrat, ko smo še živeli pri babici in dedku, sem vedno pobegnil k sosedu, kadar je dedek igral na violino in vadal novo skladbo za orkester. Zamahnem z roko, kot bi odgnal sitno oso in se sprašujem, le koga veseli vleči lok po tistih štirih strunah, ki jih premore violina.

»Uh, kak cigo-migo,« rečem očetu, ki tudi skuša žogo zadeti v koš.

»Ne bi rekel temu tako. Dobro prisluhni, kakšna uglasenost je to. Jaz slišim tožbo.«

Zvečer se kmalu vse umiri. Sklenem, da si jutri vso stvar malo po bliže ogledam. Čisto preprosto, v šolo bom vstopil skozi glavna vrata, kamor sem hodil šest let, da vidim, kako in kaj se tam dogaja. Kje pa piše, da zdaj ne bi smel prestopiti praga.

Takoj po pouku že grem proti šoli. Počasi se približujem ograji. Spet si dopovedujem: kaj mi pa morejo, saj sem vendar jaz tu doma. A mi je vseeno neprijetno in se odločim, da ostanem nekoliko odmaknjen od dvorišča. Prej polomljena ograja je zdaj popravljena in ojačana. Skozi žično mrežo vidim otroke. Eni so večji od mene, drugi manjši. Vidim tudi otroke, ki še ne hodijo v šolo in so sinoči jokali. Deklica z daljšimi črnimi lasmi in nekaj fantov bi lahko bili moji sošolci. Otroci postajajo glasnejši. Ne upam si bliže k ograji, da bi jih bolje slišal. Takrat stopi mednje moški, nekoliko temnejše polti. Mislim, da je to njihov ravnatelj in je sinoči vpil na otroke. Nič ne reče, samo tam je in že vsi utihnejo. Tudi tisti ta majhni. Enega od njih dvigne v naročje

deklica z daljšimi, na paž postriženimi lasmi. Umaknem se za drevo in se kmalu vrnem domov. Nisem še na pragu, ko spet zaslišim violino. Mama stoji na balkonu in mi reče:

»Postoj, Matija. Slišiš, kako ganljivo nekdo igra na violino?«

Poslušam in primerjam zavijanje violine z gasilsko sireno, ki vijači in se zvija v ušesih, da stresem z glavo. In temu bi se naj reklo mili zvoki? Pa vendar počasi in vztrajno prebijajo moj odpor in prehajajo v ritem in melodijo. Stojim in poslušam, in ko ničesar več ne slišim, še vedno stojim in poslušam. Mame ni več na balkonu, jaz pa grem v svojo sobo, da še napišem nalogo in odigram katero od računalniških iger.

Že celo uro obračam enačbe, misli mi nenehno uhajajo na dvorišče stare šole. Violina mi cvili po ušesih, čeprav je že zdavnaj vse tiho. Pa saj zdaj več ne cvili, drugače se zvija njen glas. Če bi moral te glasove naslikati, bi naslikal težke deževne oblake.

Naslednji dan izberem bolj skrito mesto za opazovanje. Rad bi preštel otroke, če jih je res šestindvajset. A mi ne uspe. Ves čas so v gibanju in raztreseni po dvorišču. Sploh pa ... saj nenehno sledim tisti z daljšimi črnimi lasmi. Danes je v pisanih hlačah, lepo ji pristajajo. Nekaj deli otrokom, gibi njenih rok me spominjajo na balet.

Na domačem dvorišču se skoraj zaletim v očeta.

»Kaj pa si tako zamišljen, Matija,« me vpraša.

»Ah nič.« Saj mu ni treba vedeti, o čem razmišljam, si rečem. On pa zopet:

»Si bil pri stari šoli?«

»Ja, bil sem. In kaj potem?« V ta odgovor skrijem svojo zadrego in grem v hišo.

Sobota je, zato se že dopoldan odpravim proti stari šoli. Nikogar še ni. Stopim nekoliko bliže k ograji. Ne vem, zakaj ne upam čisto do nje. Kot bi si to naše šolsko dvorišče zdaj begunci prisvojili, zato meni ni več dovoljeno stopiti tja. Nekoliko odmaknjen potrpežljivo čakam. Nenadoma se vrata odprejo, otroci pritečejo na dvorišče. Med zadnjimi prihaja tista z daljšimi črnimi lasmi. Hiti z drobnimi koraki. Krilo, ki ji sega niže od meč, plapola za njo. Iz stavbe zakliče moški neko ime in ona hitro skoči naprej k otroku, ki ga je včeraj imela v naročju. Za roko vodi majhno deklico, previdno stopata proti ograji. Mislim, da me je opazila. Njene temne zenice na snežnih

beločnicah me nepremično gledajo. Joj! Joj, kak pogled, še utegnem pomisliti, ko je že čisto blizu ograje. Gledam njeno roko, kako drži deklico, takrat se mi zablisne. Ona je! To je ona, prav ona in nihče drug, vpije v meni. Še vedno me gleda, brez sleherne poteze nasmeška reče:

»Bahara,« in povesi pogled. Nisem še sposoben karkoli reči, ko pride na dvorišče ravnatelj, čudna pojava na prekratkih nogah. V neznanem jeziku nekaj ukaže in že se vsi postavijo v vrsto, jaz pa se še pravočasno umaknem za grmovje.

Popoldan spet mečem žogo na koš. Štejem vse redkejša zadetke, se ujemim in žogo s pestjo zabijem v steno. Odbije se, poleti preko ograje in se kotali po položnem travniku. Zapodim se za njo in sem celo zadovoljen, saj sem za kratek čas nehal misliti na begunce.

Spet sem pri košu, se umirim in vržem. Zadenem, a se žoga zatakne v mreži. Tedaj se mi zdi, da jo spet slišim. Pomislim na dedka, kako bo vesel, ko mu bom povedal, da zdaj drugače poslušam violino. Zadržim dih. Nežni in mehki zvoki se spremenijo v kotaljenje žoge, ki se mi je malo prej spretno izmikala. Na meni še vedno visi njen pogled in ponavljam: Bahara, Bahara. Tedaj me pokliče mama:

»Matija, pojdi v trgovino po mleko,« in mi vrže z balkona cekar. Violina med tem utihne, jaz pa hitim po mleko. V trgovini je nekaj strank, pogovarjajo se o ukradenih otrocih. Ne slišim vsega pogovora, ker mi prodajalka kar mimo vrste postreže. A vseeno razmišljam, kaj bi pomenilo biti ukraden otrok. Takrat se spomnim beguncev v stari šoli. Zakaj so tukaj sami, se doslej nisem spraševal.

Naslednji dan v sadovnjaku nabere jabolka, rdeča, zrela in sočna jabolka. Najlepša izberem in grem k stari šoli. Otrok ni na dvorišču, le snazilka pometa steze. Poznam jo in jo pokličem.

»Jabolka za Baharo,« ji rečem.

»Glej ga no, pobalina. Od kod jo pa poznaš?« Sem pa res butast, pomislim, jo jezno pogledam in hočem vzeti vrečko nazaj. Ona pa kar takoj pristavi:

»Oh, ti ubogi otroci. Ko bi le ravnatelj ne bil tako surov z njimi,« in jabolka odnese.

Doma me čaka prijatelj Darko. Igrava računalniške igre. Kmalu se začne dolgočasiti in mi reče:

»Kaj je s tabo, Matija? Pa saj nisi več v prvem razredu.« Res je, nisem zbran, ne sledim igri in kar naprej izgubljam. Darko se odpravi domov, jaz pa grem v kuhinjo, kjer mama peče kekse. Celo dve vrsti: vanilijeve rogljičke in kokosove blazinice.

»Ima kdo rojstni dan,« jo vprašam.

»To ne. Ampak ti večkrat zahajaš k stari šoli, pa sem mislila, da bi otrokom nesel nekaj peciva.«

Spet sem v zadregi, oblije me rdečica in molčim. Čez čas pa le vprašam:

»Kako to, da so ti begunski otroci sami?«

»Včeraj pa si me tako osorno zavrnil, ko sem se hotel o tem pogovarjati s tabo,« je rekel oče.

»Ah, bil sem slabe volje, ker smo danes pisali matematiko,« se izgovarjam.

»Predvidevam in govori se, da so ti otroci ali ukradeni, ali pa so jih starši enostavno prodali,« reče oče. Z odprtimi usti ga samo debelo gledam.

»Se čudiš? Tudi tvoj dedek je bil med drugo svetovno vojno odvet staršem. Nikoli pozneje jih ni našel.« Zdaj me drugič presune, čutim stiskanje v grlu. Moj dedek, ki mi je zaupal nič koliko skrivnosti, z njim se pogovarjam kot s prijateljem, mi je zamolčal svoje otroštvo. Ničesar več ne vprašam, le užaljeno se umaknem v svojo sobo. Sedem in mu hočem napisati pismo, da prekinjam najino prijateljstvo. Iščem prave besede, a jih ni, ki bi lahko opisale moje razočaranje, zato preložim na jutri.

Naslednji dan, ko je v stari šoli še vse mirno, porinem škatlo s keksi pod ograjo, splezam na drevo in odštevam minute. Končno se velika hišna vrata odprejo, otroci prihajajo na dvorišče. Ravnatelja ni videti. Z drevesa utrgam jabolko in ga zalučam na dvorišče. Deklica z daljšimi lasmi zbegano pogleduje proti delu ograje, kjer običajno stojim, vidi škatlo in stopi bliže. Takrat pa zaukam ter ji pomaham. Pogleda v krošnjo, dvigne roko samo nekje do višine prsi in mi pomaha, lahno in nežno, da bi celo zrak zagodel, če bi v roki imela violinski lok. V zgornjem delu drobovja začutim neznano črvičenje. Gledam jo: Bahara, kako si lepa.

Nič kaj prijazen dan ni. Že od jutra močno dežuje, povsod so luže, jarki prekipevajo. Hočem pisati dedku, računalnika namreč ne uporablja, za telefonski pogovor pa tema ni primerna. Zdaj razmišljam, zakaj bi sploh bil jezen na dedka. Če je res, kar je rekel oče, me vse bolj žalosti.

Predstavljam si ga v takšni skupini, kot so ti begunci. Igra na violino, ljudje v okolici ga poslušajo, otroci se jim smilijo in bi jim radi pomagali. Morda so tudi oni imeli hudobnega ravnatelja. Odpira se mi vedno več vprašanj, zato se odločim, da se bom o tem raje na samem pogovoril z njim.

Razmišljam in čakam na tisto pozno popoldansko uro, ko se oglasi violina. Na dvorišču stare šole ni nikogar. Ob cesti stojijo tri ženske z dežniki v rokah in gledajo proti stari šoli. Tako blizu so mi, da lahko slišim njihov pogovor.

»Zanimivo, igrati na violino pa ji dovoli,« reče ena od njih, ko jo poslušajo. Tudi jaz poslušam. Slišim igrivo in lahkotno melodijo. Usta mi vleče v nasmeh, začutim olajšanje, prebuja se mi pogum. Najraje bi začofotal v luže, preskakoval jarke in se prepustil dežju. Pogrešam dedka. Vse, prav vse bi mu povedal. Vem, da bi me z vso resnostjo poslušal.

Za jutri imam pripravljeno novo presenečenje. Iz prihrankov sem kupil jagodno čokolado. Preden se odpravim spat, si še enkrat ogledam čokolado, če sem vse pravilno napisal in nisem slučajno kake črke izpustil, kar se mi rado dogaja.

Vznemirjenje in neučakanost mi ne dasta miru, da bi lahko že enkrat zaspal. Jutri je sobota, razmišljam. Po vremenski napovedi naj bi se ponoči zjasnilo. Že kar v dopoldanskem času, ko so otroci eno uro lahko zunaj, bom odšel tja. Samo previdno, da me ravnatelj ne zaloti. S tem otroškim strašilom se ne bi hotel srečati.

Skrijem se za drevesnim deblom in pogledujem proti vhodnim vratom. Na stečaj so odprta, kar običajno niso. Pred šolo se ustavi policijski avto, dva policista vstopita. Že je tudi čas, ko sicer otroci veselo tekajo po dvorišču, a jih ni od nikoder. Tudi policistov še ni nazaj. Pa si rečem: otroci so šli na izlet in se bodo popoldan vrnili. Zato grem domov.

Na domači terasi sedijo ob kavi mama, oče in snažilka iz stare šole. Joče. Mama in oče sta zelo resna. Ne grem do mize, kar pri vratih se ustavim. V ustih se mi začne stekati osoljena slina. Jagodno čokolado držim v rokah in ves preplašen strmim v čistilko. Z robcem si lovi solze in govori:

»Ni jih več. Ponoči so jih na skrivaj odpeljali, kdo ve kam,« in gleda mene in gleda čokolado, kjer je diagonalno čez celo stran z velikimi rdečimi črkami napis Matija.

Zgodba na kose (1)

Leda Dobrinja

Tole ni navadna zgodba. Je zgodba na koščke. Bila naj bi zgodba o nekem otroštvu, napisana v prvi osebi. A se je izpisala drugače. Se je izpisala znotraj neke druge Zgodbe o mojem ljudstvu. Je zelo čudna zgodba. Začela se je pisati, ko se je v Mladiki pojavil prispevek o Kopastem otoku in jeziki v morje. To je bil kamen, ki je pljusnil v mirno morje, razbil navidezno voljnost gladine, špricnil na trenutek naokoli in se nato potopil. Kot da je nato vse mirno, pa je na dnu dvignil kup usedlin, ki so se začele dvigati na površje. Tudi sicer je curek vode osvežil okolje in povzročil take in drugačne odzive. Nekaj jih je klicalo k nadaljevanju dela. Nekaj teh in splošni, predolgo trajajoči molk, ki je uklenil um naših ljudi, naše Istre. In se je začela pisati zgodba o tem molku in začela se je pisati zgodba o ljudstvu in o nekem času, ki naj bi bil čas dviga, napredka, pa predstavlja le neki konec. In v tej zgodbi so začeli nastopati novi ljudje, novi pogledi in stara, pozabljena znanja.

Nikoli ne veš, kdaj se taka Zgodba zares začne. Mogoče, ko si prvič pomislil, da ti je lepo, ko si se nečesa ovedel. Mogoče ob prvem mladostnem protestu. Mogoče, ko si prvič opisal drage sosedje. Je nikoli izrečena, kot gledana s takega zornega kota, za katerega nobeden ne ve, da obstaja. Da vidi. Ali pa sam zorni kot ni želel odvreči tančic, mren, da bi videl. A se je le odstrl in čudenju ni konca. In se piše, piše in vedno nove in nove stvari. To je kot bi odprl ventil in grejo ven najprej fece, usedline, potem malo manj gosto in nazadnje priteče še čista voda. A nikoli ne veš, kdaj bo konec, in nikoli ne veš, v katerem kotu je še kupe naslage, ki jo je treba prevetriti.

Poleg vsega, se prepletajo še zgodbe, časi in osebe. In kot bi se v življenju enega samega

človeka odslikala vsa stvarnost okoli njega, zavedna in nezavedna. Zato je to osebna, pa tudi zgodba ljudstva, časa in političnega sistema. In na koncu koncev še zgodba našega naroda in kaj se z njim dogaja.

In napisana je v današnjem času. V času hitrosti, novosti, ko ne vidimo, kam segajo lovke spremembe. Čas usodnih prelomov. Ni časa – je osrednja misel dobe. Ni časa za ovinke, prispodobe, vljudnost, iskanje junakov. Tako udari kar počez in se spiše v prvi osebi. In pripoveduje tako, kot se je izpisalo življenje. Je resnična torej. In kot vsaka zgodba, hoče tudi ta priti do svojih poslušalcev, bralca. In kot nalašč, glej ga zlomka, razpis naše Mladike. A ni pomembno, če bo ta del zgodbe o objavi imel srečni konec. Kaka bo njegova usoda. Vi veste, da včasih en sam pogled, ena sama beseda občudovanja človeka dvigne, mu da moči, da bi preletel hribe, dvigal omare, zmogel besede sprave. In tako ta mala špranja, to vabilo k pisanju vlije novega goriva v prazen tank našega kararmata¹. Del naše Zgodbe se malo izbrusi, jo damo na stran, z glave.

Tule je torej zgodba. Je zgodba iz zgodbe. Nekaj drobcev iz otroštva, rane mladosti, ko smo živeli v jugoslovanskem, socialističnem okviru Istre v letih od 1950 do 1970. Magični okvir življenjskega prostora tvorijo Trst, Koper in nato tista tretja točka, ki je Kraj tvojega bivanja. Ta zadnja točka, zadnji kot je spremenljivka, za vsakega od nas drugačna. Za vse pa je veljalo, da je to točka, obrnjena s hrbtom proti koncu sveta in zadržta v svet proti morju. Za hrbtom Istra, subtilni, neobstoječi svet, pred tabo življenje, ki pljuska gor v hribe. Tam na severu Trst, tržaški svetilnik, dol

¹ Kararmato (it. carr'armato) – tank. Tule kot prispodoba za glomaznost projekta, ki je obtičal.

ob dnu Koprškega zaliva uprava, uradi, šole, tovarne. Malo bliže krajevni urad, odkupna postaja, trgovina, šola in cerkev. In ti, premična točka, po malo različna od hriba do hriba.

Kot rečeno, se ta Zgodba še piše in razrašča in ji ni konca. Tale naša pa je sestavljena iz koščkov, ki izpisani tu in tam, tvorijo iluzijo, da pripoved nekoč le ugleda luč dneva. Nekaj utrinkov, ki mečejo jutranjo luč na to, kar se bo zgodilo v nadaljevanju. Zato naj mi bralec oprost, če ne najde vsega, če je pomanjkljiva in kar tako.

Prerija gori

Tule se torej tale naša zgodba začne v času moje osnovne šole. Zgodnja 60. leta. Mesto, ki določa usodo ljudi s hribov, politika socialistične izgradnje, tovarne in zatiranje kmetov. Kot simbol socialistične izgradnje ob robu mest stojijo nove tovarne. Iplas, Lama, Mehanotehnika, Delamaris. Luka požira reke delavcev od blizu in daleč. In kot simbol vseh in novega sveta – tovarna Tomos.

In kot ogledalo tega našega Tomosa, statično, večno ogledalo, so bili naši hribi. In grenki zaključki mojega očeta, ki se ni zmozel utopiti v novem sistemu: »Čieju praeu uničēt tiega hmeata, čieju!« (»Hočejo prav uničiti tega kmeta, hočejo!«) To sem poslušala vedno, iz pomladi v poletje in iz poletja v jesen. Iz časa češenj, v čas pumidorov, iz paradižnika v čas vina. Ogromno truda, potu, slabe ceste zdrobljene batude. In nizke, žaljivo nizke odkupne cene pridelkov. Še danes vam Danilo Pucer iz Puč lahko pove, koliko je plačal dajatev pri uvozu svoje prve freze in kaj je bilo to v primerjavi z izkupičkom od dela. Dajatve in nizke cene. Vse je šlo mimo, ko da kmetov ni, ko da so trava, ki se jo pokosi ali se upogne.

Moja družina je bila iznajdljiva, oče podjeten. Nekako je šlo. Je kupil zaepa-enaenija junca (zanemarjenega, slabo pitane junca), ga pridno hranil, ga

razvadil vicjev, če je zbadal ali ni znal voziti in ga nato prodal. To je bil zaslužek. In vedno upanje, da bo, da bo bolje. Tako kot je bilo kasneje, ko sem jaz začela z mojo dejavnostjo. Da bo, da bo, ko bo narejeno še to in še to in še to. Nikoli ni prišlo do tega. Sopresija, zatiranje je bila konstantno, več ali manj enako – za delovnega človeka, našega kmeta, istrjanskega domorodca.

In v tistem času se na vasi ni dogajalo nič. 'Džimi hu'² ob nedeljah kasneje, ko smo bili godni za ples. Prej pa nič. Radio. Še pomnite tovariši³. Glasba po željah,

² Džimi Hu – to je izmišljen izraz, nastal iz glasovnega posnemanja angleških izrazov, verjetno imena Jimmy in besedice 'who' (izg. 'hu') v pomenu 'kdo'. Več v nadaljevanju.

³ Še pomnite tovariši je bila odmevna radijska rubrika RTV Ljubljana, ki je predvajala pričevanja o partizanskih bojih in dogodkih iz NOB.

popevke, Bele ladje na morju⁴. In enkrat konec šestdesetih prva televizija. Po dvajset minut Robinzona Kruzoja na teden in Rin-tin-tin⁵. In ja, seveda, imeli smo eno veliko srečo. Proti koncu osnovne šole je tu pa tam v Marezige k združnemu domu pripeljal furgončin, ki je otroke neizmerno razveselil. Vsaj mene. Pripeljal je namreč film. Otroci smo se zvalili v glavno dvorano združnega doma, se posedli po tleh in gledali filme. Tu pa tam kak film. Pravzaprav se spominjam samo dveh zadev.

Prvi film je bil zame razočaranje. Bil je slovenski črno-beli film, ki so ga menda snemali v Piranu in naj bi bil zabaven, a nikakor in nikakor ni segel do mene. Če bi ostali pri njem, nikoli ne bi šla več v kino. A kmalu za tem je prišlo nekaj drugega. Bil je Kekec. Kekec. Najlepši film, ki so ga mogli narediti za otroke. Vsa čast, vsa čast. Še danes se ga razveselim, lahko stoji ob velikih filmih o Heidi ali sodobnih risanih filmih. Gledala sem dva Kekca, mislim. Ali pa vse tri dele. In potem so tu bili Winetouji⁶. Tudi ti so bili lepi, čeprav ne tako lepi kot Kekec. In bili so za malo starejše otroke, mladostnike. A so nam nekako odprli obzorje. In spomnim se, da je ta Winetou ali podobni film navdušil mojega sošolca Edelmana⁷. Nekje pri meni se je znašla tudi njegova risba Prerija gori. Risba na nava-dnem kosu risalnega lista, kjer lestvica rumeno-oranžno-rdečih zubljev požira robove presušene trave. Bila sem očarana.

Prerija gori. Prerija gori. Kaj je prerija? Kdo je ta fant, ki ve, da obstaja ta zadeva? Kdo je, ki ima moč iz barv prinesiti predte ta novi svet, za katerega noben hudič ni vedel, da obstaja. Ne vem, kako to, da se je sličica znašla prav pri meni. A ljubosumno sem jo shranila in mogoče še danes leži med kupčki zvezkov na podstrešju. Edelman je v naš razred prišel v sedmem razredu iz Izle in

s seboj prinesel val sveže svetovljanske energije. Vse punce je očaral, po mojem. Mene je nadvse inspiriral. In filmi so kmalu nato postali glavni vir, preko katerega je v moj svet stopilo življenje. Vir, ki je nadomeščal duhovno praznino let, preživelih na mojem hribu.

Na mojem hribu, v moji vasi ni bilo duha. Ne dogajanja. Šola in nedeljske maše, ki so bile zame prav taka duhamornost kot moja paša. Neskončnost nedogajanja, spravljena v eni uri. Nauk je bil bolj zanimiv. Naučili smo se evangelijskih zgodb, molitvic, zakramentov. Je bilo kar zanimivo. Maše pa so se neskončno vlekle. Najprej tisti latinski 'dominisvobiskumen', potem molitve, latinske in kasneje slovenske. In klečanje, klečanje. In pozimi mraz. Nikoli konca, vam povem. Komaj sem čakala pridige, s katerimi sem si malo napolnila dušo. Župnik Milko Margon jih je znal povedati z močnim, poudarjenim glasom.

Milko Margon in Špičekuce⁸

Drugače, kot rečeno. Delo in šola. In da ne boste mislili, da je to kaj slabega. Ni. Bilo je lepo, bilo je koristno. Vse je bilo. Le malo dolgčas. Neznanski dolgčas paše, ko se nismo smeli družiti, da skrbneje čuvamo živino. In tudi te neskončne ure po rebrih in lazih ne bi bile nič hudega, sploh ne bi bilo nič slabo, če v tistem času ne bi dalje teklo življenje. Če to ne bi bil čas za učenje, za razvijanje, socializacijske procese. Čas, da gre družina dalje, da se razvija gospodarstvo, prihaja dohodek. Te zadeve so pomembne.

In vsako leto, točno ko ura, so nastopali prazniki. Fjera⁹ poleti, ko je bilo potrebno vse počistiti in pobeliti in smo pupe dobile nove oblekce. Pravzaprav je bil to pravi stres. Za mammo in za nas tudi. Potrebno je bilo izbrati pravi kraj in blago in potem k noni v Kavaliče, da nam zašije krilce¹⁰. Moja nona je bila zelo

⁴ Bele ladje na morju je lepa slovenska popevka iz 60. let.

⁵ Ameriška otroška nanizanka o dečku Rustyju in njegovem psu Rin-tin-tinu iz časa iz 'kavbojskih časov', ko so ameriški naseljenci postavljali osnove svoje družbe.

⁶ Več samostojnih filmov o Indijancu Winetou-ju in njegovem belem tovarišu Oldu Shatterhandu. Veliko scen je bilo posnetih na Plitvičkih jezerih in so bile fenomenalne.

⁷ Gre za pesnika Edelmana Jurinčiča, rojenega v Borštu, katerega družina je določeno obdobje živela v Izli.

⁸ Špičekuce (istr.) – špičet kuce, kole – zaostri konci kola, ki se ga zabije v zemljo. Izraz 'špičikuc' najdemo tudi v imenu lokalnega ansambla.

⁹ Fjera' – v Loparju naziv za vaški praznik, ki pade na prvo nedeljo v avgustu. Uporabljajo ga tudi v Koštaboni, sicer pa so izrazi različni v raznih krajih: samilj v Marezigah, martinja v Kubeđu, karmanca pri Sv. Antonu, opasilo kje drugje. Šagra je v novejšem času nadomestila nekatere starejše tipične izraze.

¹⁰ Krilce (istr.) – oblekice

dobra šivilja, a bila je seveda malo staromodna in ji je vedno nosilo malo po starem. Krilce do kolen in da niso poudarjene stvari, ki so v tistem času silile na plano. Nasploh – eno veliko vznemirjenje in stres do ponedeljka popoldne¹¹.

In potem so bili prazniki. Pust seveda, Vezom, Božić nu Novo leto. In okrog Božiča tudi cirkus in vznemirjenje in drevček in kako ga okrasiti. Potem Novo leto, Dobra roka¹² in obisk župnika Margona. Blagoslavljanje hiš – kropljenje, ker je gospod poškrpil prostor. To je bil praktično edini živi stik z duhovnikom. Bila je tudi edina špranja za vpogled v misterioznost posvečenega človeka in duh, znanje, ki ga poseduje. A ta stik je bil kratek in formalen, le tu pa tam klepet in vrata so se zaprla. In tako so ostale le besede, anekdote sosedov iz stikov z duhovnikom.

»Ma ka, ka čieš, jae človok ku mi, ka čieš, dae jae!« (»Kaj pa misliš, da je, je človek kot mi, kaj bi bil drugega!«) si med sabo pritrjujejo starši, ko se srečajo s sosedi. Se menijo, modrujejo in postavljajo svoje mesto v vasi in na svetu.

In moj oče pove svojo zgodbo o osebnem srečanju z duhovnikom. Pride po vojni far v hišo in naredi svoj obred. Ponekod se je gospod ustavil in pogovoril, mi pa smo bili 'ateistična', bolje rečeno brezverska družina. Moj oče – ali pa že njegov oče tik pred drugo svetovno vojno – je pretrgal tradicijo verovanja in vera je ostala le na površju, v ozadju, kot formalni okvir, ki so ga sestavljali verski prazniki in navade. Tako se je gospod ustavil le kak trenutek, izmenjal s starši,

mamo kako besedo. Takoj po vojni pa je izmenjal besede z očetom in očitno je besedo nanese na to, kako naj se živi, kako naj se ne preklinja in te zadeve. In moj oče mu nato reče, to je ob priliki večkrat povedal:

»Gusput, kaku nečun klet! Gusput, suon siljen!« (»Gospod, kako ne bi preklinjal! V to sem enostavno prisiljen!«) Hotel je povedati, da je bila teža življenja taka, da jih je toliko lomilo, trlo, da so ta obup, ta protest proti življenju ali usodi ali volji Boga – izražali skozi kletev. Bil je res mlad, rosno mlad, ko je

vsa teža gospodarjenja in vsi problemi družine padlo na premlada pleča osamljenega, zapuščenega sina, ki mu je očeta vzela vojna. In kletev, togotna, obupna kletev je bila jutranja, opoldanska in večerna molitev. Tako je torej rekel gospodu in to je vedno povedal. Več od tega ne, razen tega, da so tudi farje ljudje in opravljajo svoj poklic kot vsak drugi. Po tem se verjetno Margon ni ustavil več ali pa se je moj oče umaknil. Ustavil se je malo dlje pri naših sosedih, ki so malo rajši sprejemali te svetovljanske obiske in se potem radi z njimi tudi malo pohvalili. In ko nanese beseda, soseda vedno kot urca:

»Ja, ja, seveda. Vedno se je rad ustavil pri nas in potem smo poklepetali. In res je samo človek tako kot mi. Je vedno rekel, da tudi on zakolne, tudi njemu se kdaj zgodi, da mu kaj zleti, ko se kol premakne, ko špiči kuce¹³.« Župnik Margon je namreč s svojo deklo živel na Fari v Truškah. Fara s cervijo leži na krasni polici grička, ki gleda proti Dragonji – ali Rokavi, kot so potok imenovali drugi. Na pobočju grička, ki se je spuščalo od fare, je imel župnik svoj vinograd in svoje bivališče.

(dalje)

¹¹ Praznovanje ob loparski fjeri se je končalo v ponedeljek, ko so se zbrali vaščani in naredili fešto zase. Bilo je sproščeno in prava žurka.

¹² Dobra roka je navada, ko so se vaščani po Novem letu obiskovali in se obdarovali z manjšimi darilci, kot so kaka pomaranča, japke, orehi. Dobra roka izhaja sicer po našem raziskovanju iz 'Dobra uroka', darovanje in dobra priprošnja močem ob začetku novega Sončevega kroga.

¹³ Špičet kuce (istr.) – zaostri spodnji del akacijevega kola, ki so ga zabili k trti za latnik ali pared (vrsta enojne vrstne opore za razliko od pergole – latnika).

Neverjetni granatovec

Bruna Marija Pertot

Plemenit, radodaren, preveč lep in vase zaprt, nadvse važen in prepoln samega sebe: vendar, da se razumemo, ne v našem človeškem pomenu besede, temveč dobesednem. Tako zelo je nabit z dragocenimi, za življenje važnimi prvinami, da se skoraj ne da povedati. Rojen iz neke ljubezni, ne brez načrta. Lahko samo ugibamo, ugotavljamo in se mu čudimo.

Punica granatum je njegovo ime, granatovec, pri nas pa mu od zmeraj, kar po domače in preprosto rečemo "marganada", kar vsekakor nosi v sebi osnovo »marg-«, in ta nas opozarja na zrnato vsebino njegovih plodov. Noben resen preučevalec narave bi ne smel zagovarjati možnosti, da je Punica granatum nastal slučajno, tako sam od sebe, v slepi igri atomov, tam, bog si ga vedi, kje in kako. Ne bi bilo resno in do granatovca skrajno žaljivo.

Granatovec ima svoje dostojanstvo, je star kakor zemlja, kakor vesolje, kakor stvarjenje. Je drevo in je grm. Kakor vse, kar se ne zaveda svoje veličine, je skromen. Raste tudi spontano, če ga kje, na primernem mestu, na primer, zaseje ptica. Najdemo ga tudi v hrsteljastih, torej kamnitih tleh, ob morju, kjer je zemlje prav malo. Raste precej hitro in njegova rast je bujna. Ostro, skoraj črno in zelo zelo dolgo, gosto posejano trnje opozarja: ne dotikaj se me! Prsti, ki niso dovolj previdni in spretni, se bodo prav gotovo takoj ujeli v to nevarno past. Tu in tam se bo na njih prikazala pekoča kaplja krvi. Kako boli! V meso, tam, prav pod noht, se je zaril kot sukanec tanek trn in dal nam bo zares veliko opraviti. Hm, trnje, trnje granatovca, da malo takega in kri. Asociacija: trnje in kri. Misli imajo svoje poti. In ne poznajo meja.

K sreči na granatovcu ni nič strupenega. Ptice, žuželke, metulji pa letijo mimo, tudi ko je v bujnem cvetju. Edini, ki si upa skozi tiste veje, je veter, saj mora raznašati cvetni prah, in pa sinice, ki smukajo noter in ven, ne da bi se kaj poškodovale: v granatovcu imajo varno zavetje pred vsem in pred vsemi. Sraka jim tu ne more do živega, mladiče ščiti ostro trnje.

Granatovec cveti zelo zelo dolgo in precej pozno, odvisno od letine in lege. Drevesa imajo svoj koledar, ki je drugačen od našega, niti nimajo ure, imajo svoje, neustaljene, nenavadne navade, kar nas včasih spravlja v zadrego, nas čudi in povzroča težave.

Svoje prve cvetove prične odpirati nekje v začetku junija, a teh je prav malo, in ko menimo, da ni kaj pričakovati, se razbohoti v vence cvetnih čaš karminasto rdeče barve, in ko ga obiše maestral z morja, razprostre cvetoče veje in zapoje tja gor proti nebu svojo visoko pesem roki, ki mu je stkala to edinstveno krošnjo in pripela nanjo prav tako edinstveno cvetje.

To je čas pričakovanja, čas ko prihaja spet in spet poletje, ko se nam tam, proti jugu, nad zalivom, v presvetlem Južnem trikotniku, v vsej svoji lepoti, spet razkazujejo zvezde lepote: Altair, Deneb in Vega.

Ne vemo, ali ima granatovec kaj skupnega z njimi. Če drugega ne, ima vsaj to, da prihajajo skupaj na sceno našega gledanja v nebo, v njegove skrivnosti in presenečenja. A vse to je kratko, prekratko, bežno. Še nekaj dni in Trikotnik bo začel zahajati, granatovec bo porumenel in se nato popolnoma slekel. Tudi morje bo drugačno, drugačne bodo naše oči in misli, delfini bodo šli drugam. Nastopil bo čas zimskih rib, čas dolgih, zelo dolgih noči, ko se sonce zgodaj potaplja v

morje, ali se samo dela, kot bi se hotelo potopiti, v resnici pa odhajamo mi, niti ne, le vrtimo se venomer po isti tirnici.

Za granatovec je začilno to, da cveti zelo zelo dolgo, ko so plodovi prvega cvetenja že zreli, on ne neha cveteti, in če vreme ni preveč mokro, ponuja svoj dar od julija vse tja do oktobra ali celo novembra.

Pri nas ni bil nikoli zelo razširjen, prednost so imela druga sadna drevesa, celo oljka, ki je bila v teh krajih prava kraljica, dokler je ni do kraja pokončala zla zima v začetku prejšnjega stoletja, takrat, ko je bila prateta še lepa in mlada in se je tega dobro spominjala.

Vanka je zahajala v mesto trikrat na mesec, če je Francele imel srečo in ujel kakšnega brancina, če je domač radič bil dovolj lep in sadje, kot je treba, če ni deževalo in če suša ni bila prehuda, ker je v tem primeru bilo treba ostati doma in zalivati, zalivati in še kako, zalivati pa je pomenilo vstajati, ko se je danilo, in ure in ure vleči težka vedra iz vodnjaka brez škripca, iz vodnjaka, ki je meril deset metrov v globino, kamor je pritekala izvirnica iz skrivnostnih podzemnih kraških mokrin. To težaško delo Vanke ni nikoli spravljalo v slabo voljo.

»Hvala Bogu, ki nam daje vodo. So kraji, ki je nimajo!« je zasopla in prepotena vlekla vrv.

»Se je zgodilo, veš, da se je voda tu spodaj popolnoma umaknila in je ni bilo mogoče ujeti. Tebe še ni bilo na svetu, jaz pa sem bil takrat še otrok. Poletje je bilo strašno in sonce je žgalo, da nikoli tako, trave ni bilo nikjer več in zaloga deževnice je bila skoraj pri kraju. Z vedri smo hodili dol k morju, kamor so se iztekali potoki, a tudi ti so bili že skoraj suhi.«

»Veš, kolikokrat si mi to že povedal!«

»Če povem še enkrat, gotovo ne bo škodilo, se ti ne zdi?« je odhajal po stezi dol na morje, ko smo mi bili še v senci in se je cerkva Marije Device v Strunjanu, na nasprotnem bregu, že kopala v prvih žarkih sonca.

Vanka ga je samo preletela s svojimi navihanimi, temno zelenimi očmi, prav kakor takrat, ko sta se prvič srečala, a rekla ni nič, kar mu tudi ni bilo prav. Skoraj bi se čutil malce neumnega.

O vsem tem je razmišljala tistega jutra, ko se je v dolgem krilu iz perkala in bluzi z naprsni-

kom iz dragih čipk vzpenjala po Ulici Rossetti. Vse bi bilo lepo in prav, počutila bi se gospa v pravem pomenu besede, da se nista na dnu elegantne torbe premetavala dva brancina in lovila zrak. Kako sta se ji smilila! Toda Franc je bil glede tega neizprosni: »Dokler je živ, je živ in svež, potem ne vemo,« je ponavljal. »In dnevi so še zelo topli, pretopli za ta čas!«

Vanka je torej tam na začetku ulice pozvonila in gospa ji je takoj odprla: »Carissima Giovanna,« je bila vsa srečna.

Vanka, ki se ni čutila nič manj gospa kot ta mestna dama, se je pošalila in rekla, da ne bo več prinašala brancinov, če je ne bo imenovala z njenim pravim imenom, ki da je Vanka in samo Vanka. Gospa je hudo zardela, a ker je bila bistro glave in ker so bili barkovljanski brancini zelo zelo dragoceni in važni, je mirno sprejela izziv in se povsem mirno pozanimala: »No, prav, Vanka, kakor želiš. A brancini so ali jih ni?«

»So,« se je nasmehnila tudi teta.

»Želeli ste dva in dva sem prinesla. Še davi sta plavala v morju. Pokončajte ju prej kot morete, ker bosta sicer trpela ure in ure, brez vode in brez zraka in pretrpljeno meso, saj veste!«

»Ah,« je gospa bila iskreno prizadeta, ko je pokukala na dno torbe, ki jo je Vanka razprla in ji jo potisnila prav pod nos.

»Ah, vidiš, vidiš,« je dama dobesedno odskočila.

»Kdo bi sploh pomislil na to! Katariina, Kati,« je izginila v hodnik.

»Očisti te ribe in to nemudoma in daj jih na hladno.«

»Takoj, gospa. Potem jih dam v klet, ker je danes vroč dan.«

»Aaah, pa zakaj so še živi, aaah,« je vzklikala uboga Katarina in hitela v kuhinjo. Gospa pa za njo.

»Aaah!« se je vzklikanje nadaljevalo še tam.

Bil pa je september, mesec brancinov, mesec, ko vse prihaja k sebi in si odpočiva od dolge pripeke, posebno v krajih, kjer se morje postavlja za ogledalo neba in deluje, kot bi na vse nas in na vso naravo sijali dve sonci hkrati.

Gospa se je vrnila iz kuhinje in postavila pred Vanko skodelico dišeče kave in še nekaj, kar je Vanki vzelo besedo: v vrečki iz celofana je sijal ogromen granatovec, pol rdeč in pol rumenkast.

»To je zate, za vas,« se je takoj popravila in jo pogledala od blizu, skoraj s toplino.

»Pa saj me lahko mirno tikate, gospa, samo Giovanna nočem biti!«

»No, prav, saj bi ti lahko bila mati.«

»In to da je zame?«

»Zate! Prinaša srečo, Vanka, bogastvo in naraščaj.

»Kakor štoklja?« se je zasmejala Vanka in si granatovec pritisnila na srce, ki se ji je ob besedi naraščaj kot žogica skotalilo sem in tja.

»Grki so ob poročni slovesnosti nevesti polagali v roke granatovec, da veš, in ona ga je morala odpreti, pri čemer so se rdeča zrna razletela na vse strani. Kolikor jih je bila nevesta sposobna ujeti, toliko otrok naj bi ji bilo usojeno.«

»Imajo radi pravlјice,« si je mlada še vedno tiščala lepi sadež na srce.

»Saj ne vemo, ali je samo pravlјica.«

»Jaz v te stvari ne verjamem. Lahko verjamem, da uživanje tega čudeža prinaša zdravje in s tem tudi moč, rodovitnost in srečo.«

»Ne verjameš?« je bila gospa osupla.

»Ne verjamem, da bi sadež sam na sebi prinašal vse to, če ga imamo samo na kredenci in ga občudujemo. Temu rečemo vraževernost, pri nas, ali prazna vera. Vam bodo danes prinesli dobro počutje sveži brancini, ker jih boste spekli in zaužili, če jih boste pa položili v dnevno sobo in jih gledali, bo veselje kratko.«

Vanka se ni hotela spuščati v to, da ribiška elita na podeželju veliko bolj ceni sardone, sardele in škombre, skratka, modro obarvane ribe in te največkrat ljubosumno hrani zase.

Gospa se je usedla prav blizu te zanimive gostje in si jo ogledala, kot da jo prvič vidi.

»Ti, ti si prav posebna ženska. Bo že res, kar pravijo, da ribe bistrijo možgane.«

»Ja, gospa, pa saj to je stara resnica! Zato pa lahko samo dodamo, da če imajo ribe takole moč, zakaj bi je ne imel ta, ta melo .. melo ...«

»Melograno,« je dopolnila gospa.

In s tem sta se poslovili, obe dobre volje, z obljubo na čimprejšnje snidenje in s prošnjo, da bi ribe prihodnjic ne bile žive.

Vanka tokrat ni šla po nakupih, opoldne je moralo kosilo biti na mizi, obvezno, sicer je

pomenilo, da je pri hiši nekaj hudo narobe, da je bil kršen protokol.

Ko je od cerkve priplaval prvi udarec zvona, se je mirno pokrižala, stopila na prag in glasno, a ne preveč, naznanila: »Kosiiiilo!«

Ni imela časa, da bi se preoblekla, zato si je nadela svoj veliki predpasnik, ki je segal do tal, in čakala v okviru vrat. Ni bilo treba čakati, saj je Franc že prihajal in že od daleč ga je prijetno dražil vonj po sardonih v savorju in domačem radiču.

Sredi mize je poleg vsega, na steklenem krožničku, sijal granatovec.

»Ah, ah, marganada, tudi to si morala privleči k hiši! V trgovini jih še nisem videl! Pa koliko stane tale reč?«

»Prav nič, gospa Brancinka mi jo je podarila,« se je smehljala. Tako sta imenovala mestno odjemalko.

»Pri bratu gor v hribu jih imajo, pa niso tako velike,« je iztegnil roko in potežkal jabolko, ki se je zaradi soparice nekoliko orosilo in mu švignilo iz roke ter se razpočilo na tleh. Lepo je bilo videti smaragdne koraldice kotaliti se in poskakovati na vse strani. Bile so prav kakor tiste v Vankinih zlatih uhanih. Franc si je nesel dlani na usta, sam sebi se je zazdel neroden in neumen, Vanki pa je srce poskakovalo zdaj sem, zdaj tja in prva misel je bila: »Aha, to je prvo znamenje sreče!« Rekla pa je, in to povsem mirno in pametno: »Nič ne maraj, manjka na svetu marganad!«

»Po metlo stopim in popoldne grem do brata in ti prinesem drugo. Ne bodo mi odrekli, doma jih imajo, pa jih sploh ne obirajo!«

»Nikamor ne boš hodil. Zdaj lepo pokosiva, nato si odpočijeva. Potem bom jaz vse lepo pospravila.« Franc ni mogel verjeti, da se Vanka ni razburila, kar se je zelo redko dogajalo. Ona pa ni verjela lastnim ušesom, da možu ni ušla nobena kletvica, kar naj bi dajalo upati, da se bo vendarle znal obvladati.

Po kosilu je Franc prišel z veliko vrbovo metlo in pričel pometati, a so se jagode v dotiku z ostrimi vrbovimi vejicami ranile in iz njih se je začel cediti sok in rdeče obarval tla. Tokrat se je Vanka prišla za glavo.

»Ne ne ne, lepo te prosim, nesi proč to strašilo, sem rekla, da bom počistila sama. Boš pometal, ko mene ne bo več.«

To je moža vrglo iz tira, zalučal je metlo na dvorišče, in namesto da bi šel počivat, je odšel v delavnico in pričel oblati in žagati, da se je tresla hiša, Vanka pa je vzela staro in oguljeno metlo iz žime in vse lepo očedila. S peščico semen, stisnjenih v dlan, je nato odšla na konec njive, tja v njen kotiček, kjer je, v tistih letih, gojila takrat še zelo redek in skoraj nepoznan ingver, in neke zelo majhne rjavkaste korenčke, ki jih danes poznamo kot kurkumo. Tja je v toplo gredo, pod steklo, poleg vsega tega, stresla peščico tistih semen, ne v upanju na kakšno posebno milost in srečo, temveč samo to, da bi v nekaj letih vzgojila lep, čisto majhen granatovec.

Bila je povsem brez skrbi, saj je bil tisti del vrta prav njen, nihče ni nikoli, niti slučajno, zašel tja.

»Tako,« si je rekla in obrisala roke ob predpasnik.

Ni bilo nevarnosti, da bi na to pozabila, saj je bilo treba tople grede stalno odkrivati in pokrivati, zračiti in zalivati, že v adventu so se pričele odpirati parmske vijolice.

Prešli sta jesen in zima in Vanka je gledala, čakala, iskala. Nič.

Ko je upanje že popolnoma splahnelo, tam sredi maja, je nekega jutra našla skupinico novih, nežno zelenih bitij s suličastimi lističi. Bili so prav oni: granatovci. Sproti jih je redčila, presajala in ljubkovala. Ko so bili dovolj veliki, je tri presadila, v svetem strahu, da bi jih Franc ne uničil. A to se ni

zgodilo. Mož je imel preveč opraviti v vinogradu in drevesca so rasla in postala drevesa in pričela cveteti.

In bilo je prav v maju, ki se je skoraj iztekal, ko se je Franc, po dveh tednih dežja in burje, pretegnil in razprl vrata delavnice. Spokojnost in svetla modrina morja ter nizka oseka so končno napovedovali lepo vreme in tudi galebi so se odpravili daleč daleč na odprto morje.

Vanka je plela, daleč, na koncu posestva, ko sonce še ni obsijalo vrta. Franc je zelo cenil tisto njeno delavnost, tisto skrb za vse. Že se je prestopil v notranjost, ko je njegovo pozornost priklicalo to, da sosedovega kokošnjaka sploh ni bilo več. Namesto tega pa neko zelenje, posejano z rdečimi cvetovi. Da bi ga bili podrli ali preložili? Radovednost ga je vodila naravnost na mejo, prav tja, v kotiček Vankinih vijolic, kjer se je ustavil kot ukopan.

Ker ni nič rekel, ga je žena pogledala in vstala: »Dobro jutro, že zelo dolgo te ni bilo na obisk.«

»In ti si to zelo pridno izkoristila, vidim. Od kod si privlekla to divjačino?«

»Naravnost iz Ulice Rossetti. Se spominjaš, kako ti je tista marnada skočila iz rok?«

»Lepo te prosim! Ne laži! Tako je, če je mož predober, ja, ja.«

Pred njim so se košatila tri lepa drevesca, polna rdečih cvetov in zakrivala sosedov kokošnjak. In tudi tam, onkraj meje, pri sosedovih, je bilo nekaj na moč podobnega: trije granatovci!

In prav tja je pokazala Vanka z roko: »Tiste sem ji podarila jaz, da veš! Nekaj tistih semen sem vsejala sem, v ta kotiček. Pa ja ne boš sitnail in preganjal! »

»Ne bom. Nisem tak. In kar je lepo, je tudi meni všeč.«

»Kako sem se bala, da jih boš, da jih boš ...«

»Auh, au!« jo je Franc prekinil in nesel rob dlani k ustom.

»Preklete! Samo povohati sem hotel, samo vedeti, če ima kaj vonja, pa ga nima! Pa kako me je, pogledj!« V resnici ni bilo tako hudo.

»To pomeni, da ga je treba samo občudovati in se ga ne dotikati! Pridi, greva v kuhinjo, da ti razkužim rano in tudi za zajtrk je ura prava.«

In granatovci so se majali v vetru in rastli, rastli in Vanka je stiskala sok iz marganad in ga v stekleničkah vkuhavala za zimo, celo želatino si je upala pripraviti in najlepše sadeže nosila v mesto, skupaj z brancini. Še najbolj fantastičen in dobrodošel je bil domač marganadin kis.

Drevesca so preživela oba, Francela in Vanko in cvetela dalje, prav kakor pred dva tisoč leti, ko so granatovci krasili rimske vile ob morju in je avtoriteta takratnega poljedelstva rimskega imperija, gospod Columella, v svojih knjigah narekoval, kako se nam je obnašati s temi plemenitimi, vase zaprtimi bitji, ki nam dajejo vse, kar potrebujemo, zato da ohranjamo zdravje, mladost in da ne porjavimo pred časom ali, še lepše, da se rjavenju popolnoma izognemo. Pred tem rimskim poznavalcem, Columello, bi nas utegnili poučiti o tem tudi Egipčani, Babilonci in Asirci in vsi narodi Sredozemlja, tako da si ne bomo domišljali, da odkrivamo kaj novega. V ničemer nismo prvi, niti takrat ne, ko si maxi krožnik pisane zelenjave dodatno krasimo s sladkimi rubini granatovca in iščemo, kaj bi še novega dodali. Ne pozabimo, da so bili Rimljani v tem bolj iznajdljivi od nas. Mnogim je bil to glavni smisel življenja. ■

POLETNI SEMINAR ZCPZ

Tržaška Zveza cerkvenih pevskih zborov je svoj tradicionalni poletni seminar avgusta letos izvedla v Šmarjeških Toplicah. Ob vajah in spoznavanju Dolenjske so imeli udeleženci še zaključne nastope ob izteku druženja. Petje nabožnih pesmi je

tokrat vadila Damjana Božič Močnik, posvetnih pesmi pa Hilarij Lavrenčič. Orgelski tečaj je vodil Gregor Klančič.

Zgoraj: v župni cerkvi v Šmarjeti; levo: vaje z Damjano Božič Močnik

Numizmatične zanimivosti

Mitja Petaros

Numizmatika je tesno povezana z zgodovino oziroma s preteklostjo in njenimi zanimivostmi. Že od davnaj so ljudje zbirali predmete, da bi se spominjali preteklega časa, dogodkov ali ljudi, za katere niso želeli, da bi šli v pozabo. Tako so že v starorimskih časih zbirali novce in medaljone, saj so kovanci imeli nakovane portrete cesarjev, pomembnih mož in žena, izdelani so bili zelo kakovostno in so torej imeli tudi določeno umetniško vrednost. Zbirali so jih le v take namene. Danes marsikdo smatra numizmatiko (to je veda o novcih, čeprav v zelo širokem pomenu) tudi za dobro naložbo in zato se dobijo najrazličnejši načini, kako spominske dogodke povezati s to vedo. Majhni nakovani koščki kovine, ki jih v vsakdanjem življenju uporabljamo kot denarni pripomoček, se tudi odlično upirajo zobu časa, tako da so danes zanimivi tudi kot promocijsko sredstvo.

Slovenska smučarska šampionka Tina Maze, ki nas je do lanskega leta navduševala s svojimi podvigi na zasneženih strminah in nas napolnjevala s ponosom, že več let sodeluje z Zlatarno Celje, za katero je tudi narisala linijo srebrnega nakita. V zlatarni so se zato odločili, da nakujejo kovanec s podobo smučarke, ki je postavila mnogo rekordov in mejnikov v alpskih smučarskih panogah. Kovanec pa naj bi veljal tudi kot pravi denar, zato so se odločili zaprositi kako državo, ki

uradno izdaja denar, da bi vstopila v ta projekt. Uspelo jim je s Cookovimi otoki (to je arhipelag, ki ga sestavlja 15 majhnih otočkov, ki skupaj tvorijo žepno državo v Polineziji na jugu Tihega oceana. Cookovi otoki imajo svojo avtonomno parlamentarno demokracijo v prosti povezavi z Novo Zelandijo, saj so bili do leta 1965 njen protektorat, od katere pa se lahko kadarkoli odcepijo. Državica živi od turizma in lastnih pridelkov, na Cookovih otokih pa veljajo tudi izredno ugodni davčni pogoji, tako da so jo uvrstili na nepriljubljen seznam držav, ki so raj za davčne utajevalce). Cookovi otoki izdajajo svoj denar in razen rednih novcev tudi zbirateljske srebrnike, s posebno tehniko kovanja pa tudi barvane kovance. Tako je leta 2013 centralna banka Cookovih otokov ekskluzivno za Zlatarno Celje izdala srebrnik vrednosti 5 (novozelandskih) dolarjev s portretom Tine Maze in celo koščkom njenih smuč, s katerimi je leta 2011

Levo: prvi kovanec posvečen Tini Maze iz leta 2013 s koščkom smuč;

desno: prednja stran srebrnika

desno: srebrnik iz leta 2015 ima vkovan košček smučarske čelade;

levo: srebrnik iz leta 2014 z majhnim diamantom na Tininem prstanu;

spodaj: lesena embalaža v obliki smučke

postala svetovna prvakinja v veleslalomu. Na prednji strani srebrnika je kot običajno profil vladarja Britanskega kraljestva kraljice Elizabete II. (pod kraljičinim portretom je monogram IRB, ime graverja, ki je Ian Rank Broadley), nominalna vrednost novca in država izdajateljica (Cook Islands), premer kovanca je 38,61 mm, teža srebra (čistoče 999/1000) je 31,1 g oziroma 1 Oz. (unča), obod je nazobčan, kovanec je poliranec (proof), največja nakovana količina je 2.500 novcev, kovala pa jih je kovnica BH Mayer Mint iz Pforzheima v Nemčiji. Srebrnik je poseben, saj so mu

vgradili tudi košček smuči, ki jih je Tina tedaj uporabljala. Naslednjega leta so projekt nadaljevali in izdali drugo serijo srebrnikov, imenovano *Diamond edition*, ki je posvečena svetovnemu rekordu v številu zbranih točk v sezoni 2012/13 (vpisanih tudi v Guinnessovo knjigo rekordov), zmagi v skupnem seštevku

svetovnega smučarskega pokala in osvojitvi velikega kristalnega globusa. Tokrat so v kovanec vkovali zelo majhen diamant ob barvni sliki šampionke. Srebrnik z letnico 2014 ima iste tehnične značilnosti kot prejšnji, za razliko diamanta, izdelan pa je v omejeni seriji 999 novcev. Leta

2015 so izdali še zadnji srebrnik te serije, Golden Champion,

na tem srebrniku je ob barvni podobi Tine Maze tudi košček njene smučarske čelade, ki jo je nosila v zimski olimpijski sezoni 2014. Tokrat je serija omejena na 499 kovanih srebrnikov, na obodu vsakega je natisnjena serijska številka, tako da je vsak kovanec enkrat. Posebnost teh srebrnih kovancev je v dejstvu, da je profil proslavljene osebe v barvah in da so v kovance vgradili delček snovi, ki ne spada v kovino novca.

Numizmatike in zbiralce nasploh so tokrat presenetili z izdajo kovancev, ki so lahko zanimivi za marsikoga. Spominski srebrniki, ki jih je po naročilu slovenske zlatarske družbe izdala državna centralna banka Cookovih otokov, na katerih je portret britanske kraljice, kovala jih je z najsodobnejšo tehnologijo kovnica v Nemčiji, v katerih so vgrajeni simboli nekaterih sponzorjev najboljše slovenske smučarke doslej in imetnice svetovnih rekordov, so lahko pravi primer današnje globalizacije. Taki srebrniki so dobra promocija za mnoge, že za vse tiste, ki so pri projektu sodelovali in so bili del njega. Čeprav ti kovanci ne bodo nikoli v rednem obtoku, saj je njihova nominalna vrednost mnogo nižja od dejanske vrednosti, nas bodo gotovo spominjali na nepozabne smučarske sezone, ki so jih vsi ljubitelji tega zimskega športa doživljali ob uspehih Slovenke Tine Maze. ■

»Leta 2013 je centralna banka Cookovih otokov izdala srebrnik s portretom Tine Maze.«

vgradili tudi košček smuči, ki jih je Tina tedaj uporabljala. Naslednjega leta so projekt nadaljevali in izdali drugo serijo srebrnikov, imenovano *Diamond edition*, ki je posvečena svetovnemu rekordu v številu zbranih točk v sezoni 2012/13 (vpisanih tudi v Guinnessovo knjigo rekordov), zmagi v skupnem seštevku

Pogovor / prof. Martin Kranner

O markantni osebnosti duhovnika in organizatorja dr. Jožeta Prešerna

Erika Jazbar

Med daljšim pogovorom, ki sva ga imela s profesorjem Martinom Krannerjem na njegovem domu v Pevmi v petek, 17. junija 2016, je bil v ospredju lik duhovnika, organizatorja in družbenega delavca dr. Jožeta Prešerna (1909–1992), ki je po vojni močno zaznamoval slovensko katoliško skupnost na Tržaškem. Več kot štiri desetletja je maševal pri Novem sv. Antonu sredi Trsta, zbiral mladiino, vodil Marijino družbo v Ul. Risorta, bil ustanovitelj in duhovni vodja skavtinj in pomembne skupine skavtov, izredno delaven in prizadeven. Dr. Jože Prešeren je bil doma iz Dolenjske, kjer je tudi pokopan. V Trst se je preselil kot politični begunec po koncu druge svetovne vojne in tam tudi umrl. Pred vojno pa je bil v Ljubljani v štiričlanskem vodstvu dijaške Katoliške akcije skupaj z Ernestom Tomcem, Ignacijem Lenčkom in Jožetom Jagodicem. Več let je bil tajnik ljubljanskega škofa Gregorija Rožmana.

■ **Profesor Kranner, dr. Jožeta Prešerna ste menda poznali že v predvojnih letih v Ljubljani?**

● Dr. Jožeta Prešerna sem spoznal, ker sem bil član "mladcev" prof. Ernesta Tomca, tj. ko sem začel delovati pri dijaški Katoliški akciji (DKA) v Ljubljani. Ko sem se jeseni leta 1937 vpisal na univerzo, sem postal predsednik akademske veje DKA, dr. Jože Prešeren pa je bil tajnik pri ljubljanskem škofu Gregoriju Rožmanu in obenem tudi duhovni asistent DKA. Spominjam se ga od takrat, srečal sem ga vsakokrat, ko sem šel do ljubljanskega škofa z deputacijami mladcev. Dr. Prešeren je bil tajnik ljubljanskega škofa vse od leta 1934 pa do konca vojne, dejansko pa do spomladi leta 1941, ko je odšel na študij v Rim, kjer je ostal do selitve v Trst. Vem tudi, da je občasno sodeloval pri našem mladčevskem glasilu Mi mladi borci, pisal je zanj in zanj tudi skrbel. Do konca vojne drugih srečanj z njim nisem imel in tudi ne neposrednih stikov.

■ **Kaj pa po koncu druge svetovne vojne?**

● Po koncu vojne sem ga srečal v začetku poletja leta 1945 na Koroškem, ko

sem se mudil med slovenskimi begunci v Vetrinju. Dr. Prešeren je takrat prišel v Vetrinjo oz. v Celovec na pogovor s škofom Rožmanom, ki je bil takrat kot begunec gost salzburškega nadškofa, celovškega upravitelja Rohrerja. Prišel je iz Rima, poslal ga je menda bivši jugoslovanski minister Miha Krek. Ko se je dr. Prešeren iz Vetrinja vrnil v Rim, je prvi prinesel vest o vračanju domobrancev v Jugoslavijo in o

Prof. Martin Kranner (levo)
in dr. Prešeren (desno)

Z vrha: skupinska slika kolonije v Žabnicah leta 1947 in žabniška cerkev

njihovem tragičnem koncu v Kočevskem rogu in drugod. Ko sem zvedel za prihod dr. Prešerna na Koroško, sem kar obstal in se spraševal, kako mu je sploh uspela ta pot iz Rima (oz. iz Milana), saj je moral preiti več zasedbenih con. Kot rečeno, sem bil tudi sam na Koroškem, z njim pa nisem prišel neposredno v stik in ne morem reči nič določenega o namenu njegovega obiska. Domnevam, da je dr. Prešeren imel namen škofa Rožmana nagovoriti, da bi se napotil v Vatikan. Kot sem že povedal v intervjuju,

ki sem ga namenil ljubljanskemu škofu in je bil objavljen v Novem glasu (6. jun. 2013), sem bil s podobno nalogo nekaj mesecev kasneje tudi jaz pri škofu Rožmanu v Celovcu, pa mi je takrat odgovoril, da če ne prejme uradnega vabila iz Vatikana, ne bo zapustil Koroške. Zaman je čakal na povabilo.

■ **Za Vas in za dr. Prešerna se je po vojni začelo delo med Slovenci v Italiji.**

● Ko sem se konec poletja 1945 preselil v Žabnice, sem začel s svojimi potmi v Trst, in to z dovoljenjem, ki mi ga je izdala zavezniška vojaška oblast. Tam sem srečal dr. Prešerna, tudi slišal o tem, kako se je takoj po prihodu v Trst septembra leta 1945 lotil organizacije katoliške veje Slovencev na Tržaškem.

Organizacijsko delo je imel v mezinju, bil je izučen od delovanja pri DKA, poznal je delovanje profesorja Ernesta Tomca in njegovo organizacijo in predvsem to, kako je bila osnovana. V Trstu je takoj začel z zbiranjem skupin mladih gimnazijcev, predvsem fantov, pa tudi deklet. Bil je neverjetno delaven, imel je odličen čut za organizacijo, znal je zbirati mlade ter jih voditi. To sem lahko videl tudi iz prve roke, ko sem prišel z njim v stik na Tržaškem, občudoval sem ga, kako je vodil organizacijo v tem delu našega zamejstva.

Koliko je bilo tega dela, sem doumel šele kasneje, ko sem v Primorskem slovenskem biografskem leksikonu (PSBL) prebral njegovo biografijo. Niti sanjati nisem mogel, da je bilo toliko storjenega.

■ **Kdaj pa sta prišla ponovno v stik?**

● Da sem se v tistih mesecih po vojni premikal po Trstu, se je vedelo. Ker je bil dr. Prešeren dejaven v organizaciji verskega življenja na Tržaškem, je bil verjetno o tem tudi informiran. Najbrž zato se je spomladi leta 1947 obrnil name s prošnjo, da bi našel primeren prostor in bi ga pripravil za prvo slovensko katoliško usmerjeno kolonijo za otroke s Tržaškega in Goriškega v Karnalski dolini. Te prve kolonije so prirejali

na lastne stroške brez nobene javne podpore, ki je prišla kasneje.

Na misel so mi prišle zapuščene stavbe nekdanjega vojaškega skladišča, ki je bilo zgrajeno v Žabnicah že za časa Italijanov, za časa nemške okupacije pa so bile tam delavnice za popravilo tankov in motorjev. Svetoval sem mu to namestitev, kar je sprejel. Takoj sem šel oz. smo šli na delo. Preskrbel sem dovoljenje občine Trbiž za bivanje oz. za odprtje otroške kolonije na tistem prostoru. Nato sem še poskrbel, da je bil prostor urejen in primeren za nastanitev otrok. Mojega očeta sem naprosil, da je napravil v več hangarjih pograde - skupna ležišča, da bi otroci na njih namestili slamnjače in na njih lahko spali. Oče je bil namreč izučen tesar. Potrebni les, predvsem deske, je daroval posestnik in podjetnik iz Žabnic Albin Ehrlich, ki je v Žabnicah imel žago in je trgoval z lesom, bil pa je nečak dr. Lamberta Ehrlicha.

■ Kako je potekala omenjena kolonija?

● V sami organizaciji te prve kolonije nisem imel kakšne posebne zadolžitve. Imel sem jo pozneje, ko je za slovensko tržaško Vincencijevo konferenco kolonije organizirala prof. Laura Abram. V tej prvi otroški koloniji sem sodeloval kot domačin Žabničan in skrbel za stik s krajevnimi oblastmi. V koloniji v Žabnicah je bila z dušo in telesom angažirana predvsem moja sestra Anka, ki je skupaj z nekaterimi tržaškimi pomočnicami prevzela delo v kuhinji. Bila je ena glavnih kuharic. Sam pa sem jim pomagal tudi s tem, da sem priskrbel štedilnik. Ko smo se kot begunci po končani vojni vrnili v Žabnice, smo bili brez vsega, razpolagali smo le z obleko, ki smo jo nosili na sebi, in z nekaj perila. Od žabniške vaške soseske smo dobili zapuščeno hišo, ki je bila na začetku vasi. V tej bajti je bil sicer star štedilnik, vendar je bil neuporaben, zato sem kupil novega. In prav ta novi štedilnik sem si sposodil od moje mame oz. iz naše kuhinje, da so lahko v koloniji kuhali na njem.

■ Ali je to prvo kolonijo slovenskih otrok vodil dr. Prešeren?

● Ni bil v vodstvu te prve tržaško-goriške kolonije, bil pa je njen pobudnik. Glavni organizatorki sta bili znani slovenski družbeni delavki in Marijini

družbenici sestri Ana in Frančiška Pelan, pri katerih je dr. Prešeren tudi stanoval od svojega prihoda v Trst leta 1945 vse do leta 1960. Dr. Prešerna v Žabnicah nisem srečal, si predstavljam, da je vse

potrebno vodil iz Trsta, v Žabnicah sta bili le sestri Pelanovi. Mislim, da je on priskrbel hrano, v glavnem moko in testenine, ki jo je dobil od mednarodne podporne organizacije UNRRA, ki je dala tudi nekaj odej. To hrano in vojaške odeje sem dobro poznal, saj smo

jih bili deležni tudi v naši družini. Odeje so bile vojaške in zelenkaste barve, imela jih je zavezniška vojaška oblast. Iz teh odej, ki jih je dobila tudi moja družina, sem si pozneje dal sešiti prvi plašč, bile so zelo dobre, lahke in volnene.

■ Kdaj je potekala omenjena prva kolonija?

● Potekala je v dveh izmenah leta 1947, za dekleta v mesecu juliju, avgusta za fante, nekaj tednov pred razmejitvijo, ko je Gorica prešla pod Italijo in je nastalo Svobodno tržaško ozemlje. V tej koloniji je bilo ogromno otrok, v PSBL piše, da jih je bilo 300, verjamem, da jih je bilo toliko, prišli so predvsem s Tržaškega, veliko jih je bilo tudi z Goriškega. Večkrat sem jih obiskal, saj je tam delala moja sestra Anka, bili so to v glavnem osnovnošolci, nekaj je bilo tudi nižješolcev.

Prva kolonija s tolikšnim številom otrok in tako organizacijo je bila nekoliko improvizirana, a moram reči, da je vse steklo v najlepšem redu. Naj pripomnim, da so se otroci zjutraj umivali kar na prostem, v potoku, ki je tekel mimo stavbe, bilo je poletje. V notranjih prostorih ni bilo umivalnikov, stranišča so bila napravljena na prostem, ležišča so bila skupna. Kraj, kjer je bila kolonija nastanjena, so domačini imenovali Gekamok, po začetnicah v nemškem jeziku za vojaške delavnice.

■ Kako pa je bilo s pripravami?

● Vse potrebno za kolonijo sem začel pripravljati spomladi leta 1947, od meseca aprila dalje. Bil sem v stiku s sestrama Pelan, ki sta si prišli ogledat strukture ter sta uredili vsa potrebna dovoljenja na videmski prefekturi. Kot državni uradniki sta bili vjeni stika z oblastmi. Prišli sta sicer z dovoljenjem, ki so ga podpisali zavezniki, tako da je bilo lažje priti do dovoljenja italijanskih oblasti.

Druga kolonija tržaških otrok je bila naslednje leto v Naborjetu v poslopju opuščene ljudske šole,

nato spet v Žabnicah, to pot pa v šoli. Tudi pri kasnejših dveh kolonijah so bili iskanje dovoljenj in vse formalnosti v rokah sester Pelan, si pa predstavljam, da je bil tudi takrat glavni organizator dr. Prešeren v zakulisju. Sam sem pri tem pomagal bolj malo. V kolikor sem bil doma, so me občasno prosili za to in ono.

■ **Kako pa je bilo s skupinami dijakov, ki jih je v istem času v Kanalsko dolino vodil sam dr. Prešeren?**

● Dr. Prešeren je kaj kmalu začel z organiziranjem poletnih letovanj samo za fante, ki jih je vodil v skupinah v Trstu. Baje je omenjena letovanja prirejal tudi za dekleta, a jaz se spominjam le fantov. To niso bile kolonije, temveč neke vrste vzgojna šola. Prva taka fantovska kolonija za Tržačane je bila v prostorih šole v Žabnicah, naslednje leto v Tinjem logu, tretje leto pa v Ukvah, v prostorih zapuščene šole, ki se je nahajala med Ukvami in Naborjetom.

Tinji log je kraj, pravzaprav dolina, na meji z Avstrijo v smeri Ziljske doline, kjer so Žabničani imeli svoje pašnike oz. travnike in so poleti kosili in sušili seno za živino. V italijanščini je poznan kot Val Bartolo. Ljudsko izročilo pravi, da nosi Tinji log ime po nekem Tinju, ki se je tam prepiral zaradi posesti travnikov in pašnikov, prišlo je tudi do uboja. Tinja je bilo nekoč zelo pogosto krstno ime v Žabnicah in je skrajšana oblika imena Valentin. Danes imena Tinja skoraj ni več slišati, ker za Žabnice, nekdanj precej slovensko vas, danes ne moremo več reči, da je to še slovensko naselje, saj je vse poitalijančeno.

■ **Povrnimo se k poletnim srečanjem v Tinjem logu.**

● Dr. Prešeren se je, kot sem že povedal, organizacijskega dela naučil v Ljubljani kot duhovni asistent DKA. To znanje je prinesel v Trst, kjer se je izkazal kot

izreden organizator. Ogromno je naredil, pa tudi znal najti prave ljudi, ki so mu pomagali. Za poletna letovanja njegovih fantov v Žabnicah in v Tinjem logu sem poskrbel vsa potrebna dovoljenja. Za Tinji log sem prosil posestnika Albina Ehrlicha, da je dal na razpolago celotno ogromno hišo in še gospodarsko poslopje zraven, ki ju je tam imel. Žabničani so namreč v Tinjem logu imeli svoje bajte in koče, kjer so kuhali in prebivali med košnjo, in senike, kamor so spravljali seno, ki so ga nakosili, da so ga

pozimi nosili domov v Žabnice. Tu je torej potekalo drugo dijaško letovanje dr. Prešerna. Parkrat sem šel zraven. Vse dejavnosti je vodil dr. Prešeren, Pelanovih tu ni bilo. Skupine so bile po 20 do 30 fantov, v glavnem srednješolcev, bili so samo Tržačani.

Ta način organiziranega bivanja poleti je uvajal tudi pozneje s fanti skavti, toda v šotorih. Na tistih taborjenjih je imel parkrat težave. Nekoč mi je v pismu potožil o nekem taborjenju tržaških skavtov v Globasnici na Koroškem, češ da so se neprimerno obnašali, in je mlade tudi strogo pokaral. Na to grajo so se nekateri tržaški skavti pismeno pritožili na višje mesto, omenjeno pisno pritožbo mi je - vidno prizadet - tudi pokazal.

Treba je povedati, da je bil dr. Prešeren glede vzgoje strog in načelen. Upošteval je smernice in navodila voditelja DKA v Ljubljani prof. Tomca in se je držal pravila, da so fantje in punce ločeni. Fantje, pa tudi punce, se morajo organizacijsko šolati in rasti. Ločitev med spoloma je potrebna, saj bi sicer neupoštevanje tega pravila odvajalo od dela.

Kolonije oziroma poletna srečanja za fante so trajala še nekaj let. Jaz nisem bil več zraven, saj so bili prostori preskrbljeni, težav ni bilo in je organizacija sama tekla, sam pa sem bil zaposlen z delovanjem na Goriškem.

■ **Kako se je nadaljevalo Vaše sodelovanje z dr. Prešernom?**

● Proti koncu leta 1949 sem z dr. Prešernom v glavnem izgubil stik, februarja leta 1950 sem se poročil, poučeval sem s polnim urnikom na slovenskih šolah v Gorici, kamor sem se tudi preselil in se vključil

v goriško katoliško prosvetno, družbeno in politično delovanje. Ponovno sem prišel z njim v stik, ko me je leta 1963 spodbudil, da bi tudi na Goriškem, po zgledu s Tržaškega, ustanovili skavtsko organizacijo.

Tedaj sem tudi zvedel za njegovo vsestransko dejavnost na Tržaškem: vzgajal in vodil je mladino, fante in dekleta, v Slovenski dijaški zvezi, organiziral je srečanja, predavanja, sestanke, pozneje si je veliko prizadeval, da se je na Tržaškem okrepil skavtizem, oživil je Marijino družbo in pozneje zgradil novi Marijin dom v ulici Risorta.

Na Goriškem njegovo delo ni bilo poznano, ker ni imel tesnejšega stika z Gorici. Žal se danes o vsem njegovem mnogostranskem trudu na Tržaškem ne govori več, ali le malo.

»Ločitev med spoloma je potrebna, saj bi sicer neupoštevanje tega pravila odvajalo od dela.«

Dr. Prešeren duhovni vodja 5. čete (Sv. Anton) na jurjevanju sredi 60. let

■ V stik sta torej ponovno prišla zaradi skavtov.

● Drži. Zgodilo se je leta 1963. Bil sem tajnik Slovenskega katoliškega prosvetnega društva, ki mu je predsedoval prof. Anton Kacin, duša društva pa je bil msgr. Kazimir Humar. Leta 1963 sem zapisal v društveni zapisnik, da mi je dr. Prešeren poslal pismo in predlagal, da bi se tudi v Gorici ustanovila skavtska organizacija. Že prej so bile ustanovljene prve skavtinje, ki pa se sprva niso obdržale. Na omenjeni seji je bilo sklenjeno, da bi se skavtizem razširil na Goriško tudi z moško vejo. Naloga je bila sicer naložena meni, ker pa sem bil že precej obremenjen z drugimi dejavnostmi, sem naprosil msgr. Humarja, da bi prevzel vodstvo skavtov na Goriškem, kar je rad storil in takoj začel z delom. Prvo goriško skavtsko jurjevanje z obljubami je bilo na Tržaškem leta 1964, čudno se mi je zdelo, da dr. Prešerna na slovesnosti ni bilo.

Dr. Prešeren me je tudi prosil za tekst, ki bi ga objavil v Skavtskem priročniku na temo telesne priprave pri vzgoji skavtov. Ugodil sem mu, nekaj napisal za priročnik, ki je ostal prvi in zadnji tiskani priročnik za organizacijo skavtov. Priročnik je uredil in glavnino poglavij napisal sam dr. Prešeren, za pomoč pri pisanju tekstov je prosil nekatere sodelavce, med njimi tudi mene.

■ Kakšna je bila formacija, ki jo je dr. Prešeren nudil mladini?

● Ta je bila v glavnem v duhu DKA, ki jo je v Ljubljani vodil prof. Ernest Tomec. Ta je najprej vzgajal elito – jedro, zbiral je fante, po možnosti odličnjake, ker je šel "po poti lažjega uspeha". Odličnjaki so namreč dajali ton svojemu razredu in bili upoštevani. Profesor Tomec je zbiral odličnjake. Prvič, ker so imeli vpliv, drugič, ker jih delo ni oviralo pri učenju. Tako je po četrtem razredu gimnazije izbral tudi mene, ker sem bil odličnjak. Vzgoja je bila duhovna in osebna, nato pa usmerjena za pridobivanje in šolanje okolja.

Mladci v Ljubljani smo imeli tedenske sestanke, na katerih smo se vzgajali predvsem v verskem duhu in študirali temelje organizacije, obravnavali papeške okrožnice, utemeljevali resnice katoliškega nauka.

»Leta 1963 mi je dr. Prešeren predlagal, da bi se tudi v Gorici ustanovila skavtska organizacija.«

Na začetku je bila to formacija manjših skupin, ki so kot jedro vplivale na druge in skušale ustvarjati okolje, ki bi bilo naklonjeno katolištvu in morali. Imeli smo tudi letne tečaje in pa reko-lekcije, to so daljši mesečni sestanki, ki so bili duhovne, pa tudi praktične in organizacijske narave, predaval nam je na primer tudi zdravnik o tem, kako moraš skrbeti za fizično zmogljivost. Če si bolan, ne boš mogel biti apostol in delavec med ljudmi. Prof. Tomec je znal poskrbeti za različna predavanja na različnih področjih.

Kot sem že omenil, je bil vse od ustanovitve mladcev leta 1933 pa do spomladi leta 1941, ko je odšel na študij v Rim, dr. Prešeren naš duhovni asistent. Nato je skušal vse to prinesiti v Trst.

Na Goriškem je poleg še nekaterih drugih duhovnikov (msgr. Brumat, msgr. Gregorc, msgr. Močnik) s svojo

dejavnostjo izstopal dr. Kazimir Humar. Vsaj na videz morda ni bil tako odločno premočrten, kot je bil dr. Prešeren na Tržaškem, je pa znal potrpeti, se prilagoditi ter počakati na "boljše čase". Vsekakor pa je bil vztrajen v svojih načrtih in trenutni nespeh ga ni potrl, vztrajal je v svojem delu. Njegovo delo na Goriškem je vidno.

Dr. Prešeren pa je na Tržaškem deloval odločno in premočrtno, kar ga je včasih oviralo, da bi delal na nekaterih področjih, in mu otežkočalo doseganje zastavljenega cilja. Starši pa so mu vseeno zaupali svoje otroke. Čeprav je bil njegov pristop nekaj novega, so dojeli, da v podstrešni sobi cerkve Novega sv. Antona v Trstu vzgaja mladino v zdravem duhu. Tam je med mladimi deloval na enak način, kakor se je naučil pri prof. Tomcu, seveda je moral nujno biti manj odločen in dosleden.

■ Kakšen pa je bil kot človek?

● Bil je visoko izobražen, a zavedal se je, da sama izobrazba še ni vse in da se je za vsako delo treba prej temeljito pripraviti in se organizirati. Ko se je na primer pripravil na skavtsko delo na Tržaškem, je najprej obiskal vodstva skavtov v Nemčiji, Franciji in Veliki Britaniji, da bi se o skavtskem gibanju poučil in izpopolnil.

Po značaju je bil nekoliko koleričen, a se je znal tudi zdržati, včasih je le znal udariti po mizi, ker ni maral kompromisov. Kritike so ga sicer potrle, a ga niso strle, tudi če so bile težke, nikoli se ni vdal. Potožil je in šel naprej.

Bil je izredno delaven. Njegov domet je bil zelo širok. Bil je tudi trmast. Zelo. Pa dosleden. Ni molčal, nastopal je vedno jasno, za kar ni bil vsem pogodu. O vidnih večjih napakah katoliškega življa ni molčal, nastopal je proti, odkrito in odločno, čeprav mnogim ni bilo všeč.

Ravnal se je po načelu prof. Tomca: ko šolaš, moraš imeti pred očmi zastavljeni cilj. Kljub trdni in jasni liniji, ki mu je včasih povzročala težave, pa mu je bilo dano, da je dolga leta – umrl je leta 1992 – uspešno deloval med mladino in med katoliškim občestvom na Tržaškem.

Dr. Prešeren mi je ostal, kolikor sem imel stika z njim, v lepem spominu, verjetno tudi zato ker sem bil vzgojen v duhu mladcev: "Če delaš v organizaciji, se moraš držati njenih pravil in načel!"

Dr. Prešeren se mi je zdel po načinu delovanja drugi Tomec, toda – po sili razmer – manj dosleden in bolj prilagodljiv. Vsekakor pa je bil osebnost, ki je oblikovala tržaško slovensko katoliško mladino in skupnost.

■ Zakaj mu je bila politika tako tuja?

● Z aktivno politiko se ni ukvarjal, verjetno mu je to ostalo od delovanja pri DKA, kjer je veljalo pravilo, da člani – mladci ne morejo biti politično aktivni, ker bi jih to obremenjevalo in odtegovalo od dela v KA. Zaradi svojega kasnejšega medvojne delovanja sem moral tudi sam zapustiti organizacijo. Kako bi se to načelo razvilo, če bi bil profesor Tomec živel dlje, ne vem. Namen vzgoje mladcev je bil: jaz vas vzgajam, da potem vi vzgajate druge.

■ Zakaj se o dr. Prešernu danes več ne govori, zakaj ni po njem poimenovana dvorana, društvo, nagrada, sklad?

● Vse delo dr. Prešerna med mladimi, skavti in tudi med širšim občestvom je slonelo predvsem na vzgoji in vodenju. Skušal je vzgajati in zbirati mladino kot kongregacijo, kot Marijino družbo, kot skavte. Ni hotel nastopati v javnosti, a ga je že njegovo delovanje javnosti izpostavljalo. Dr. Prešeren je predvsem formiral. Deloval je v manjših skupinah, bilo je to neke vrste delo inter nos, tako

»Bil je izredno delaven. Njegov domet je bil zelo širok. Bil je tudi trmast. Pa dosleden. Ni molčal, nastopal je vedno jasno.«

na moralnem kot na verskem področju. Ni imel institucionalnih funkcij, tisti, ki so bili deležni njegove vzgoje, zanj vedo, drugi manj. Za zunanjega opazovalca je bil čisto navaden kaplan – duhovni pomočnik pri Novem sv. Antonu v Trstu. Nikdar ni bil v politiki, v krajevno politiko se aktivno ni vmešaval, čeprav je vse spremljal, a v časopise ni veliko pisal, le poredko. Ko je nastopal proti komunizmu, je to delal zaradi svojih verskih in moralnih, ne političnih načel, predvsem po nauku in navodilih papeških okrožnic.

Zame je bil to človek, ki je veliko mladih in tudi manj mladih vzgajal in vodil v duhu katoliških načel. Bil je močna osebnost in je vtisnil pečat tržaškemu katoliškemu življu. Prav je, da se ga spomnimo s hvaležnostjo.

Razmišljanje zdomske tržaške Slovenke

IX. Nižja srednja šola

Mirella Urdih

Kdaj, kje in kako se je izvršil prestop v srednjo šolo, ne vem več. Vem pa, da sem se podala v Ulico delle Scuole Nuove pri Sv. Jakobu polna veselega pričakovanja. Otrok je bilo toliko, da je bila šola polna živčava in razredi polni deklic oziroma dečkov. Zjutraj so imeli pouk srednješolci, ki so prihajali iz okoliških vasi, popoldne pa tisti iz mesta in predmestij. Takrat so v Trstu vozili še tramvaji. Dijaki smo imeli posebno izkaznico. Ob vstopu jo je bilo treba pokazati sprevodniku, ki je sedel na svojem sedežu pri zadnjih vratih. Poleg fotografije je na izkaznici bila natiskana tudi številka tramvaja, za katerega je veljala. Med Sv. Ivanom na severnem koncu mesta in Sv. Jakobom na jugovzhodnem ni bilo direktne povezave. Če bi se hotela res voziti od doma do šole, bi morala prestopiti s številke 3, 6, ali 9 na številko 2, ki je vozila od Rotonde pri Bošketu skozi predor Sandrinelli do Škednja, kar bi seveda stalo dvojno. Jaz sem se pa raje odločila za trojko in devetico, ki sta imeli delno skupno progo, prva od Sv. Ivana do Marsovega polja (Campo Marzio), druga pa daljšo do Sv. Andreja, a je veljalo kot ena proga. Tako sem se med šolskim letom, razen ob nedeljah, lahko vozila tudi v mesto, ne samo v šolo. Izstopala sem na Goldonijevem trgu, od koder sem potem peščila skozi predor Sandrinelli ali, posebno spomladi, še rajši po stopnišču nad njim. Pouk se je za nas pričenal vedno ob trinajstih, z nekaterimi sošolkami smo se pa že prej dobile in se nekoliko razgibale po stopnišču Scala dei giganti, o čemer sem pred leti še vedno tu pa tam sanjala.

Med odmorom, ko so se učilnice prezračevale, smo pa, vsak razred zase, hodile na hodniku v krogu po dve in dve (kot jetniki, ko smejo na

17. 5. 1950, šolski izlet III. nižje

zrak), jedle malico, seveda klepetale ter pod budnim nadzorstvom tega ali onega profesorja uganjale kako neumnost, še posebno ko je bil dežuren mladi profesor matematike, ki je znal med poukom tako zanimivo podajati snov, da smo ga kar se da pazljivo poslušale. Hudo je bilo le, ko je bilo treba pri tabli računati na glas. Težko je namreč računati v drugem jeziku kot v tistem, v katerem si se računanja sploh učil – kar je bila za nas seveda italijanščina. In čeprav smo se vseh formul še tako natančno naučile po slovensko, jaz še danes ob potrebi računam v italijanščini. Takrat ni bilo v navadi, da bi se profesorji predstavili, ko so stopili prvič v razred. Bili so pač 'gospod profesor' oziroma 'gospa profesorica'. Zato smo dolgo ugibale, kako naj bi temu profesorju bilo ime. Nekega dne sem zagledala na knjigi, ki jo je imel na pultu, ročno napisano ime Močnik. V prepričanju, da je to njegov priimek, je bil odtlej za nas 'močnik',

Zgoraj: nastop ob koncu šolskega leta 20. 6. 1949. Od leve Elvi Miklavc, Mirella Urdih, Natalija Ribar in Nerina Drasič.

Po uprizoritvi "Krsti pri Savici" na Taboru smo slavili nekje pri Borštu 1953.

Desno: s prof. M. Kosom.

Spodaj: na sredi med nastopajočimi stoji režiser J. Peterlin, spodaj na desni njegova žena s sinčkom.

kar se nam je zdelo zelo smešno, dokler nismo, ne vem kako, zvedele, da mu je pravzaprav ime Edvard Lapornik.

Novost za nas vse je bila seveda latinščina. Žal nas profesorica Auerspergova ni znala tako navdušiti za svoj predmet kot prof. Lapornik za matematiko. Ni imela pravega prijema. Ko bi že takrat imele mlado Nedo Abram Jevnikar, ki je v drugi srednji poleg italijanščine prevzela še latinščino, bi bilo gotovo veliko bolje. V neprijetnem spominu mi je ostala prigoda, ko smo dve, tri sošolke bile morda nepazljive, ali smo se bogve zakaj zahihitale, in že smo morale za kazen do naslednje ure prepisati iz slovnice ne vem več koliko strani. Bilo je tako absurdno, da je bila to edina prilika, ko je oče šel v šolo posredovat in se zavzet zame ... saj drugače so imeli vedno profesorji prav!

Na izlet smo tisto leto šli v Sesljan, več razredov skupaj. Nekaj profesorjev, ki so nas spremljali, je sedelo okoli mize na prostem. Me smo pa na plaži igrale med dvema ognjema ali odbojko, ko me prof. Lapornik pokliče k sebi in me predstavi ostalim profesorjem kot svojo „najboljšo učenko“. Kot rečeno, znal nas je navdušiti za svoj predmet, in če je kdo pri šolski nalogi pravilno rešil vse probleme, je pač prejel desetico – tudi v spričevalu!

V drugi srednji smo začele z angleščino in sicer s prof. Josipom Tavčarjem, s katerim smo kaj kmalu lomile prve angleške stavke. Bil je tako uspešen, da s profesorico Maro Steinberg na višji nismo drugače komunicirali kot samo v angleščini. Prav hudo nam je vsem bilo, ko jo je kruta usoda še tako mlado prizadela, da je pri 26-ih letih umrla zaradi kostnega raka. Njen pouk se nam je, trem sošolkam, obrestoval še celo takrat, ko smo po maturi in po treh letih abstinence od angleščine, uspešno prestale sprejemni izpit na Visoki šoli za tolmače in prevajalce, ki je bila ustanovljena le dve leti prej, 1953, v sklopu ekonomske fakultete (*Economia e commercio*).

Za petje, ki je bilo sicer neobvezno, a smo se ga vestno udeleževale, smo

Valeta 1955 v Barkoljah.
Z leve: Diomira Fabjan,
Laura Dežjot, prof. Kos,
Mojca Senčar, Mirella
Urdih, Breda Štolfa, spo-
daj Marija Marc in Elvina
Miklavec.

imele za profesorja baritonista Marjana Kosa, pri katerem smo se sama dekleta naučile marsikatero nevsakdanjo pesem in sicer večglasno. A bile so tako lepe, kot na primer Slovenska zemlja, zemlja krasna, da smo jo še na višji prepevale, ko smo se vozile na šolski izlet. Žal nisem zmožna zapisati melodije, a že tekst zasluži, da ne tone v pozabo, ko tako občuteno izraža pesnikovo ljubezen do rodne zemlje. Še Google mi ne zna povedati več kot to: Bogoljub leta 1911. Navaja pa kar tri kitice, ne samo dve, kakor smo se jih me naučile.

*Slovenska zemlja, zemlja krasna,
kristal iz božje roke vzet,
obleka tvoja sončno jasna,
ob šopku šopek je pripet.
Tam izpod sivega Triglava
šumi srebrnopena Sava
in poje spev tako krasan,
kot ni še čul ga beli dan.*

*Slovenska zemlja, zemlja srečna,
si ljubljena od vseh otrok,
ljubezen njih do tebe večna,
so zlatih src, poštenih rok.
Ni mati ljubljena nobena,
kot ti od nas si počaščena,
iz živih src in iz grobov,
kropi otrok te blagoslov.*

Na nižji gimnaziji so nastala nova prijateljstva. Tako sem se jaz posebno navezala na Elvi Miklavec (pravzaprav Elvino) iz Barkovelj ter Gianni Rolli (uradno Ivanko – kar ni marala ne ona, ne me). Skupaj smo se pred poukom dobivale na trgu Goldoni, da smo se še nekoliko razgibale nad predorom Sandrinelli, po pouku pa skupaj vračale po Barrieri do Goldonijevega trga ali do Portici di Chiozza. Jeseni, ko je pozno popoldne že skoraj noč, in smo zadnji dve uri imele petje, nas je profesor Kos rad pospremil do trga Goldoni. Čutil se je nekako odgovornega za nas, kot da bi bil naš starejši brat. Zato se nam je tudi kasneje rad pridružil, tako na primer, ko smo praznovali uspešno uprizoritev Krsta pri Savici na Tabru leta 1953 in bil z nami tudi na valeti leta 1955. Ko smo pa bile še v tretji nižji, se pripravljale na malo maturo in premišljevale, kam naprej, nam je vztrajno prigovarjal, naj se vpišemo na klasično, saj bi nam samo klasična, ki je bila po veliki zaslugi profesorice Nade Pertot ustanovljena leta 1948, takrat omogočila, da se nato vpišemo na katerokoli fakulteto.

Zaradi najljubših predmetov, matematike in risanja, za katerega nas je prvi dve leti navduševal profesor Avgust Černigoj, tretje leto pa profesor Romeo Coceani, bi se bila sama raje vpisala na realno. Dober del sošolk, med njimi tudi Gianna in Elvi, je sledil nasvetu profesorja Kosa, pa sem se jim še sama pridružila. In se vseeno vedno potrudila, „das Beste daraus zu machen“, kot pravijo Nemci, se pravi, obvladati situacijo po svojih najboljših močeh. Pa kdo mi reče, da moje navdušenje za Sudoku ne izhaja morda še iz takratne neurenične želje po poglobljenem študiju matematike!?

(se daljuje)

SLOVENSKA
PROSVETA

ZVEZA SLOVENSKE
KATOLIŠKE PROSVETE

MLADI ODER

42. TEKMOVANJE ZAMEJSKIH AMATERSKIH ODROV

Tekmovanja se lahko udeležijo amaterski odri, ki delujejo v naši deželi. Tekmovanje traja do konca leta 2016. Izid bo javno razglašen ob slovenskem kulturnem prazniku februarja prihodnjega leta. Skupine, ki se nameravajo udeležiti tekmovanja, morajo javiti svojo udeležbo enemu od obeh prirediteljev.

Za podrobnejša pojasnila in prijave se je treba javiti na naslov:

SLOVENSKA PROSVETA, ul. Donizetti, 3, Trst;
tel. 040 370846; uprava@slovenskaprosveta.com
ali pa

ZVEZA SLOVENSKE KATOLIŠKE PROSVETE, v.le XX Settembre, 85, Gorica;
tel. 0481 538128; zskp_gorica@yahoo.it

RADIJSKI ODER

*bo slovesno proslavil
svojo*

70

SEDEMDESETLETNICO

*v torek, 5. februarja 2017
v Kulturnem domu v Trstu*

**S PRIPSPEVKOM
»DVEH TISOČINK« DAVKA
LAHKO POMAGAŠ SLOVENSKI
KULTURNI USTANOVI**

**SLOVENSKA
PROSVETA**
**DAVČNA ŠTEVILKA
SLOVENSKE PROSVETE**
90093640325

Letošnji »dve tisočinki« davka
na dohodke fizičnih oseb
(IRPEF) lahko namenite
Slovenski prosveti.

Izhaja mesečno v Leto 60

Uredništvo in uprava:
34133 Trst, Italija, Ul. Donizetti 3
tel. 040-3480818; fax 040-633307
uprava@mladika.com
redakcija@mladika.com
www.mladika.com

Oblikovanje: Matej Susič

Izdaja: Mladika z.z.o.z.

Registrirana pri trgovinski
zbornici v Trstu dne 21.4.1999
pod številko 114276.

Član USPI (Zve-
ze italijanskega
periodičnega tiska)

Reg. na sodišču v Trstu št.193
dne 6.4.1957
ISSN 1124 – 657X

Tisk: Grafika Soča d.o.o. –
Nova Gorica

Izhajanje revije podpirata
Urad Vlade RS za Slovence
v zamejstvu in po svetu
in Dežela FJK.

UREDNIŠKI ODBOR
Marij Maver
(odgovorni urednik),
David Bandelj, Andrej Černic,
Erika Jazbar, Ivo Jevnikar,
Saša Martelanc, Sergij Pahor,
Mitja Petaros, Anka Peterlin,
Nadja Roncelli, Matjaž Rustja,
Tomaž Simčič, Breda Susič,
Jernej Šček in Ivan Žerjal.

SVET REVJE
Lojzka Bratuž, Silvija Callin,
Jadranka Cergol, Peter Černic,
Marija Češčut, Danilo Čotar,
Liljana Filipčič,
Diomira Fabjan Bajc,
Lučka Kremžar De Luisa,
Peter Močnik, Milan Nemač,
Adrijan Pahor, Bruna Pertot,
Ivan Peterlin, Alojz Rebula,
Peter Rustja, Marko Tavčar,
Zora Tavčar, Evelina Umek,
Neva Zaghet, Edvard Žerjal in
člani uredniškega odbora.

Posamezna številka Mladike
stane 4,00 €.

Celoletna naročnina za Italijo
in druge države 30,00 €;

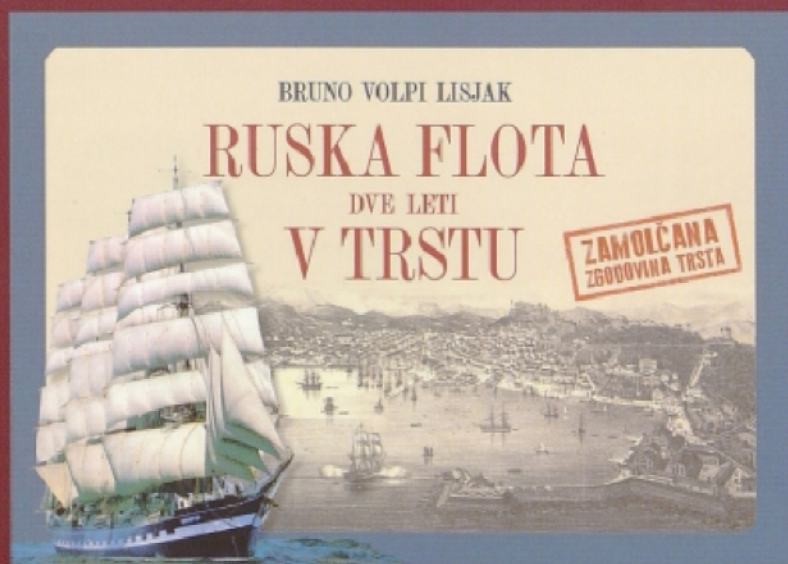
po letalski pošti:
Evropa 50,00 €,
Amerika 60,00 €,
Avstralija 65,00 €.

Plačilo s poštnim tekočim
računom 11131331 –
Mladika - Trst.

Na banki: Zadruga kraška
banka - Banca di Credito Co-
operativo del Carso (IBAN: IT58
5089 2802 2010 1000 0016 916;
SWIFT: CCRTIT2TV00).

NOVO pri Založbi MLADIKA

🍂 ZALOŽBA MLADIKA 🍂

Ul. Donizetti 3, 34133 Trst, Italija

tel. +39 040 3480818 • fax +39 040 633307

uprava@mladika.com • redakcija@mladika.com

www.mladika.com